

Stowarzyszenie Ochrony Przyrody
i Dziedzictwa Kulturowego
Łąkorz

**STOWARZYSZENIE OCHRONY PRZYRODY
I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ŁĄKORZU, SZKOŁA
PODSTAWOWA IM. Ks. JANA TWARDOWSKIEGO
W RUMIANIE**

Ogłasza

**KONKURS PLASTYCZNY
„KARTKA DO ILUSTROWANEGO SŁOWNICZKA GWARY
LUBAWSKIEJ”**

Pod Honorowym Patronatem

Wójta Gminy Biskupiec

i Wójta Gminy Rybno

patronat medialny Gazeta Nowomiejska

Tygodnik Działdowski

REGULAMIN KONKURSU PLASTYCZNEGO „KARTKA DO ILUSTROWANEGO SŁOWNICZKA GWARY LUBAWSKIEJ”

§ 1

Temat i cele konkursu.

1. Konkurs ogłoszony pod hasłem „Kartka z ilustrowanego słowniczka gwary lubawskiej”.
2. Cele konkursu
  - a. Popularyzacja wśród uczniów gwary lubawskiej
  - b. Ochrona dziedzictwa i bogactwa gwary lubawskiej poprzez wykonanie kartki do ilustrowanego słowniczka gwary lubawskiej
  - c. Budowanie i wzmacnianie tożsamości regionalnej i lokalnej oraz promocja gwary lubawskiej, w tym jej znajomości użycia.
  - d. Rozwijanie inwencji plastycznej

§ 2

Organizatorzy konkursu.

1. Organizatorem konkursu jest Stowarzyszenie Ochrony Przyrody i Dziedzictwa Kulturowego w Łąkorzu i Szkoła Podstawowa im. Ks. Jana Twardowskiego w Rumianie.

§ 3

Uczestnicy konkursu.

1. Uczestnikami konkursu mogą być uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych w następujących kategoriach wiekowych:
  - I grupa – klasy 0-III szkoły podstawowej
  - II grupa kl. IV-VII szkoły podstawowej
  - III grupa- uczniowie szkół ponadpodstawowych.

§ 4

1. Zadaniem konkursowym jest wykonanie pracy plastycznej w formacie A-3 lub A-4 na temat „Kartka do słownika gwary lubawskiej”. Kartkę można przygotować w oparciu o przykłady zanikającej gwary umieszczone w załączniku nr. 1

2. Praca powinna być wykonana indywidualnie przez uczestnika konkursu dowolną techniką plastyczną :pastele, farby, collage, wycinanka itp. Praca powinna być płaska. Pod pracą należy umieścić wyrażenie gwarowe, które zostało przedstawione np. balia-wanna.
3. Praca plastyczna powinna być trwale opisana na odwrocie imieniem i nazwiskiem uczestnika konkursu.
4. Do konkursu można zgłosić dwie prace plastyczne .
5. Do pracy konkursowej powinien być dołączony formularz zgłoszeniowy stanowiący załącznik nr 2 do niniejszego regulaminu.

§ 5

Kryteria oceny

Przy ocenie prac konkursowych komisja weźmie pod uwagę:

- a. zgodność z tematyką konkursu i jej trafne przedstawienie
- b. walory estetyczne pracy
- c. oryginalność, pomysłowość w zobrazowaniu wyrażenia gwarowego

§ 6

Prace należy złożyć w sekretariacie szkoły lub przesłać na adres szkoły: Szkoła Podstawowa im. Ks. Jana Twardowskiego w Rumianie, Rumian 12, 13-220 Rybno w terminie **od 15 marca 2018r. do 12 kwietnia 2018r.**

Można również złożyć w redakcji Gazety Nowomiejskiej w Nowym miescie lub. ul. Wodna 9

Ogłoszenie wyników i wręczenie nagród nastąpi podczas **IV Festiwalu Gwary Lubawskiej 19.04.2018r.** w Szkole Podstawowej im. Ks. Jana Twardowskiego w Rumianie.

§ 7

Postanowienia końcowe.

1. Przystąpienie do konkursu oznacza akceptację Regulaminu.
2. Warunkiem niezbędnym do wzięcia udziału w Konkursie jest podpisanie przez rodzica/opiekuna prawnego dziecka oświadczenia o wyrażeniu zgody na przechowywanie i przetwarzanie danych osobowych przez Organizatorów Konkursu, załącznik nr 3 do niniejszego regulaminu.
3. Regulamin konkursu jest dostępny na stronie internetowej Szkoły Podstawowej im. Ks. Jana Twardowskiego w Rumianie, Gminy Rybno, wioskamlynarska.pl w Łąkorzu, Urzędu Gminy Biskupiec.gazetanowomiejska.pl

SŁOWNIK

Słownik opracowała Iwona Kozłowska na nauczyciel polonista Szkoły Podstawowej im. Ks. Jana Twardowskiego w Rumianie, w oparciu o badania własne uzupełnione słownictwem B. J. Standary i J. Falkowskiego. Część słownictwa skonfrontowano ze słownictwem niemieckim i polskim.

A

abo – albo (g¹., z²., z.l.³) ‘często jako abo, abo’ OWM⁴, uproszczenie grupy spółgłoskowej *lb > b*

ablegierka – żniwiarka (g.) z niem. *ablegen* ‘zdawać, zwracać’, *ablegier* ‘część żniwiarki odrzucająca snopki zboża’ OWM

absznyt – oflis - ‘spadek ziemi urządzany przy robotach grabarskich; wada belki, gdy ta nie da się obrobić w kwadrat doskonały’ SW⁵, *oblina* ‘belka nie mająca dostatecznych wymiarów’ SW (z.), por. niem. gw. *schnyt* ‘cięcie’, przejęte do pol., por. gw. *sznytka* ‘kanapka’

absztyfikant – kawaler (z., p⁶., g.) pochodzenie niejasne PS⁷, też ‘starający się’

aceni – waćpani (z.) : *acan* < *waszmość pan* PS, *asan* ‘ason, staroświecki zwrot grzecznościowy, odpowiadający dzisiejszemu *pan*’ OWM

achtelek – kwarta (g., z.) z niem. *Achtel* ‘1/8 większej miary’ PS : *Acht* ‘osiem’, ‘mała beczka, najczęściej do piwa; także z zawartością’ OWM, suf. niem. *-el*, suf. pol. *-ek*

aftra – uprząż na łeb konia (z.) pochodzenie niejasne, może z niem. *After* ‘odbyt’ tu: ‘coś, co ciągnie się od głowy do ogona’, końcówka polska *-a*

ajwoj – tu (g., z. l.) *hawoj* ‘tu, tutaj; tam’ OWM

ajwto – to (z., g.) *hawten* ‘ten’ OWM

alasz – denaturat (z., g.) ‘zapewne od niem. nazwy wsi pod Rygą *Allasch*, gdzie produkowano likier kminkowy’ PS

---

¹ *Ibidem*, s.109-123.

² Zasłyszane

³ J. Falkowski, *op. cit.*, s. 384-385.

⁴ *Słownik gwar ostródzkiego Warmii i Mazur, op. cit.*

⁵ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiecki, *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1900-1927, t. I-VIII.

⁶ *Przewodnik przyrodniczo-kulturowy po Gminie Rybno*, Działdowo 2006, s. 42-43.

⁷ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, pod red. H. Zgólkowej, Poznań 1994-2005, t. I-L.

alkierz – mała izdebka, komórka (z., g.) z łac. *arcus* ‘dawny, boczny, mały pokój’, ‘w dawnym budownictwie: mała izba’ OWM

Alojzy masz lojzy – Alojzy masz wszy (g.)

amt – potoczna nazwa lubawskich łazienek (g.) z niem. *Amt* ‘urząd’, ‘urząd, organ władzy publicznej’
OWM – był to zapewne park przy urzędzie miejskim

ancug – ubranie, garnitur (z., g., p.) z niem. *Anzug* ‘ts.’, ‘ubiór, ubranie, też garnitur męski’ OWM

angel – hak na szczupaka (g.) z niem. *Angel* ‘wędka’, *anglować* ‘łowić ryby na wędkę’ OWM

angrest – agrest (z., z.l.) ‘agrest’ OWM, ze wstawnym *n*.

a niech że cię – wykrzyknik wyrażający zdziwienie (z., g.)

ani w dole wody – powiedzenie, że czegoś lub kogoś nie ma (z., g.)

anker – część zegarka (g.) z niem. *Anker* ‘kotwica’, *ankier* ‘haczyk na wędkę w kształcie kotwicy’
OWM

ankorka – zaczepka (g.) *ankor* ‘gniew’ OWM, z suf. pol. *-ka*.

anong – pojęcie (g.) zapewne niem. *Ahnung* ‘ts.’

antaba – zasuwka na drzwi (g., z.) z niem. *Handhabe* ‘metalowa sztaba umacniająca zamknięcia drzwi, bramy’ PS, ‘klamka’ OWM

antek – kongresiak – nie Pomorzak (z., g.) potocznie ‘łobuziak uliczny, psotnik’ PS,

- apelatywizacja imienia *Antek* : *Antoni*

antlager – pomocnik murarza (z.) z niem. *liegen, lag, gelegen* ‘kłaść, leżeć’, sufiks niem. *-er* dla wykonawców czynności

antrejka – przedpokój (g.) z franc. *antrez vous* ‘proszę wejść’, suf. *-ej-ka*, por. *kafejka* : *caffè* ‘kawa’

antyleria – artyleria (z., g.) z wymianą *r* na *n*

apartne – oddzielne (z., g.) z niem. *apart* ‘odrębny, osobny: odrębnie, osobno’

apem, apen – otwarte (z., g., z.l.) ‘otworem, bez zamknięcia’ SW

aplegerka – kosiarka (z., g., z.l., p.) *aplegrować* ‘odkładać’ SW, z niem. *liegen, lag, gelegen* ‘kłaść’,
sufiks niem. *-er* dla wykonawców czynności, suf. pol. *-ka*

apoteka – apteka (z., g.) z niem. *Apotheka* ‘apteka’.

aprychtówka – wyrówniarka (z., g.) z niem. *richten* ‘porządkować’, sufiks *-ówka*

apryla – prima apryllis, tradycyjny dzień żartów (z., g.) z niem. *April* ‘kwiecień’ OWM, por. *apryla na motyla* ‘nieprawda’ *apryl* ‘kwiecień’ SW

arab – Niemiec z Besarabii (okupacja) (g.) z niem. *Araber* ‘Arab’

arbajt – praca (z., g.) z niem. *Arbeit* ‘praca’, *arbajtować* ‘pracować’ OWM

arbata – herbata (z., g.) ‘herbata’ SW, ‘ts.’ OWM

arbata flaki nie sadi – od herbaty się nie tyje (z., g.)

arciaki – kartofle (g.) *harczaki* ‘ziemniaki’ OWM, por. *karczoch*

arendarz – dzierżawca (z., z.l., g.) ‘dzierżawca’ OWM, sufiks *-arz*, kategoria nazw wykonawców czynności NAg

arendować – dzierżawić (g.) ‘oddawać w arendę, wydzierżawiać, puszczać w arendę, w dzierżawę’ SW, ‘ts.’ OWM, sufiks *-ować*

ausweis – dowód osobisty (g.) z niem. *Ausweis* ‘dowód osobisty, legitymacja’

aż mu kopyle grały – aż mu nogi grały (g.)

B

babrać – brudzić (z.) ‘brudzić, paprać’ PS

babrać się – brudzić się (z.) ‘wykonywać jakąś pracę, przy której się brudzi; grzebać się w czymś brudnym, mokrym’ PS, ‘paprać się’ OWM

babusia – babcia (z., g.) pochodny od *baba* pieszczotliwy ‘babka, czyli matka ojca lub matki’ PS, ‘stara kobieta’ OWM, deminutywne, sufiks *-usia*

bacherek – puszka blaszana (z., g., p.) ‘garnuszek, kubek, często blaszany’ OWM, *bach* wykrzyknik ‘naśladuje dźwięk powstający przy wystrzale, uderzenie czegoś o coś, upadku czegoś twardego na twarde podłoże’ PS, *bacherka* ‘narzędzie używane przy wyrabianiu misek’ SW, sufiks *-ek*

baczyć – pilnować, pamiętać (z., g.) ‘widzieć, spostrzegać’ SW, ‘pamiętać, przypominać sobie’ OWM

badejki – kąpielówki (z.) z niem. *baden* ‘kąpać się’, *badenhozy* ‘kąpielówki’ OWM, sufiks *-ki*

badować – kąpać się (z., g., p.) ‘kąpać’ OWM, sufiks *-ować*

badownia (drejbornia) – kąpielisko (z.) z niem. *Bad* ‘miejscowość o szczególnych walorach klimatycznych, bogata w wody, w których można było zażywać kąpeli leczniczych’ PS, kategoria nazw miejsc nomina loci

badówki – kąpielówki (z., g., p.) jw., kategoria wytworów i obiektów czynności nomina patientis

badyl – patyk (z.) ‘łodyga rośliny, która pozbawiona jest liści, najczęściej uschła’ PS

badziewie – byle co, patalajstwo (z., g., p.) ‘kawałki słomy, chróstu, traw’ SW, augmentatywne

bojeć się – bać się (z.) bez ściągnięcia *-oje-* na *-a-*

bajtle – dzieci (z.) *bajtlować* z niem. *beuteln* ‘gadać głupstwa, mówić dużo o byle czym, często nieprawdę; kłamać, zagadywać kogoś’ PS

bajzel – bałagan (z.) z hebrajskiego przez niemiecki potoczny *Beisel* ‘wielki bałagan, nieporządek, zamieszanie’ PS, sufiks niem. *-el*

baka – policzek (z.l.) z niem. *Backe* ‘policzek, zarost przedłużający fryzurę po obu stronach twarzy’ PS, ‘policzek’ OWM, końcówka pol. *-a*

balety – tańce (z., g.) *baletować* pochodny od *balet* potoczny ‘uczestniczyć w baletach – spotkaniach towarzyskich, często obficie zakrapianych alkoholem z tańcami lub bez’ PS, ‘bal, zabawa’ OWM

balia (balija) – wanna (z., g., p.) z dolnoniemieckiego *balje* dawny ‘niezbyt głębokie, okrągłe naczynie, zwykle wykonane z drewnianych klepek, które służy do prania bielizny lub kąpieli’ PS, ‘naczynie używane do prania lub kąpieli’ OWM

balować – bawić się (z., z.l.) pochodny od *bal* potoczny ‘bawić się na balu, czyli wielkiej zabawie tanecznej; spędzać beztrudnie czas, chodząc często na zabawy, przyjęcia, spotkania towarzyskie’ PS

balwierz – fryzjer (z., g.) z łac. *barbarius*, niem. *Barbier*||*Balbier* dawny ‘fryzjer wykonujący również zabiegi felczerskie, takie jak, np. upuszczanie krwi, opatrywanie ran, wrywanie zębów’ PS, *balbierz* ‘fryzjer’ OWM

bałamucić – zabierać czas (z.) ‘mącić, wikłać, gmatwać, motać, zaciemniać, plątać, krzyżować, zbijać z tropu’ SW, ‘uwodzić, zawracać głowę, kokietować’ OWM

balda – fałda (z.) ‘zatyczka komina’, por. też *Baldy* ‘nazwy nagich skał w Czorsztyńskim’ SW

bałek – belka, drążek (z.) *belka* ‘bierwiono obrobione, tram, bierzmo, szlemię’ SW, pochodne od *bal*, sufiks *-ek* ze zmianą *l* w *ł*, ‘belka ogólnie’ OWM

bambetle – pościel (z.)

bamber – bogaty gospodarz (z., g., p.) ‘Niemiec, Szwab; mieszkaniec pochodzenia niemieckiego pod Poznaniem’ SW, sufiks niem. *-er* dla wykonawców czynności

bana – kolej, dworzec kolejowy (z., g.) z niem. *Bahn* ‘kolej’, *ban(a)* ‘kolej’ OWM, końcówka polska *-a*

bania – dynia (z.) ‘rzecz wypukła, pękata, nadęta’ SW, ‘dynia najczęściej o owocu, *Cucurbita pepo*’ OWM

baniarz – kolejarz (z., g.) z niem. *Bahn* ‘kolej’, sufiks *-arz* dla wykonawców czynności NAg

banoza – stacja kolejowa (z.) jw., może od przekształconego *Bahnhaus* ‘ts’, *banhof* ‘dworzec kolejowy, stacja kolejowa’ OWM, końcówka polska *-a*

bantżaga – piła taśmowa (z.) z niem. *Säge* ‘piła’, *bant* ‘opaska, obręcz, wstęga żelazna, flachajza’ SW

baraka – remiza strażacka (z.) *barak* z francuskiego *baraque* ‘prowizoryczny budynek parterowy, najczęściej drewniany, przeznaczony na tymczasowe mieszkania, biura, magazyny’, ‘buda, szałas’ OWM, końcówka *-a*, nomina loci

barania cukrówka – barania czapka (z., g.) *baran* ‘futro baranie służące do przybrania czapek, kapeluszy, itp.’ OWM

barchan – flanela (z., g., p., z.l.) z arab. *barrakán* przez niem. *Barchane* ‘tkanina bawełniana o splocie płóciennym lub skośnym, barwiona lub drukowana, lewostronnie drapana’ PS, ‘rodzaj ciepłej, włochatej tkaniny’ OWM

barometer – barometr (z., g.) ‘barometr’ OWM, ‘przyrząd do mierzenia ciśnienia powietrza’ SW, ze wstawnym *e* jak w *sweter*, *wiater*

barować się – brać się za bary (g.) ‘ciągać się za bary, mocować się, pasować się’ SW, sufiks *-ować*

bebech – brzuch (z., g.) ‘wnętrzości, flaki, kiszki, patrochy’ SW, ‘brzuch – najczęściej zwierząt’ OWM

bebechy – wnętrzości (z., g.) ‘wnętrzości’ PS

befel – rozkaz (g.) z niem. *Befehl* ‘rozkaz’, *befela* ‘rozkaz, rozporządzenie’ OWM

bejera – piwo (z., g., z.l., p.) *bejersz* ‘piwo bawarskie’ SW

belcon – brzuch (z.) *belk* ‘brzuch, kałdun’ SW

benderka, binderka, bynderka – snopowiązałka (z., g.) z niem. *binden* ‘wiązać’, sufiks *-er -ka*, por. *szlifierka* : *szlifować*

benedyja – radość (z.l.) może z włoskiego *bene* ‘dobrze’

berować – dźwigać (g.) motywacja niejasna

bety – łóżko (z., g.) z niem. *Bett* ‘pościel, zwłaszcza brudna wymięta’ PS, ‘pościel’ OWM

bez – przez (bez mała co) (z., g.) *bez// beze* przyimek ‘wyraża brak czegoś, kogoś, niewystępowanie czegoś’ PS, *bez* ‘przez’ SW, zamiana prefiksów

biba – uczta (z., g.) z łac. *bibo*; potoczny ‘przyjęcie, spotkanie towarzyskie z alkoholem’ PS

bierzta – bierzcie (z.) tryb rozkazujący z końcówką liczby podwójnej *-ta*

bigiel, bygiel – wieszak (z., g., p.) z niem. *Bügel* ‘wieszak’, ‘ramiączko, wieszak’ OWM

biglować – prasować (z., g.) z niem. *bügeln* ‘prasować’, ‘ts.’ OWM, sufiks polski

-ować

biksa – puszka (z.) z niem. *Büchse* ‘puszka’, ‘ts.’ OWM, końcówka polska *-a*

biljet – bilet kolejowy (z.) z franc. *billet* ‘kartka z odpowiednim nadrukiem wydającej ją instytucji, będąca dowodem uiszczenia opłaty przez nabywcę, uprawniająca do korzystania z danej usługi’ PS

bindfode – sznurek, dratwa (z.) z niem. *binden* ‘wiązać, związać’ i *Fuß* ‘stopa’, ‘pas w uprzęży’ OWM

bisiągi – tory kolejowe (z.) podstawa niejasna

biszung, biszung – skłon rowu, stromy nasyp przy torach kolejowych (z.l., z.) ‘rów przydrożny, pobocze drogi’ OWM

blat – płyta wierzchnia stołu (z., g., p.) z niem. *Blatt* ‘płyta stanowiąca zwykle wierzchnią część przedmiotu – stołu, biurka, szafki kuchennej’ PS, ‘płyta na piecu kuchennym’ OWM

blaumontag – pijacki poniedziałek (z., g.) z niem. *Montag* ‘poniedziałek’, *der ist blau!* – ależ on jest pijany!

blaza – dętka (z.l.) z niem. *blasen* ‘dmuchać’, ‘pęcherz ryby’ OWM, końcówka *-a*

blerwa – owca, też nieładnie o innej osobie (z., g.)

blewendzić – gadać (g.) *lewędzić* ‘bajać, gadać byle co’ OWM

blutka – czarny salceson (z.l., z.) z niem. *Blut* ‘krew’, *Blutwurst* ‘kaszanka’ sufiks *-ka*

bobkowe listki – liście laurowe (z., g.) pochodny od *bobek*; ‘o wawrzynie szlachetnym – wiecznie zielonym drzewie lub krzewie z rodziny wawrzynowatych, o lancetowatych, aromatycznych liściach’ PS, ‘liść bobkowy’ OWM

bobrować – brodzić (z., g.) ‘brodzić jak bóbr w wodzie, błocie’ SW, sufiks *-ować*

bociony – bociany (z.) ‘duży przelotny ptak brodzący z rodziny bocianowatych, o długim, czerwonym dziobie, długiej szyi, wysokich, czerwonych nogach z palcami połączonymi błoną, pospolity w Eurazji i Ameryce Północnej; żywi się płazami, rybami i drobnymi ssakami’ PS; bociony - zmiana dawnego długiego *ā* w *o*

bodaj – podobno (z., g., p.) partykuła ‘ogranicza lub osłabia treść wypowiedzi’ PS, ‘zdaje się, chyba, podobno’ OWM

bogać tam – gdzie tam (z., g.) ‘gdzież tam! a jakże nie! nie inaczej!’ SW, ‘zdaje się, chyba’ OWM

bojówka – halka (z., g., p.) pochodny od *bojowy* ‘szlufki do pasa, na których wiesza się bagnety, żołnierz zakłada, kiedy idzie do boju’, ‘ciepła halka’ OWM

bolec – śruba (z.) z niem. *Bolzen* ‘krótki, walcowaty trzon metalowy, najczęściej zakończony główką gwintowaną i nakładaną na gwint nakrętką, który służy do łączenia części przedmiotów metalowych’ PS, ‘ts.’ OWM

bombka – najmniejsza, butelkowa porcja wódki (g.) ‘kubek, kufel, miara wódki’ OWM, pochodny od *bomba* ‘mały przedmiot kształtu kulistego lub zbliżonego do kuli’ PS, sufiks *-ka*

bombony – cukierki (z., g.) z niem. *Bonbon* ‘cukierek’, ‘ts.’ OWM

bonkawa – kawa ziarnista, naturalna (z., g.) *bon* ‘kawa ziarnista’ OWM

borgować – pożyczać (z., g.) z niem. *borgen* przestarzały, dziś ‘dawać komuś coś na kredyt’ PS, ‘ts.’ OWM, sufiks *-ować*

bórg – pożyczka (z., g.) z niem. *Borg* przestarzały ‘kredyt’, ‘ts.’ OWM

brantmur – fundament (z.) ‘srebro albo złoto wytopione’ SW

brecha – łom (g., z.) z niem. *brechen* ‘łamać’, ‘wyłom w murze, twierdzy’ PS, końcówka polska *-a*

brechsztanga – łom (z.) z niem. *Brechstange* ‘łom’ OWM

bredzić – mówić byle co (z.) ‘mówić od rzeczy, w gorączce, w majakach; prawić brednie, gadać głupstwa, bzdurzyć, paplać, pleść, bałamucić’ SW, ‘mówić głupstwa’ OWM

breja – błoto (z., g., z.l.) z niem. *Brei* ‘masa o gęstej, półpłynnej konsystencji, przykrym zapachu, wyglądzie’ PS, końcówka polska *-a*

brejtka – prymitywna młocarnia (z., g., p.) *brajtka* ‘młockarnia nie targająca słomy’ OWM, *brejtować* ‘rozszerzać, rozklepywać’ SW, sufiks *-ka*

bremka – denaturat (z., g., p., z.l.) *bremenka* ‘kobieta, która mieszka w Bremie (Bremen) albo pochodzi z Bremy – miasta w Niemczech, Bremenki czas wolny spędzały w staromiejskich restauracjach i kawiarniach’ PS

bremza, brymza – hamulec (z., g., p.) z niem. *Bremse* ‘hamulec’, ‘ts.’ OWM, końcówka polska -a

breweryje – awantury (z., g.) ‘browejra, junakieria, zuchowanie, śmiałkowanie dziwaczne, awanturowanie się’ SW, końcówka staropolska -yje

brifkarz – listonosz (g.) z niem. *Brief* ‘list’, sufiks -arz, kategoria nazw wykonawców czynności NAg

brólttasza – chlebak (z.) z niem. *Brot* ‘chleb’ i *Tasche* ‘kieszeń’ końcówka polska -a

brukować – potrzebować (z., g.) z niem. *brauchen* ‘potrzebować’, sufiks -ować

brusthalter – stanik (g.) z niem. *Büstenhalter* ‘stanik’

bryftryger – listonosz (z., g., p.) z niem. *Brief* ‘list’ i *Treger* ‘ten, który nosi’, *bryftreger* ‘listonosz’ OWM

bryle – okulary (z.) z niem. *Brille* ‘okulary’, ‘ts.’ OWM

bryzić – gadać głupstwa (z., z.l.)

bu bu – zimno (z.) *bu* dźwiękonaśladowczy; wykrzyknik, ‘zwykle przedłużone: *buu* – dźwięk naśladowujący głośny, donośny płacz zwłaszcza dziecka lub odgłos syreny, bucza lokomotywy, statku, itp.’, dziec. *boli* SW

buchta – zagroda (z., g.) z niem. *Bucht* ‘przegroda w hurtach owiec; pokój, izba; łóżko; koza’ SW, ‘boks w chlewie’ OWM

bugaj – placek ziemniaczany (z.) dawny ‘kępa młodych pędów drzew lub krzewów’ PS; bugaj ‘byk’ SW; Zakole rzeki; byk; duży chłopak NP⁸

bujać klajster – rozrabiać zaprawę murarską (g.) ‘kołysać, huścić poruszać na boki’ PS

bujany – piwonie (z., g., p.) ‘piwonja’ SW, pochodny od *bujać* ‘taki, który się kołysze, chwieje się’ PS

buksy – spodnie (z., g., p.) niem. *büch* ‘spodnie’, *buks* ‘rura żelazna dopasowana do końca osi i wbita w piastę’ SW, ‘ts.’ OWM

bumcelug, bumelcug – pociąg jadący wolno (g.) z niem. *Bummelzug*, z niem. *Zug* ‘pociąg’ i *bummeln* ‘spacer’, ‘powolny pociąg osobowy obsługujący krótkie trasy’ OWM

---

⁸ K. Rymut, *Słownik historyczno-etymologiczny*, Kraków 1999, t. I., s. 60.

burka – kurtka (z.) ‘opończa wełniana, pilśniowa, bunda’ SW, ‘ciepłe męskie okrycie różnej długości’ OWM

butalina – pasta do butów (g.) *betaina* ‘oksyneuryna, związek organiczny, azotowy, znajdujący się w burakach, trójmetylo – glikol’ SW, sufiks

-al -ina

butować – proponować (g.) z niem. *bitten* ‘prosić’, *bitować* ‘zapraszać, zachęcać’ OWM, sufiks *-ować*

być baf – być zdezorientowanym (g.) *bach* ‘buch! łup! baf! paf! bęc! wykrzyknik ‘naśladuje dźwięk powstający przy wystrzale, uderzeniu czegoś o coś’ PS

być w sztandze – być w stanie (g.) z niem. *Stand* ‘stan’

bylem – byliśmy (z., g.) od *być*, był, końcówka *-m* z dawnego czasownika *jesmь* 1os. l. mn., literacka forma *jesteśmy* jest nowsza

C

acka – sitko do mleka, ozdoby na choinkę (z., g.) *acko* ‘zabawka dziecinna, pieścidełko, bawidełko; rzecz śliczna, pięknie zdobiona, klejnocik, świecidełko’ SW

cacy – ładnie (g.) ‘wyraża pozytywną ocenę czegoś lub kogoś, dobrze oceniony, przyjemny, ładny’ PS, ‘ts.’ OWM

carga – element drewniany do okna (z.) ‘rama stołu pod blatem, deska poprzeczna w łóżku’ SW

cechtować się – spierać się (g.) *cechtać się* ‘dreptać zostawiając drobne ślady’ SW, sufiks *-ować*

cedelek – kartka (g.) *cedel* ‘karteczka’ niem. *Zettel* SW, *zetelek* ‘zapisana kartka’, sufiks *-ek*

cejtung – gazeta (z.) z niem. *Zeitung* ‘gazeta’, *cajtunek* ‘ts.’ OWM

centerfuga – urządzenie do oddzielania śmietany od mleka (z.) z *centrować* i *fugować* ‘oddzielać przez wirowanie lżejszą śmietaną od cięższej maślanki’

chalat – długi płaszcz noszony przez Żydów (z.l.) z arabskiego *chilat* ‘długie, czarne, sięgające stóp okrycie wierzchnie, które najczęściej noszą mieszkańcy Wschodu, zwłaszcza Żydzi we wschodniej Europie’ PS

chalupa – dom (z., g.) ‘prymitywny dom mieszkalny, stawiany na wsi, najczęściej drewniany, kryty strzechą’ PS

chaly – ciuchy (z., g., p., z.l.) *lach* ‘odzież, ubranie, zwłaszcza stare, zniszczone’ OWM

chaper – chciwy, łasy (z., g.) *chaperny* ‘pożądliwy na cudze’ SW

chechlać – prać (z., p., g.) *chechlać* ‘moczyć, prać bieliznę, płukać, prać byle jako’ SW **chiba**
niesposób – niemożliwe (z., g.)

chichuł – wiatr (z., g.) *chich* ‘dźwiękonaśladowczy – cichy, tłumiony śmiech’ PS

chitri człowiek – zazdrosny człowiek (z., z.l.) mieszanie samogłosek y #i

chlać – pić (z., g.) ‘pić chciwie, złopać, chleptać, chlapać, chlapać’ SW

chlód – cień (z., z.l.) ‘zimno umiarkowane, powietrze oziębione’ SW

chmara – dużo (z., z.l.) ‘nieprzejrzana, masa, hurma, tłum nieprzebrany, mnóstwo’ SW

chobólt – demon znoszący ludziom bogactwa (g.) *kobolt* ‘bajeczny duch górski w postaci karła, pilnujący skarbów w bogatych kopalniach kruszcowych; istota z rodzaju duchów w postaci ptaka’ SW

chochla – nalewka (z., g., p.) z łac. *cohlea* ‘łyżka wazowa; duża, okrągła, głęboka łyżka o długim trzonku; warząchew’ PS

choćta – chodźcie (z., g., p.) z końcówką liczby podwójnej *-ta*

choć w deszcz by się żenił – szybko by się żenił (z., g.) *choć* ‘przynajmniej’ SW

chodaki – buty (z., g.) poch. od *chodźcie* ‘but na podeszwie drewnianej lub wykonanej z tworzywa, o wierzchu ze skóry albo z materiału, wsuwany; popularne obuwie damskie, męskie i dziecięce, noszone do ubioru w stylu sportowym’ PS, sufiks *-ak*

chodźwa – chodźmy (z., g.) tryb rozkazujący, końcówka *-wa* dla dualu

chofnal – gwóźdź kowalski do podkowy (z., g.) *ufnal, ofnal, uchnal, hufnal* ‘gwóźdź do podkowy, inaczej kopytnik’ SW

chorowity – niezdrów (z., z.l.) poch. od *chorować* ‘taki, który często choruje, skłonny do chorowania’ PS

chować – hodować (z., p., g.) ‘umieszczać coś w bezpiecznym, niedostępnym miejscu’ PS

chrępel – kręgosłup (z., g., p.) *chrempel* ‘kuper; osada ogona u ptaków i zwierząt’ SW, ‘grzbiet konia’ OWM

chryja – awantura (z., g.) ‘zamęt, galimatias, historia, awantura, skandal, skweres’ SW

chrystek (krystek) – okrągły piecyk żeliwny (z.)

chutko – szybko (g.) ‘gorąco, silnie’ SW, *chućko* ‘szybko, żwawo’ OWM

chwioleczone – chwileczkę (z., g.) *chwileczka, chwila* ‘moment, minuta, sekunda, mknienie oka’ SW, zamiana nosowej na ustną $\epsilon > e$, denazalizacja

chybitny – zręczny (z., g.) *chybitność = kubitność* ‘smukły, wysmukły, gibki, giętki’ SW

ciagówki – pończochy (z., g.) *ciągnąć* ‘prowadzić na inne miejsce własną siłą, wlec’ SW

ciepać się (czepać się) – zamierzać się (g., z.) *czepiać* ‘zaczepiać, przyczepiać, przypinać, zahaczać, wtykać, wieszać’ SW, ‘zatrzymywać, nagabywać’ PS, ‘usiłować coś zrobić, wyrywać się do czegoś’ OWM

cierwune – czerwone (z., p., g.)

ciągiem – ciągle, wciąż, bez przerwy (z., g., z.l.) *ciąg* ‘ciągnięcie, pociąg’ SW; ‘w czasie: nieprzerwany tok, następstwo czegoś’ PS

cigęć (ćigędź), cigieńdz – cień, zacisze (z., z.l., p.) *cigędź = cygędź* ‘miejsce zasłonięte, cień’ SW

ciskać – rzucać (z., g.) ‘rzucać gwałtownie’ SW

citon – kot (z., g.) *cito* łac. ‘prędko, żwawo, spieszenie’ PS

ciul – łobuz (z., g.) ‘ktoś niezaradny, nierozgarnięty, pozbawiony energii’ PS

coby – żeby (g., z.) ‘aby, żeby, by, gdyby, oby’ SW

co niemiara – dużo (z., g.) ‘bardzo dużo’ OWM

cuchthaus – więzienie (g.) z niem. *Zuchthaus* ‘więzienie’, ‘ts.’ OWM

cug – pociąg; ciąg w kominie, przewiew (z., p., g.) z niem. *Zug* ‘pociąg’, ‘ts.’ OWM

cukierkant – cukier grubokrystalizowany (g.) z niem. *Zuckerand* ‘cukier w różnokształtnych kawałkach’ OWM

cunder, dać cundru – napędzić strachu (g.)

curik – powrót (z., g.) z niem. *Zurück* ‘powrót’, *curyk* ‘ts.’ OWM

cwek – cel, potrzeba (z., g.) z niem. *Zweck* ‘cel’

cwerg – krasnolud (g.)

cweter – sweter (z., g.) ‘sweter’ OWM

cyferblat – tarcza zegara (z., p.) ‘tarcza zegara’ SW, ‘ts.’ OWM

cyganić – kłamać (z., g.) *cygan* ‘kłamca, oszust, szalbierz, krętacz, matacz’ SW

cylinder – szkło na lampie naftowej lub wysoki, sztywny kapelusz męski (z., g.) ‘szkło u lampy’ SW

cyge – koza (z.) z niem. *Ziege* ‘koza’

cyngiel – język spustowy (z.) ‘języczek, wprawiający w ruch zamek broni palnej ręcznej’ SW, ‘ts.’ OWM

cypek – dzióbek od czajnika (z.) *cypelek* poch. od *cypel* (niem. *Zipfel*) ‘mały, ostry, wystający koniec czegoś’ PS, ‘dzióbek naczynia’ OWM

cyrkus – cyrk (g.) z łac. *circus* ‘stały lub prowizoryczny budynek wyposażony w kolistą arenę i otaczającą ją amfiteatralną widownię’ PS

czarnina – zupa z kaczjej krwi (g.) ‘polewka z rosółu, krwi i octu’ SW

czepło – ciepło (z.)

czzerwony kurak – ogień (g.) *kurak* ‘młody kur, młody kogut’ SW

ćmuchać (ćpać) – jeść (z.) ‘jeść dużo, powoli, ustawicznie opychać się jadem, pakować w siebie’ SW, ‘ts.’ OWM

D

dać drapaka – uciec (z., g.) *drapak* ‘stara, zużyta miotła’ SW

dać dyla – uciec (z., g.) *dyl* ‘płat drzewa z pnia, przepiłowanego wzdłuż na dwie połowy, gruba tarcica, bal’ SW

dać się na spokój – przestać (z., g.) ‘zaprzestać czego’ OWM

dać się w rejze – udać się w podróż (z., g.) z niem. *Reise* ‘podróż’

dajwa na to – dajmy na to (z., g.) końcówka liczby podwójnej *-wa* dla dualu

daj się do dom – idź do domu (z., g.)

dakiel – jamnik (g.) z niem. *Dackel* ‘jamnik’

dali go – dalej (z., g.)

dał się za nim – poszedł za nim (z., g.)

data – dacie (z., g.) końcówka dla liczby podwójnej *-ta*

daufmaszyna – maszyna parowa do prac polowych, np. do młócenia (z.l.) z niem. *Dampfmaschine* ‘maszyna parowa’

dawa – damy (z., g.) końcówka liczby podwójnej -wa

dawać baczenie – uważać (z., g.)

decug – pociąg pośpieszny (g.) zob. *cug*, niem. *D - zug*

deka – koc (z., p., g.) ‘przykrycie, opona, kilim, dera’ SW

dekiel, dekel – przykrywka (z., g., p.) ‘przykrywka’ SW, ‘pokrywa, wieko’ OWM

deleja – plotkara (z., g., p.) ‘o kobiecie’ OWM

deliberować – rozważać (g.) ‘przemyśliwać, rozmyślać, łamać sobie głowę, debatować’ SW, sufiks -
ować

delija kloszowa – długa kurtka (z., g., p.) *delja* ‘płaszcz, opończa’ SW

derować – trwać (z., z.l., g.) z niem. *dauern* ‘trwać’

deska – kurtka (z.) ‘deka piersiowa, mostek, piersi’ SW

diachel, diachol – diabeł (g.) *djachel* ‘eufemicznie zamiast diabeł’ SW

dimać – dymać miech kowalski (z., z.l.) *dymać* ‘dąć, dmuchać’ SW

dinks – pokrętko (z.) też przedmiot o nieznanym zastosowaniu

dłabić – dusić, uciskać, naciskać (z., z.l., g.) *dławić* ‘gnieść, ugniatać, wygniatać’ SW, ‘naciskać,
przygniatać’ OWM

dłuższy – dłuższy (z., g.) *dłuższy* ‘wiele czasu trwający’ SW

dobrodziej – ksiądz (z., g.) rodzaj tytułu ‘ksiądz’ SW

dobri – dojrzały (z., z.l.) ‘o konkretnych rzeczach zaspokajających potrzeby lub oczekiwania’ OWM

do cna – do końca (z., g.) ‘zupełnie, z kretesem, ze szczętem’ SW

do dom – do domu (z., p., g.)

do kantonu – do poboru (z., g.)

dokumentnie – dokładnie (z., g.) od *dokumentny* ‘dowodny, niewątpliwy, prawdziwy, istotny, pewny’
SW

dolch – sztylet (z., g.) z niem. *dolch* ‘sztylet’

dolegać – dokuczać (z., g.) *dolec* ‘zaboleć, dokuczyć, przycisnąć, ucisnąć, sprawić przykrość’ SW

dom – dam (z., g.) *o z ā*

domki – jednorodzinne mieszkania (z., g.) *dom* ‘budynek mieszkalny’ SW

donder – osoba wiecznie niezadowolona, pyskata, marudna (z.,p.) z niem. *Donner, dunder* ‘żart. Piorun’ SW

dondrować – narzekać (z.,p.) *dunderować* ‘łajać, zrzedzić, fukać, piorunować, burczeć, besztać, buzować; przewodzić nad kim, burmistrzować’ SW, sufiks *-ować*

dopelgenger – sobowtór (z., g.) z niem. *Doppelgänger* ‘sobowtór’

do skichania – do niczego (z., g.)

doskwierać – dokuczać (z., g.) ‘dawać się we znaki, być uciążliwym’ SW

dostać fogla – zgłupieć (z., g.)

dożenić – dojrzeć (z., g.) ‘żęcia dokończyć’ SW, por. też gw. *żynie* ‘pędzi’ : *gъnati, *ženę

dożeniał – dojrzał (g.) *dożąc, dożynać* ‘żęcia dokończyć’ SW

drabka – drabina (z., g.) *drabina* ‘dwie równoległe żerdzie albo sznury szczeblami połączone’ SW

drap – szybko (z.,g.) ‘naśladowanie odgłosu drapania’ SW

drap drof – szybko, odważnie (z.)

drapaka – miotła do zmiatania (z., p., g.) ‘stary grat, zużyta miotła’ SW

draszować – młócić, jeść (z., g.) ‘młócić’ SW

drauba – korba do wiertel (z.)

drażkować – głosować (g.)

drejfus – potrójne metalowe kopyto do naprawy butów (z.) z niem. *Dreifuss* ‘dryfus, trójnóg’

drejować – toczyć (z.) *drejarz* ‘tokarz’ OWM

drek – brud (z., g.) z niem. *Dreck* ‘brud’

drekslarka – tokarka do drewna (z.) z niem. *Dreher, drejarz* ‘tokarz’, sufiks *-ar -ka*

dreszkasta – maszyna do młócenia zboża (z., g.) z niem. *dreschen* ‘młócić’, ‘młocarnia’ OWM

dreszmaszyna – maszyna do młócenia zboża (młockarnia) (z.) z niem. *Dreschmaschine* ‘młockarnia’, ‘młocarnia’ OWM

drewutnia – pomieszczenie do drzewa (z., g.) ‘drwalnia, miejsce leśne w górach, skąd drwa się bierze’ SW

druk – ciśnienie (g.) z niem. *Druck* ‘ciśnienie’

druszmarsz – biegunka (g.) z niem. *Durchfall* ‘biegunka’

drwionki – drzwi (z., g.) *drwianki* ‘drzwi’ OWM

drybus – drewniany pojemnik na wodę (z., g.) z niem. *Dreifuss* ‘beczka na trzech nogach’ SW

dryg – sposobność do czegoś (z.) ‘zdolność, skłonność do czegoś’ PS

drygany, drygat – ogier (g.) *drygant, drugant* ‘ogier zdolny do rozplodu, stadnik’ SW

drykiel – klamka (z.) z niem. *Drücker, dryka* ‘rączka u zamka we drzwiach, klamka’ SW

dryła, dreła (drylka) – siewnik (g., z.) z ang. *drill, dryl* ‘siewnik rzędowy’ SW

dubelt – podwójny (z., p., g.) z łac. *dublus* ‘podwójny’, przez dnm. *Dubbelt*; nazwa bekasa naśladowana z niem. *Doppel* SW

ducować – patrzeć (z., g.)

dupa sit – tyłek zaszyty (z., g.) ‘zadek, pośladek, tyłek’ SW

durch – stale (z., g., p., z.l.) z niem. *durch* ‘ciągle’ SW

durch – wciąż (z., z.l., p., g.) jw.

durchdrap – cały czas szybko (z., g.) zob. *drap*

durst – pragnienie (z., z.l., g.) z niem. *Durst* ‘pragnienie’

durszłak – sito, cedzak (z., p., g.) z niem. *Durchschlag* ‘głęboka łyżka dziurkowana do zbierania piany i nieczystości z płynów, cedzenia klusek; przetak metalowy’ SW

dużi – wielki (z., z.l.) mieszanie grup *ży#zi*

Dybzak – osada leżąca na północny wschód od Rożentala (z., g.) z niem. *Diebsack* ‘kieszęń; worek’ SW

dychawica – astma (z., g.) ‘ciężkie, kurczowe oddychanie’ SW

dycht – do końca (z., p., g.) z niem. *dicht* ‘akurat, rychtyk, właśnie, w sam raz; zupełnie’ SW

dychtowne – gęste (z., g.) od *dychtowny* ‘sztywno, tęgo, mocno’ SW

dychtownie – szykownie, elegancko (z., g.) od *dychtowny* ‘sztywno, tęgo, mocno’ SW

dygować – dźwigać (g.) ‘nieść, dźwigać’ SW, sufiks *-ować*

dyki – gruby (z., z.l.) z niem. *dick* ‘gruby, tęgi’ SW, ‘gruby, otyły’ SGP⁹

dyl – deska (z., g.) z niem. *Diele* ‘płat drzewa z pnia, przepiłowanego wzdłuż na dwie połowy, gruba tarcica, bal’ SW

dymać – iść (z., g.) ‘dąć, dmuchać’ SW, ‘dąć o miechu kowalskim; znaczy także biec bardzo szybko’ SGP

dyrekt – prosto (z., g.) z łac. *directe* ‘wprost’ SW

dyskan – karafka (z.) z niem. *Gisskanne*, *giskan* ‘polewaczka’ OWM

dyskan – konewka (z.) z niem. *Gisskanne* ‘konewka’

dyszel – drąg, służący do kierowania wozem (z.) ‘u karety, u powozu’ SW, *e* ruchome

dyza – dysza (z., g.) *dysza* ‘zakończenie rury, prowadzącej strumień powietrza z miecha do pieca hutniczego’ SW

dzie – gdzie (z.) *gdzie* ‘w którym miejscu, kędy’ SW, uproszczenie grup spółgłoskowych *gdź > dź*

dziel – część (to jest twój dziel - to jest twoja część) (g.) ‘dzielenie, rozdzielenie, podział’ SW

dzielta – dzielcie się (z.) tryb rozkazujący, dawna końcówka *-ta* dla dualu

dziewki – dziewczyny (z., g.) *dziewka* ‘młoda kobieta, niezamężna’ SW

dziewuchy – dziewczyny (z.) od *dziewa*, sufiks *-ucha*

dzwońta – dzwońcie (z., g.) tryb rozkazujący, dawna końcówka *-ta* dla dualu

dźwierze – drzwi (z., g.) *dźwirze* ‘drzwi’ SW, obniżenie artykulacyjne *i* na ‘*e*’

E

echt – prawdziwy (g.) z niem. *echt* ‘prawdziwy’, *echtowny* ‘prawdziwy’ OWM

eigentlich – właściwie (z., g.) z niem. *eigentlich* ‘właściwie, istotnie’

einfach – zwyczajnie, pojedynczo (z., g.) z niem. *einfach* ‘pojedynczo, niezłożony’

ejwoj (ajwoj) – tutaj (z., p., g.)

eksecerować – musztrować (g.) z niem. *exerzieren* ‘musztrować’, *egzercerować* ‘odbywać musztrę, musztrować’ OWM, sufiks *-ować*

---

⁹ J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, Kraków 1900-1907, t. I-VI.

eksecerunek, eksecerka – musztra (g.) z niem. *Exerzieren* ‘musztra’

eksepeler – lekarstwo (g.)

ekstra – specjalnie (z., g.) ‘bardzo, wielce, nader, mocno, nadzwyczajnie, arcy’ SW

eno – tylko (z., g.) partykuła *ino* ‘jeno’, *jeno*, *eno* bez prejotacji

eno raz – tylko raz (z., g., p.) jw.

enowejta (wenowejta) – zdziwienie (z., g.)

erba – spadek (g.) z niem. *Erbe* ‘spadek’, ‘dziedzic, spadkobierca’ OWM

erbować – dostać w spadku (g.) z niem. *erben* ‘otrzymywać w spadku’, ‘dziedziczyć’ OWM

erzacny – sztuczny (z., z.l.) z niem. *erkünstelt* ‘sztuczny’

F

fach – zawód (z., g.) z niem. *Fach* ‘właściwy przedmiot zajęcia, zajęcie, zawód, specjalność, proceder, profesja, kunszt’ SW

fachman – fachowiec (g., z.) z niem. *Fachmann* ‘fachowiec’, ‘fachowiec’ OWM

facjata – twarz (z., g.) z wł. *facciata* ‘twarz, oblicze, gęba, morda, pysk’ SW

facjatka – balkon, wnęka (z., g.) ‘środkowa część ściany frontowej domu wysunięta ponad dom’ SW

fajerki – kręgi do pieca (z., g.) *żarzelnia* ‘piecyk przenośny, naczynie do rozpalania ognia’ SW, *fajerek* ‘zapalka’ OWM

fajftabak – tabaka do fajki (z.) por. niem. *Schnupftabak* ‘tabaka’, *fajfka* ‘fajka’ OWM

faksować – żartować (z., g.) z niem. *Fachse* ‘wykrzywianie twarzy, miny, gesty’ SW, sufiks *-ować*

faksy – żarty (z., g.) z niem. *Faxe* ‘psoty, figle, żarty’ OWM

falatry – placki smażone na piecu (z.)

famielija – rodzina (z., z.l.) *famelija*, *familja* ‘ogół osób spokrewnionych, szczególnie jednego nazwiska, ród, pokrewieństwo, kuzynostwo, powinowactwo, parentela’ SW, ze zmianą *i* na *e*, bez ściągnięcia *-ija* na *a* po miękkiej, por. dawne *Jeżus Maryja*

fanarek – lampa naftowa (z.) po ngr. *Fanar* ‘latarnia’ SW, sufiks *-ek*

fanga – cios (z., g.) z niem. *Fang* ‘cios, uderzenie’ PS, końcówka *-a*

fart – powodzenie (z., g.) prawdopodobnie z niem. *Fahrt* przez jidysz ‘szczęśliwy zbieg okoliczności, pomyslna sytuacja, powodzenie’ PS

faryna (farina) – cukier (z., g., p., .l.) ‘mączka cukrowa nierafinowana’ SW, ‘miałki cukier’ OWM

fatamon – łobuz (z., g.)

fatko – szybko (z., g., z.l.) *chwatki* ‘chwacki, rączy’ SW

fatygować – trudzić (z.) ‘trudzić, męczyć’ OWM

fasa – zbiornik na kołach do wody lub innych cieczy (g.) ‘naczynie drewniane z jednym dnem, kadź, okseft; naczynie z klepek, stągiew, beczka, kufa, balia do prania’ SW

federhalter – dosł. trzymający pióro, ironicznie zamiatacz ulic (g.) z niem. *Feder* ‘waga’ i *Halter* ‘uchwyt’, z niem. *Federhalter*, ‘obsadka’ OWM, sufiks niem. *-er*

fefermencowy – miętowy (g.) z niem. *Pfefferminz* ‘miętowy’, ‘ts.’ OWM, sufiks *-owy*

fefernuski – cukierki (z.) ‘drobne, okrągłe pierniczki’ OWM, sufiks *-us-ki*

fejka – fajka (g.) ‘fajka’ OWM, *e j < aj*, wsawne *f*

fejn, fein – ładnie (z., p., g.) z niem. *fein* ‘przedni, wyborowy’; ‘piękny, dobry, delikatny, wytworny, dzielny, dziarski, zdalny’ SW

fejnacko – ładnie (z., g.) jw., sufiks *at+sko > -cko*, por. *bracko > brat*

fejrować – świętować (g.) z niem. *feiern* ‘świętować’, ‘obchodzić, świętować’ OWM, sufiks *-ować*

feksować – cwaniakować, wymądrzać się (z.) zob. *faksy*, zmiana w temacie *a > e*, sufiks *-ować*

feldfelbel – sierżant (g.) z niem. *Feldwebel* ‘sierżant’, ‘ts.’ OWM

feldmarszał – marszałek polny (g.) z niem. *Marschall* ‘marszałek’ i *Feld* ‘polowy’, ‘głównodowodzący’ OWM

felerny – błędny (z., g.) z niem. *Fehler* ‘błąd’, ‘mający defekt’ OWM, sufiks *-ny*

felować – brakować (z., g.) *falować* ‘brakować’, ‘ts.’ OWM, zmiana w temacie *a > e*, sufiks *-ować*

feluje – dolega (g.) *felowny* ‘wadliwy’ SW

felza – skała, kamień (z., z.l.) z niem. *Felsen* ‘skała’, końcówka *-a*

fereta – marynarka (g.) *feretka* ‘kurtka, marynarka’ SW

ferkarta – bilet kolejowy (z., g.) z niem. *Fahrkarte* ‘bilet kolejowy’, końcówka *-a*

fertig – gotowe, koniec (z., p., g.) z niem. *fertig* ‘gotowy’

fertykuł (wertikoł) – szafka do bielizny (z.)

ferzinkiel – poszerzenie otworu na zewnątrz (z.) z niem. *versenken* ‘pograżać, ukrywać’ *ferzenkiel* ‘bor do zbierania metalu około dziurki na kształt miseczki, w której ma się pomieścić łąpek śrubki’ SW, *e* ruchome

fest – mocno (z., g., p.) z niem. *fest* ‘trwale, silnie, mocno, krzepko, potężnie, fundamentalnie, jędrnie, doskonale’ SW

festować – mocować (g.) ‘umacniać, przytwierdzać’ OWM, sufiks *-ować*

fet – tłuszcz (z., g.) z niem. *Fett* ‘tłuszcz’, ‘ts.’ OWM

feta – święta (z., g.) ‘uczta, bankiet, festyn’ SW, końcówka *-a*

fierana – firana (z.) z niem. dawne *Fürhang* ‘zasłona, opona, połowa kotary’ SW, ‘firanka’ OWM, rozszerzenie *i* na *e*, końcówka *-a*

fikuśnie – dziwnie (z., g.)

filować – kopcić (z., g.) ‘kopcić, czadzić’ SW, sufiks *-ować*

finansamt – urząd skarbowy (g.) z franc. *finances* ‘ogół zjawisk ekonomicznych związanych z obrotem pieniądza’ PS

fircypa – herod baba (z., g.) z niem. *Fürst* ‘książe’ SW, końcówka *-a*

flama – płomień (z.) z niem. *Flamme* ‘płomyk’, ‘płomień, łuna’ OWM, końcówka *-a*

flance – sadzonki (z.) z niem. *Pflanze* ‘roślina’ SW, *flanca* ‘rozsada, sadzonka’ OWM, końcówka *-a*

flaszka – butelka (z., g., p.) z niem. *Flasche* ‘butelka’, końcówka *-a*

flejtuch – brudas (z., g.) z niem. dawne *flaie* ‘myć’ i *Tuch* ‘plótno, szmata’, ‘człowiek nieporządny, niechluj, flądra, świntuch, brudas, plucha’ SW

flekować – łątać (z., g.) z niem. *Fleck(en)* ‘dawać fleki’, ‘łątać, zaszywać, cerować’ OWM, sufiks *-ować*

fliger – samolot (g.) z niem. *Flugzeug* ‘samolot’, ‘samolot’ OWM, sufiks niem. *-er*

fligeralarm – alarm lotniczy (g.) z niem. *Flugalarm* ‘alarm lotniczy’

fliza – płyta chodnikowa (z., g.) ‘płyta kamienna, tafla’ SW, końcówka *-a*

fojerkasa – ubezpieczalnia od ognia (z.) z niem. *Feuer* ‘ogień’ i *Kasse* ‘kasa’, z niem. *Fauerkasse* ‘instytucja ubezpieczająca od ognia’ OWM, końcówka *-a*

fofelek – dziecko (z., g.) *e* ruchome

foгла (mieć) – mieć fioła (z., g.) *fogiel* ‘przyrząd obracający bęben’ SW, *e* ruchome

fojerman – strażak (z., g.) z niem. *Feuerwehrmann* ‘strażak’

fojerszpryca – sikawka (g.) z niem. *Feuerspritze* ‘sikawka’, końcówka *-a*

fojerwera – straż pożarna (z., g.) z niem. *Feuerwehr* ‘straż pożarna’, końcówka *-a*

fojerszpica – sikawka (z., g.) zob. *fojerszpryca*, końcówka *-a*

fol – pełno (z., g.) z niem. *voll* ‘pełno’

folguma – koło z oponą (z.)

forcier – szpikulec (z.)

forcug – pierwszeństwo (g.) z niem. *Vorzug* ‘pierwszeństwo’

fordaka – tyłek (z., g.) ‘rozporek kieszeni’ OWM

forwerc – naprzód (g.) z niem. *vorwärts* ‘naprzód’, *forwarc* ‘naprzód, do przodu’ OWM

frechowny – bezczelny (z., z.l., g.) z niem. *frech* ‘bezczelny’, sufiks *-owny*

frejka – mieszkanie sublokatorskie (z., g.) z niem. *frei* ‘wolny’, sufiks *-ka*

frejlauf – torpeda rowerowa (g.)

frejlinki – panienki (g.) z niem. *Fräulein* ‘frejlanka, frojlinka, panna, panienska, najczęściej grzecznościowo’ OWM, *frejliczka* ‘panienka’ SW, sufiks *-ki*

frejter – starszy szeregowy (g.) ‘starszy szeregowiec’ OWM

freszka – grzywka (g.) *freza* ‘fryzura, ew. okrycie na głowę’ OWM

friszyk (frysztyk) – śniadanie (z., g., p., z.l.) z niem. *Früstück* ‘śniadanie’, ‘ts.’ OWM

frugać – latać (z., g., z.l.) ‘frunąć’ SW, *furgać* ‘latać w powietrzu’ OWM

fydrych – człowiek pracujący przy koniach, pilnujący stadni lub furmanek (g.)

fucht – dojście powietrza (przewiew) (z.) ‘wilgoć’ OWM

fuchtel – wialnia do zboża (z., p., g., z.l.) z niem. *Fuchtel* ‘płaz, uderzenie płazem, plaga, wymierzona szablą albo pałaszem’ SW, *fuchel* ‘maszyna do czyszczenia ziarna’ OWM, *e* ruchome

fuciek – błąd (z.) *fucyk* ‘gap, głupiec’ SW, obniżenie samogłoski *y > e*

funt – 0,5 kg. (z., g., p., z.l.) ‘jednostka wagi, przyjęta w wielu krajach: warszawski = 405,504 grama’ SW

funtszyk – odważnik, ciężarek (z., z.l.) ‘odważnik’ OWM

fura – ułożone siano na wozie (z.) ‘wóz, furmanka do przewożenia ciężarów’ SW, ‘wóz, zwykle załadowany, najczęściej drabiniasty’ OWM

furmanka – powóz konny (z.) ‘wóz, fura, fornalka; bryczka’ SW

furt – zawsze (g.) z niem. *fort* ‘daleko, precz’ SW, *fort* ‘ciągle, bez przerwy’ OWM

furziść – z drogi (zrobić przejście) (z.) jw., z *Furt* ‘bród, przejście, przejazd’ oraz *z + iść*

fusbank – niski stołeczek, krzesło (z.) ‘niski stołeczek’ OWM

futer – jedzenie, pasza (z., p., g.) ‘żywność, jadło, jedzenie, karma, pasza, obrok’ SW, *e* ruchome

futrować – karmić, żywić (zwierzęta) (z., g.) z niem. *füttern*, gw. *futtern* ‘żywić, karmić, także tuczyć’ OWM, *fudrować* ‘karmić, dostarczać żywności’ SW, sufiks *-ować*

fyjderkasta – piórnik (z., g.) z niem. *Federschale* ‘piórnik’, końcówka *-a*

fyrtel – wyznaczony, ograniczony rejon (z.)

G

gable – widły (z.) z niem. *Gabel* ‘rodzaj szerokich wideł z gęstymi zębami zakończonymi kulkami, służących do przerzucania ziemniaków, buraków i innych roślin okopowych’ PS

gablować – dużo zarabiać z jakiejś okazji (g.) sufiks *-ować*

gacie – kalesony (z., g., p., z.l.) ‘spodnie, ubranie męskie na nogi’ SW

gadać – mówić (z., g.) ‘mówić niezbyt starannie, rozwlekle, rozmawiać’ PS

gadać w poprzek – kłócić się (z., g.)

gadka, gatka – mowa (z., g.) poch. od *gadać* ‘opowieść zmyślona, fantastyczna, często przekazywana w formie ustnej; podanie’ PS, sufiks *-ka*

gafle – widły do ziemniaków (z., g.) z niem. *gaffel* = niem. *Gabel* ‘widły drewniane’ SW

gajdy – kobza (z., g.) z tureckiego *gayda* ‘ludowy instrument muzyczny z grupy aerofonów stroikowych, składający się ze skórzanego worka będącego zbiornikiem powietrza, jednej lub kilka piszczałek oraz mieszka lub drewnianej rurki do napełniania worka powietrzem’ PS, ‘kobza, koza, duchy, multanki’ SW

galante (galente) – ładne (z., g.) z franc. *galant* ‘człowiek niesłychanie uprzejmy i grzeczny, szczególnie w stosunku do kobiet, a przy tym modny i elegancki’ PS

galańcie – dużo (z., g.) od *galanty* ‘ładnie, pięknie’ SW

galenty – dość duży (z., g.) *galanty* ‘ładny, nadobny, udatny, wyborny, świetny, ozdobny, zgrabny, zwinny, szykowny’ SW

gałgan – rozrabiaka, urwis (z., g.) z niem. *Galgan(t)* ‘osoba skłonna do złych postępów, z tego powodu źle oceniana przez otoczenie’ PS

gałka – kulka (z., g.) poch. od *gala* ‘nie duży, okrągły przedmiot, często wykorzystywany jako zakończenie lub uchwyt innych przedmiotów, np. szuflad, drzwi itp.’ PS, końcówka *-a*, deminutywna

gałkę połknąć – dostać kulkę (g.) jw.

gałuszyć – dusić (z., g.) ‘robić wrzawę, zgiełk, hałas, hałasować; dusić’ SW

gały wywała dziw bez okno nie wyleci – mówi się o osobie bardzo ciekawej (z., g.) *gala* ‘oczy’ SW

gancegal – obojętnie (z., p., g.) z niem. *ganz* ‘cały’

ganc genal – bardzo dokładnie (g.) z niem. *genau* ‘dokładnie’

gancpomada – obojętnie (z.)

ganek – weranda (z., g., p.) ‘wystawka u wejścia do domu, przedsionek’ SW,

e ruchome

gapy – wrony, gawrony (z., g.) ‘wrona’ SW

gardina – firana (z., g.) z niem. *Gardine* ‘firana’, końcówka *-a*

gardziel – gardło (z., g.) ‘gardło’ SW

garuje – leży, dojrzewa (g.) z niem. *gähren* ‘rosnąć, fermentować, ruszać się, podchodzić’ SW,
‘dogotowywać się’ OWM

gater – trak do cięcia drewna (z.) z ang. *gad* ‘klin stalowy, szpikulec’ SW

gazlampa – lampa gazowa (z.) z niem. *Gas* ‘gaz’ i *Lampe* ‘lampa’, końcówka *-a*

gazmaska – maska gazowa (z.) z niem. *Gas* ‘gaz’ i *Maske* ‘maska’, końcówka *-a*

gbur – bogaty gospodarz (z., g.) ‘chłop, wieśniak, kmieć, włościanin’ SW

gburstwo – gospodarstwo (z., g.) ‘chłopstwo, wieśniacy, gmin’ SW, sufiks *-stwo*

genal – dokładnie (z., g.) z niem. *genau* ‘dokładnie’

gery, giry – nogi (z., g.) może z niem. dawne *Gehr* = dzida, spisa, giera, *gira* ‘noga’ SW, obniżenie
artykułacyjne *i* na *e*

geszeft – interes (z., g.) z niem. *Geschäft* ‘sklep, przedsiębiorstwo handlowe’ OWM

gewera – broń (z., g.) z niem. *Gewehr*; *giewer* ‘broń, karabin’, końcówka *-a*

gil – katar (z., g.) może niem. *gelb, gehl* ‘żółty’, ‘na nosie, zaczerwienienie od zimna; sopel smarkocin
u nosa’ SW

gilon – nos (z., z.l.) por. *gil*

gipsdeka – sufit (z.) z niem. *Gipsdecke* ‘sufit otynkowany’ OWM

glanc – połysk, np. *wyczyścić buty na glanc* (z., g.) z niem. *Glanz, glans* ‘połysk, blask, świecenie’
SW

glanc – polewa, lukier, np. *na pączku* (z., p., z.l., g.) jw.

glaska – szklanka, filiżanka (z., g., p.) z niem. *Glas* ‘szkło’, ‘szklanka, też jej zawartość’ OWM, sufiks
-ka

glaspapier – papier ścierny (z.) z niem. *Glas* ‘szkło’ i *Papier* ‘papier’, ‘papier ścierny’ OWM

glat – gładki (g.) z niem. *glatt* ‘gładki’

gleń – duża, gruba kromka chleba (z.) ‘ts.’ OWM

gleszyć – wróżyć, przewidywać (z.)

glik – szczęście (z., g.) z niem. *Glück* ‘szczęście’

gloka – umbra na lampie (z., z.l.) ‘klosz w lampie naftowej’ OWM

glomza – zakalec (z., g.) z niem. *gloms(d)*, *glums* ‘twaróg, wycisk z ogrzanego mleka; zsiadłe, kwaśne mleko’ SW, końcówka *-a*

glonek (glónek) – kromka chleba (z., g., p., z.l.) ‘kawałek chleba, kromka’ OWM

gnać – biegać (z., g.) ‘pędzić, zaganiać’ SW

gnój – obornik (z., z.l.) ‘wypróżnienie człowieka albo zwierzęcia, kał, nieczystości, odchody’ SW

gody – gwiazdka, Boże Narodzenie (z., z.l.) ‘święto Bożego Narodzenia’ SW

goleń – noga (z., g.) ‘kość grubsza, leżąca pomiędzy kolaniem a stopą’ SW

golibroda – fryzjer (z., g.) ‘golarz’ SW, końcówka *-a*

gorącz – skwar (z., g.) ‘gorąco’ SW, mylenie *-c z -cz*

gorginie (georginie) – dalie (z.) od nazwiska botanika niem. *Georgi*, *gieorginja* ‘dalja’ SW

gorzala – wódka (z., g.) *gorzałka* ‘wódka, żart. sznaps’ SW

góra – strych (z., g.) ‘strych, poddasze’ SW

góźdz – gwóźdź (z., g.) ‘gwóźdź’ SW, uproszczenie grupy spółgłoskowej *gw > g*

grabnąć – chwycić (z., g.) ‘porwać, złapać, schwycić’ SW

graca – motyka (z., g.) ‘narzędzie do kopania, rodzaj motyki’ SW

gracować – plewić (z., g.) ‘kopać, poruszać ziemię gracą’ SW, sufiks

-ować

graczka – haczka (z.) ‘graca’ SW, odmazurzenie wyrazu *gracka*

grafini – hrabina (g.) *grafianka* ‘hrabianka’ SW

granica – miedza (z., g.) ‘linja zamykająca przestrzeń, kraniec, obwód jakiejś rzeczy, kres’ SW

grapa – duży garnek (z., z.l., p., g.) z niem. *Grapen* ‘sagan, kociołek na trzech nóżkach z żelaza ulany, z dwójgiem uszu’ SW, końcówka *-a*

grapka – mały garnek (z., z.l., p., g.) zob. *grapa*, sufiks *-ka*

grdyka – gardło (z.) ‘gardło, przełyk’ SW

grinfuter – zupa z zielonej fasolki (g.) z niem. *grün* ‘zielony’ i *Futter* ‘pokarm, żarcie’

grizzly – szary niedźwiedź amerykański (g.)

grok (właściwie grog) – gorący napój z wody, cukru i alkoholu (z., g.) z ang. *grog* ‘rodzaj ponczu z wody, rumu, cukru, i niek. aromatycznej zaprawy’ SW

grucupa – roztrzepana panna (z.)

grycówna – kaszanka (z., g.) ‘kaszanka’ OWM, *gryczanka* ‘kluska z mąki grycznej’ SW, sufiks *-ówna*

gryf – uchwyt (z.) z niem. *Griff* dosł. ‘szpon; rękojeść’ SW

gryfel – rysik służył do pisania na tabliczkach (z.) z niem. *Griffel* ‘marmurowa pałeczka czarna kształtu ołówka do pisania na marmurowych czarnych tabliczkach’ SW,

e ruchome

grymka – czapka (z.) *krymka* ‘nakrycie głowy noszone dawniej przez starsze kobiety: wkładany na czubek głowy mały kapelusz ze wstążkami zawiązywanymi pod brodą’ OWM

gryz – kasza manna (z., p.) z niem. *Gries* ‘kasza’ SW

gulak – mały indyk (z., g.) ‘indyczę’ SW

gulon – indyk (z., g.) ‘przezwisko, dawane przez włościan mieszczanom’ SW, zapewne od nazwy indyka

gulowaty – gapowaty (z., g.) *gula* ‘człowiek powolny, małomówny, gapiowaty’ SW, sufiks złożony *-ow -aty*

gutałina – pasta do butów (z., p.) ‘ts.’ OWM

guwerta – koperta (z.) *kuwerta* ‘koperta’ OWM

gwaltownie – nagle (z., g.) ‘raptownie, nagle i z trzaskiem’ SW

gwizdor – gwiazdor (z., g.) bez przegłosu *ě na ‘a i ze zwężeniem *e* na *i*

gwoli – dla (z., g.) ‘według woli, stosownie do woli kogo, według czyjej chęci, upodobania, dogadzając komu’ SW

gzik – twaróg (z., z.l.) ‘ser miękki, twarożek, szczególnie zaprawiony szczypiorem’ SW

gzub – dziecko (z., g.) ‘mały dzieciak, bachur, chłopiec gruby i tłusty’ SW

H

haferfloki – płatki owsiane, zacierki (z., g.) z niem. *Haferflocken* ‘płatki owsiane’, ‘ts.’ OWM

halba (halbka) – 0,5 l. (z., z.l., g.) z niem. *halb* ‘pół’, ‘pół litra, naczynie o takiej pojemności’ OWM, końcówka *-a* lub sufiks *-ka*

halftra – uzda, bez wędzidla (z., g.) z niem. *Halfter* ‘zespół rzemieni zakładany na głowę konia, gdy się go uwiązuje’ OWM

halsztuch – rodzaj krawata (g.) *halsztuk* ‘krawat, zawiązanie na szyję’ SW

halt – stać (z., g.) z niem. *halt* ‘stój!’

halt, stehen bleiben – stać, zatrzymać się (z., g.) z niem. *stehen* ‘stać, być, znajdować się’

hamerek – młotek (z.) z niem. *Hammer* dosł. ‘młot’ SW, sufiks *-ek*

handlager – pomocnik (z., g.) z niem. *Hand* ‘ręka, dłoń’ i *Lage* ‘położenie’, z niem. *Handlager* ‘pomocnik murarza lub zduna’ OWM, *handlangrować* ‘pełnić funkcję pomocnika murarskiego’ OWM, sufiks niem. *-er*

hastik – pośpieszenie (z., g.) z niem. *heftig* ‘gwałtowny’

hastycznie – nagle (g.) *hastyczny* ‘mocny, ostry’ OWM

hastryś – gwałtownie (z.) z niem. *hastig, hastyg* ‘szybko, gwałtownie’ OWM

hauzerować – biegać (z., z.l.) może z *hejzel* ‘chrypa’ OWM

hauzerować – urzędować (g.)

heilować – wiwatować (g.)

hejcować – palić (z., g.) z niem. *heizen* ‘palić w piecu’, sufiks *-ować*

hejratszosa – tak nazywała się kiedyś potocznie szosa do Byszwałdu, bo tam chodziła młodzież na randki (z., g.)

heksa – czarownica (z., g.) z niem. *hexen* ‘czarować’, *Hexe* ‘czarownica’, końcówka *-a*

heksenszus – lumbago (z., g.) z niem. *Hexenschuss* ‘lumbago’

herszt – wódz (g.) ‘przywódca, wódz, głowa złych ludzi albo złej sprawy’ SW

hersztbaba – babochłop (z.) jw.

hitlerija – potoczna nazwa hitleryzmu (z., g.)

hochraus – wyniosłe lub będziemy na wierzchu (g.) z niem. *hoch* ‘wysoko’

hol der kukuk – niech to lichy (g.)

hufnal – gwóźdź do podkowy (z., g.) z niem. *Hufnagel* ‘gwóźdź do podkowy’

hybel – kawał, skandaliczne wydarzenie (z., g.) por. *hycel* ‘pejoratywny epitet odnoszący się do zwierząt i ludzi’ OWM

hybitny – sprytny, zgrabny, zręczny (z., g.)

hyklowanie – szydełkowanie (z.) z niem. *häkeln* ‘szydełkować’

I

ibercyjer – palto męskie (g.) z niem. *Überzieher* ‘płaszcz męski’ OWM

i bogać tam – i gdzie tam (z., g.)

ibować – uczyć (z., g.) z niem. *üben* ‘ćwiczyć, szkolić’ OWM

ibrycznie – oprócz tego (z.l., g.)

igel – jeż (z., g.) z niem. *Igel* ‘jeż’

ila – ile (z., g.) ‘ile’ SW

ile redzisz – ile zechcesz (z., g.)

ino – tylko (z.) ‘jeno’ SW, bez prejotacji

in żele – w galarecie (g.)

iść drof – forsować siłą (z., g.)

iść na szaber – iść coś ukraść (z.)

izba – pokój (z.) ‘komnata, pokój szczególnie nie wykwinny, stancja’ SW, końcówka

-a

J

jachtka – kielbasa myśliwska (g.) z niem. *Jagd* ‘polowanie’ SW, *jachta* ‘polowanie’, sufiks *-ka*

jaczka – kamizelka (z.) *jaka* z niem. *Jacke* ‘krótki spencer podobny do żupana, kaftan’ SW, sufiks *-ka*

jadować się – gniewać się (z., g.) poch. od *jadowity* ‘powoduje zatrucie jadem; działając toksycznie’ PS, ‘gniewać, martwić’ SW, sufiks *-ować*

jadzie – jedzie (z., g.) zmiana grupy nagłosowej *je > ja*

jajtować – polować (g.) ‘krzyczeć, wyzywać, awanturować się, hałasować; też: głośno się klócić’
OWM

jaka – kaftan (g.) z niem. *Jacke* ‘górną część ubioru kobiecego, różnej grubości i kroju (nazwy tej używa się zarówno w odniesieniu typów dawniejszych, jak i nowszych)’ SW, końcówka *-a*

jak by się ślepy iskał i o ścianę ciskał (powiedzenie) – jak groch o ścianę (z., g.) ‘wiskać się ze wszy’
SW

jak w mankolijach – jak w gorączce (z., g.) ‘melancholja, pomieszanie zmysłów; maligna’ SW

jałcha, jolcha – gnojówka (z., g.)

jamrować – marudzić (z., g.) *jamrotać* ‘szwargotać’ SW, sufiks *-ować*

japko – jabłko (z., g.) uproszczenie grupy spółgłoskowej *bl > p* i ubezdźwięcznienie

jarzyca – tegoroczny rój pszczół (g.) ‘rój pierwszy tegoroczny, od pszczół starych albo przeszłorocznych pochodzący’ SW, od *jary*, sufiks *-ica*

je – jest (z.)

jeger – myśliwy (g.) z niem. *Jäger* dosł. *strzelec, jegier, legier* ‘myśliwy, strzelec’ SW,

jeglica – choinka (z.l.) od *igła*, sufiks *-ica*; wokalizacja tzw. napiętego jeru **jb-* na *je-*

jeglija – świerk, jodła (z.) ‘jodła’ SW, końcówka *-a*

jeglijka – mała choinka (z., g.) ‘świerk’ OWM

jenaczy – inaczej (z.) *jenacy* ‘inaczej’ SW, z prejotacją

jeneczki (jeny) – powiedzenie wyrażające trwogę (z., g.) ‘jeno, wciąż, ciągle’ SW

jermark – jarmark (z., g.) zmiana grupy nagłosowej *ja > je*

jezdem – jestem (z., g.) udźwięcznienie

ji – jej (z.) ściągnięcie

jizusgrejter – lizus, obłudny człowiek (z.) *e* ruchome

jo – tak (z., z.l., g.) z niem. *ja* ‘tak’

jojtować – hałasować (z.) ‘krzyczeć, wyzywać, awanturować się, hałasować; też: głośno się klócić’
OWM

jubel – święto, jubileusz (g.) z niem. *Jubiläum* ‘jubileusz’

jubel rymel – zabawa (z.)

jucha – zwierzęca krew, przekleństwo (z., g.) ‘krew bydłęca, posoka’ SW

jupa – kurtka (z.) z niem. *Jupe, Jobe* ‘rodzaj kurtki’ SW, końcówka *-a*

K

kabel – przewód elektryczny (z.) ‘wiązka drutów miedzianych, przeprowadzona pod morzem albo pod ziemią i zabezpieczona odpowiednią powłoką gutaperkową, żelazną lub ołowianą’ SW

kabza – portmonetka (g.) z łac. *capsa*, gr. *kapsa* ‘torebka, woreczek, szczególnie do pieniędzy, portmonetka’ SW

kacenjamer – kocia muzyka (z.) z niem. *Katzen-* koci i *jamrować*, z niem. *jammern* ‘wyrzekać, narzekać’ OWM

kachle – elementy pieca kaflowego (kafle) (z.) z niem. *Kachel, kafel* ‘zewnątrzna powłoka pieca, postać jego wydająca, robi się z kachli, cegły, albo szczepkiego kamienia’ SW, *e* ruchome

kaczmarz – karczmarz (z., g.) ‘karczmarz’ SW, sufiks *-arz*

kadyk – jałowiec (z.l., z.) z niem. *kaddig, kaddik* ‘jałowiec’ SW

kajet – zeszyt (z.) z franc. *cahier* ‘zeszyt do pisania sekstern’ SW

kajzer – cesarz (z., g.) z niem. *Kaiser* ‘cesarz’ SW

kalfas – skrzynka (z.) z niem. *Kalkfass* ‘mała skrzynia przenośna do mieszania na sucho piasku z cementem; skrzynia do noszenia wapna’ SW

kalk – wapno (z., g.) łac. *calx* ‘wapno’ SW, z niem. *Kalk* ‘wapno niegaszone’ SW

kalkować – bielić (z., g.) jw., od *kalk* ‘wapno’

kalmuz – tatarak (z., g.) z niem. *Kalmus*, z gr. *kalamos* ‘trzcina; ajer’

kalendarz – kalendarz (z.l.) mylenie *l* i *ł*

kamraci – koledzy (z., g.) *kamrat* ‘towarzysz, kolega, współnik, współtowarzysz, towarzysz broni’ SW

kana – dzbanek (z.l., z.) z niem. *Kanne* ‘duże blaszane naczynie, głównie do mleka, bańka’ OWM, ‘karczma u Turków i Tatarów’ SW, końcówka *-a*

kandelaber – słupek z latarnią (g.) z franc. *candelabre* ‘świecznik, lichtarz o kilku ramionach’ SW

kanka – dzbanek do mleka (z., g.) z niem. *Kanne* ‘cewka stanowiąca zakończenie strzykawki’ SW, sufiks *-ka*

kanona – armata, także gruba kobieta (z.l., g.) ‘wzór posągu’ SW, końcówka *-a*

kant – krawędź (z.) z niem. *Kante* ‘krawędź, brzeg, róg, bal spiczasty’ SW

kanton, do kantonu – do poboru (z., g.) z niem. *Kanton* ‘pobór do wojska’ OWM, franc. *canton* ‘okolica, w której się daje odpoczynek wojsku, leże, kwaterunek’ SW

kapciora – spiżarnia (z.)

kapelmajster – kapelmistrz (z., g.) z niem. *Capellmeister* ‘kapelmistrz’ SW

kapitel – rozdział (z., g.) z niem. *Kapitel* ‘rozdział’

kapkę – odrobinę, troszeczkę (z.) ‘kropla, szczególnie spływająca, staczająca się; kropla kapająca’ SW

kapkie – trochę (z.) ‘odrobina, odrobinka, troszkę, niewiele’ SW, jw. z denazalizacją

kara – taczka (z.) z niem. *Karren* ‘taczka’ SW, końcówka *-a*

karabit – karbit (z.l., g.)

karbidka – lampa karbidowa (z., g.)

karbonada – schab (z., g.) z franc. *carbonnade* ‘kotlety wieprzowe albo żeberka, osmażone z bułką albo chlebem’ SW, końcówka *-a*

karasela – karuzela (z., g.)

karmelki – cukierki (z., g.) ‘cukier krystaliczny stopiony, zwykle w tabliczkę ulany, z dodaniem koloru i smaku’ SW

karpa – pień po ściętym drzewie (z., g.) ‘pień wystający z wody; krótsza część wręgu’ SW

kartke – kartkę (z.) z denazalizacją *-ę* na *-e*

kartong – karton (z.) z niem. *Kartun* ‘papier kartonowy’ SW, z dodanym *-g*

kary – czarny (z., g.) ‘ciemnej sierści, czarnej maści’ SW

kastka – skrzynka (z.) z niem. *Kasten* ‘skrzynka, paka’ SW, sufiks *-ka*

kastrolka – garnek z jednym uchem (z.) z niem. *Kastrol(le;)* *kastrol* ‘rondel z dnem półkolistym, miedziany, z dzióbkiem i drewnianymi rączkami’ SW, sufiks *-ka*

katana – burka, wdzianko, kurtka (z.) ‘rodzaj kaftana, suknia wierzchnia; suknia podszyta futrem albo na wacie’ SW

kazalnica – ambona (z., g.) *kazadlnica* ‘ambona, mównica kaznodziejska’ SW, sufiks
-alnica

kele – obok, blisko (z.) ‘koło’ SW

kerat – pług z jedną skibą (z.) z niem. *Kehrrad* ‘maneż, koło palczaste, poziomo na stojącym wale osadzone i obracane zwykle przez konie, niekiedy przez ludzi, służące do nadawania ruchu jakiejś maszynie (np. we młynach) lub do windowania z głębi ciężarów (np. w kopalniach), kołowrót konny, winda z wałem pionowym, mającym ramiona dla ludzi lub koni obracających’ SW

kereja – sutanna, długa suknia (z.) *kerezja* ‘sukno proste grube; rodzaj sukmany krakowskiej sukiennej’ SW

kesel – kociół (z.)

keta – łańcuch (z., g.) z niem. *Kette* ‘łańcuch’, końcówka -a

ketenszpaner – naciąg łańcucha na rowerze (z.) z niem. *Kette* ‘łańcuch’

ketować – zamykać na łańcuch lub zamek (z., g.) ‘ściskać’ SW, ‘zamykać na klucz lub zasuwę’ OWM, sufiks -ować

kfampa – gęsta zupa (z.)

kfap – gęsta zupa (z.) z niem. *Quabbe, Quappe* ‘tłuszcz, tłustość’ SW

kicha – dętka (z., g.) ‘część chomąta wypchana’ SW

kieby – jakby, gdyby, jak (z., g.) ‘kiedyby, gdyby, byleby; jakby, niby, gdyby, właśnie jak’ SW

kiecka – sukienka (z., g.) z węg. *kecse; kieca* ‘rodzaj sukni zamożnych niewiast polskich’ SW, sufiks
-ka, deminutywny

Kielberowo – Kelberowo, dawna nazwa najpierw folwarku, a później wybudowania pod Mortęgi (g.)

kiele mnie – koło mnie (z., g.) zob. *kele*

kiele tego – około (z.) ‘przy, obok’ OWM

kiepkować – żartować, kpić (z., g.) ‘podkpiwać, żartować, drwinkować jakby od niechcienia, przedrwiwać, sufiks -ować

kiernoz – knur (z.) ‘świnia, samiec cały (nietrzebiony), stadnik’ SW

kierówka – halka (z.)

kierweszować – krzyczyć na kogoś, musztrować go (g.)

kieta – łańcuch (z.l.) zob. *keta*, końcówka *-a*

kietka – łańcuszek (z.) zdrobnienie od *keta*, sufiks *-ka*

kikierek – kaczy kuper (z.)

kikować – patrzeć (g.)

kindersztuba – dobre wychowanie, pokój dziecienny (z., g.) z niem. *Kinder-* ‘dziecinny’

kipa – pleciona kobiałka do sieczki (g., z.) z niem. *Kiepe* ‘niecka pleciona (właściwie kosz)’ SW, ‘kipa, czasem dem; też o jej zawartości’ OWM, końcówka *-a*

kipka – taca do pieniędzy (z.) zdrobnienie od *kipa*, sufiks *-ka*

kisać – rosnąć, np. ciasto kisa (z.) ‘kisić, kwasić, zakwaszać’ SW

kisiok – żrebak (z.)

kista – skrzynia (z., g.) z niem. *Kiste* ‘skrzynia’ OWM

kistka – kokardka (z.) *kiść* ‘pęk czegoś, wiązanka, równianka, kępka, garść, grono, chwast’, deminutywne, sufiks *-ka*

kiść – węzeł chustki (z.l.) jw.,

kiziak – żrebak (z., g.) ‘żrebię, żrebak’ SW

kizenka – maselnica, przyrząd do robienia masła (z.) *kizyc* ‘pić, in. pisać, maczać’ SW, kaszubskie *čizenka*

klaftować – plotkować (g.) z niem. *klatschen* ‘plotkować’, sufiks *-ować*

klaftry – miara objętości torfu (z.) z niem. *Klafter, klafta* ‘miara bryły, długości i powierzchni, sążeń’ SW, ‘regularny sąg drzewa opałowego określonych rozmiarów’ OWM

klamoty – graty, rzeczy (z., g.) ‘rupiecie, graty’ OWM

klapiczkarz – urzędnik (g.) *klapkacz* ‘pleciuga, papla, nie umiejący utrzymać języka za zębami’ SW, sufiks *-arz*

klapnąć – sięść (z., g.) ‘uderzając czymś płaskim, głos wydać; trzasnąć, płasnąć, pacnąć, chlapnąć, chlasnąć’ SW

klapsztule – złożone glonki, kanapki (g.)

klaczycha – plotkara (g.) z niem. *Klatschbase* ‘plotkara’, sufiks *-ycha*

klempa – krowa (z., g.) ‘krowa ociężała, krówsko; kobyła, szkapa’ SW

klepisko – gliniana lub cementowa podłoga, np. w stodole (z., g.) ‘ziemia’ SW

kleszczonka – woda po makaronie (z., g.) *kleszczowina*, od *kluska*, sufiks **-janka* >
-onka

kli – gorąco (z.)

klitka – małe pomieszczenie (z., g.) *kleta* ‘pomieszczenie ciasne, klatka, ciupa’ SW

kloc – pień (z.l.) ‘kłoda pień drzewa zrąbanego, bez gałęzi, blok’ SW

kluka – kwoka (z.l., g.) ‘kwoka, siedząca na jajkach albo wiodąca kurczęta’ SW

klumpy (klompy) – buty z drewnianymi spodami (z.) *klumpie, klumpie, trzewiki duńskie* ‘trzewiki z drewnianą podeszwą i skórzanym wierzchem, chodaki drewniane’ SW

kluskanie – pluskanie (z., g.)

klaki – włosy (z.) ‘włosy skręcone, kudły’ SW

knafle – guziki (z., g.) z niem. *Knopf* ‘guzik’

knap – chłopak (g.) z niem. *Knabe* ‘chłopiec’, ‘chłopak, młodzian, parobek’ SW

knap – mało (g.) ‘za mało’ OWM

knap – w sam raz, akurat (z.) ‘zaledwie’ OWM

knebej – kij (z., g.) *knebel* ‘kij krótki, gruby, do wiązania snopków’ SW

knobloszka – kielbasa czosnkowa (z.l., g.) z niem. *Knoblauch* ‘czosnek’, *knobloch* ‘kielbasa z czosnkiem’ SW

knowie – pęk włosów, mniej niż snopek (z.) ‘żdźbo suche’ SW

knybel – kij (z.) zob. *knebej*

knyf – zdolność do czegoś (z.)

kocie lby – bruk (z., g.) ‘bruk z kamienia polnego’ OWM

koci ślepek – lampka oliwna (z., g.)

kocolować – pielęgnować (z., g.) ‘koczować, harować, mozolić się, mordować się, kołatać się, poniewierać się, pracując, pracować po nocach’ SW, sufiks *-ować*

koder – szmata (z.l., z.) z niem. *Kodder* ‘szmata, łachman, gałgan, łata’ SW

koderbal – potańcówka, bal (z.)

kogutek – przedwojenny proszek na ból głowy (z kogutkiem na opakowaniu) (g.) ‘szałwia łąkowa (*salvia pratensis*)’ SW

kolebać – kołysać (z., g.) ‘kołysać’ SW

kolitura – uprawa leśna (z.)

kolonialka – sklep spożywczy (z., g.) *kolonja* ‘mała posiadłość ziemska, należąca do przybysza z obcego kraju albo do nierolnika’ SW, *sklep kolonialny* ‘korzenny, z towarami sprowadzanymi z kolonii zamorskich’ SW, uniwerbizacja, sufiks *-ka*

kołatać się – ledwo chodzić (z., g.) ‘poniewierać się, tłuc się, włączyć się’ SW

koło – rower (z., g.) z niem. *Rad* ‘koło’, *Fahrrad* ‘rower, bicykl, rower, maszyna, welocyped’ SW

kołon, kołowaty – pokręcony (z., g.) ‘który dostał kołowacizny, błędny; jak odurzony, głupi’ SW

komiśniak – państwowy chleb (g.) ‘chleb skarbowy, rządowy, razowy’ SW

komora – spiżarnia (z.) z niem. *Vorratskammer* ‘spiżarnia’, ‘izba, alkierz przy świetlicy, szczególnie bez pieca, stancja, komnata, pokój mieszkalny, sekretny gabinecik albo schowanie’ SW

konował – weterynarz, też niepocholebnie o kimś (z., g.) ‘lekarz zwierząt, szczególnie koni, weterynarz’ SW

kontent – zadowolony (z., g.) ‘przestający na czym, zadowolony, rad z czego’ SW

konzulka – nocny stolik (z.)

kopal – pas wojskowy (z.)

kopiel – kurzawa (z., g.) *kopielić* ‘mocno kopcić, wzniecać dym lub kurz’ OWM

kopońka – misa do wyrabiania ciasta na chleb (z.)

kopsztygiel – koziołek, zrobić koziołka (g.)

kopyle – nogi (z., g.) *kopyła* ‘noga, kulas’ SW

kordelas – obosieczny długi nóż myśliwski (g.) ‘nóż myśliwski; szpada’ SW

kor, korek – drewniane obuwie (z., g.) z niem. *Kork* ‘obcas u trzewika’ SW

kormon – stary łach (z., g.) z tur. *karman* = kieszeń karmana, *korman* ‘odzież, szaty w ogóle; odzienie robione z płachty na deszcz; siermięga, sukmana, gurmana’ SW

kormony – ubrania (z.) jw.

kornus – rodzaj zwykłej wódki (z., g.) z niem. żart. *Kornus*, zam. *Kornbranntwein* = wódka’, ‘wódka prosta, zwykła gorzałka’ SW

korzystom – korzystam (z.)

kosior – przyrząd do mieszania węgla w piecu (z.) ‘deszczułka osadzona na długim kiju do wygarniania żaru z pieca chlebowego, ożóg, kocinba’ SW

kostucha – śmierć (z., g.) ‘śmierć upostaciowiona jako kościotrup z kosą’ SW

koszlon – koślawy (g., z.) *koszlak* ‘rzecz krzywa, niezgrabna’, *koszlać się* ‘kuleć, utykać, chromać’ SW

kosztur – hak do mieszania w palenisku (z.) ‘laska wielka, kij oprawny w żelazo’ SW

koza – piecyk okrągły na węgiel (1 otwór) (z.) ‘żelazny piecyk’ OWM

kraclować – drapać (z., g.)

krafeta – krawiec (g.)

kragel (kragiel) – sprężynarka do spulchniania gleby, kultywator (z.) *kragla* ‘rodzaj dawnego spulchniacza gleby’ OWM

kranc – koło zębate (z.) z niem. *Kranz* dosł. *wieniec* ‘część okrągła przy przodku powozu, służąca do skrętu tegoż przodka’ SW

krapa – motyka (z.) ‘motyka z zębami; sp o kultywatorze i bronie’ OWM

krapy – zagięte widły do zwalania gnoju (z., g.)

kredyt – kupno z zobowiązaniem uregulowania zapłaty w terminie późniejszym (z., g.) ‘możność używania wartości cudzych, oparta na pewności późniejszego zwrotu’ SW

krejeżaga, krejżaga – piła tarczowa (z.) z niem. *Kreissäge* ‘piła’, *krejszaga* ‘piła tarczowa’ OWM

krejsblat – gazeta powiatowa (g.) z niem. *Kreisblatt* ‘dziennik powiatowy’ SW

krejsfizykus – lekarz powiatowy (g.) z niem. *Kreis* ‘powiat’ SW

kręfy – padaczka (z.)

krępel, krypel – kaleka (z.l.,g.) z niem. *Krüppel* ‘kaleka’, *krepel* ‘kadłubek, kaleka’ SW

kripa (krypa) – żłób dla koni, krów (z.l., z.) z niem. *Futterkrippe* ‘żłób’, ‘żłób; koryto z całego kłoca do pojenia dobytku przy studni’ SW

krojchaka – kilof (z.) z niem. *Hacke* ‘kilof’, *krojec* ‘jakaś część cepigi’ SW, końcówka *-a*

kropaki – buty z cholewą (z.l., z.) ‘buty z cholewami’ OWM

kropusy – długie buty (z., g.) z niem. *Kruppstiefel*, *kropówki* ‘ciężkie buty robocze’ OWM

krucho – źle (z., g.) ‘źle, kiepsko, kuso’ SW

kruchta – przedsionek kościoła (z.) ‘przedsionek kościelny, babiniec’ SW

krukiewka – gliniana butelka (z., g.) ‘kamionka, hlak’ SW

kruszki – gruszki (z., g.) ‘gruszki’ SW, zmiana dźwięcznej na bezdźwięczną $g > k$

kruż – doniczka (z., g.) ‘dzban; czasza uszata, kubek, kielich, czarka, czerpaczka’ SW

kryka – ciężki kij (z., g.) z niem. *Krücke* dosł. = szczydło ‘kula, laska, kij potężny’ SW, końcówka *-a*

krypa – żłób (z., g.) ‘żłób dla koni i dla bydła, rzadziej: koryto dla świń, często: koryto do pojenia bydła’ OWM

krystek – piecyk prostokątny żeliwny na węgiel (2 otwory) (z.)

krysztrymfe – podkolanówki (z.) z niem. *Kniestrumpf* ‘podkolanówka’

kryzel – bąk (z.) z niem. *Kreisel* ‘bąk’

kryzowaty – człowiek z kręconymi włosami (z.) z niem. *krösen* ‘kryzować’; ‘karbować, marszczyć, fałdować’ SW, sufiks *-owaty*

krze – krzaki (z., g.) ‘krzak’ SW

kse – na prawo (do konia) (z.) ‘wołanie na woły, żeby skręciły w prawą stronę’ SW, *k+se* (sobie)

księża obora – cmentarz (g.)

księża pani – księża gospodyni (z., g.)

ksiunc – ksiądz (z.) *ksudz* ‘ksiądz’ SW, $q > ɥ > un$

ksiuszki – książki (z.) *ksuzka* ‘księga’ SW, jw. ubezdźwięcznienie $ž > š$

ksiżyc – księżyc (z., g.) zmiana $ę$ na i oraz denazalizacja

kszóżeczka – książeczka (z., g.)

kubaba – ziele angielskie (z.) *kubeba* ‘roślina z rodziny pieprzowatych’ SW

kubel – wiadro (z.) z niem. *Kübel* ‘wiadro, węborek, (putnia)’ SW, *e* ruchome

kuch – placek drożdżowy (zdrobnie *kuszek*) (z.l., z., g.) z niem. *kuchen* ‘wypiek’, *Kuchen* dosł. ‘bułka, pierog’ SW

kucher – kucharka (z.) z niem. *Köchin* ‘kucharka’, sufiks niem. *-er*

kuczer – woźnica (z.l., g., z.) z niem. *Kutscher* ‘furman, woźnica’ SW, sufiks niem. *-er*

kufajka – gruba kurtka (z.)

kugle – bombki na choinkę (z.) z niem. *Glaskugel* ‘bombka’ z niem. *Kugel* ‘kula’ SW

kulas – gruby kij (z.l.) ‘kij zakrzywiony, drewniany (gabas), (kula), kij’ SW

kulas – hak do przegarniania w piecu (z.) ‘hak; pogrzebacz’ SW

kulaska – laska (z.) ‘duża, brzydka, niezgrabna, albo kulawa noga’ SW, sufiks *-ka*

kuleta – kulawy (g.)

kuminiarz – kominiarz (z., g.) obniżenie artykulacji *u > o*

kumpel – kolega (z., g.)

kundman, kunda – klient (z., g.) z niem. *Kunde* ‘klient’, końcówka *-a*

kunsztowny – misterny, piękny (z., g.) ‘z kunsztem zrobiony, artystyczny, misterny’ SW

kupać – kupować (z., g.) ‘kupić’ SW

kupidło – pieniądze (z.) ‘cena kupna, wartość rzeczy’ SW, sufiks *-dło*

kupiliście – kupiliście (z.) z końcówką dla liczby mnogiej *-ta*

kuplung – sprzęgło (g.) z niem. *Kupplung* ‘sprzęgło’

kupujewa – kupujemy (z.) końcówka dla liczby podwójnej *-wa*

kupywać – kupować (z.)

kurak – kogut (z., g.) ‘młody kur, młody kogut, kogutek, kurczak’ SW

kurasz – kogut (z.l., g.) *kuras* ‘kogut obrzędowy z drzewa’ SW

kurenda, kula – obiegowe ogłoszenie (z., g.) z łac. *currenda* ‘rzeczy (o)biegać mające’, ‘pismo obnoszone albo przesyłane od osoby do osoby, okólnik, cyrkularz, list okólny’ SW

kurkiem patrzeć – zezować (z., g.) z *kurka* ‘o sposobie patrzenia: zezując’ OWM

kurować – leczyć (z., g.) z łac. *curare* ‘leczyć’ SW, sufiks *-ować*

kurtok – doniczka (z.)

Kurzejewo – Kurzętnik (z., g.)

kurzyca – zamieć (z., g.) *kurzawa* ‘zawierucha, zawieja, zamieć, zadymka’ SW

kwarta – litrowy garnek (z.) ‘miara objętości = ¼ garnca’ SW

L

Labá – swawola (z.) z niem. *Labe* ‘używanie, hulanka’ OWM, końcówka polska -a

łaćki, laczki – kaptcie (z.) z niem. *Latsche* ‘kapeć’

ładuga, ładung – lanie (z., g.) *ładuga* ‘mocno obładowany wóz, wielka fura’ OWM

laga – laska (z., g.) ‘laska’ SW

laksować – mieć biegunkę (z.l.) ‘przeczyszczać’ SW, sufiks -ować

lampiarz – latarnik (z., g.) ‘obsługujący albo zapalający lampy i latarnie; latarnik’ SW, sufiks -arz

lampucera – herod baba (z., g.) z niem. *Lamp(en)* ‘putzer’; *lampucer* ‘zajmujący się oczyszczaniem i zapalaniem lamp i latarni na ulicach, w teatrach, zakładach; latarnik, lampiarz’ SW, końcówka -a

landszafty – krajobrazy (z., g.) z niem. *Landschaft* ‘krajobraz’

lane plince – naleśniki (z., g.)

laszować – rozpuszczać (z., g.) *mózg ci się laszuje* (powiedzenie) (z., g.) z niem. *lösen* ‘rozpuścić’, sufiks -ować

latał – biegał (z., g.) ‘biegać szybko, pędzić, uwijać się, szczególnie w różne strony’ SW

laternia – latarnia (z., g.) ‘latarnia’ SW, zmiana samogłoski w temacie *a > e*

latoś, latosz – latem, tego roku (z., z.l.) ‘tegorocznie, w tym roku, w bieżącym roku’ SW

latosi – tegoroczny (z., g.) ‘tegoroczny’ SW

lauba – altana (z., g.) z niem. *Gartenlaube* ‘altana’ SW, końcówka -a

laufpas – zwolnienie (g.) z niem. *Laufpass* ‘wydalenie ze służby, zawieszenie w czynności’ SW

lazaret – szpital (g.) z niem. *Lazarett* ‘szpital’, ‘szpital wojskowy, szczególnie podczas wojny’ SW

lądownać – lądować (z., g.) wtórna nosowość *q* z *on*

lebera – wątroba (g.) z niem. *Leber* ‘wątroba’, końcówka -a

leberka – wątrobianka (z., g.) jw., sufiks -ka, zdrobnienie od *lebera*, deminutywne

lederka – potoczna nazwa lubawskich zakładów konfekcji technicznej z okresu okupacji
(*Lederfabrik*) (g.)

ledwo się kołacze – ledwo chodzi (z., g.) *kołatać* ‘poniewierać się, tłuc się, włóczyć się’ SW

leglija – jodła (z., z.l.) ‘jeglija’ OWM

lejba – luźny płaszcz (z.) ‘człowiek rozkisły, rozlazły, basałykowaty, mumia, gamoń, pień; człowiek w zadużym ubraniu’ SW

lejdować – cierpieć (z., g.) z niem. *leiden* ‘cierpieć’, sufiks *-ować*

lelija – luźny płaszcz (z.)

lepiej zawinąć pieniądze w osr... szmatkę niż dać do banku – powiedzenie z okresu inflacji (z., g.)

leszki – grządki (z., g.) *lecha* ‘zagon (szczególnie szeroki), grzęda’ OWM

letarka – latarka (g.)

licho dość – nie dość (z., g.) ‘mało; istota mało warta; złe, nieszczęście, bieda, kaduk, djabeł’ SW

linijał – linijka (z.l.) z niem. *Lineal*, z łac. *linea* ‘linja’ SW

leniu, leniu jak się nie ulenisz to cię rzucą za trzy płoty, tam cię zeżrą psy i bure koty –
powiedzenie (z., g.) *leń* ‘leniuch’ SW

leniuch – zupa ze świeżej kapusty lub osoba leniwa (z., g.) ‘człowiek leniwy, próżniak’ SW, sufiks *-uch* deprecjonujący

leżć – iść (z.) ‘łazić; iść wolno, wlec się’ SW

leżanka – tapczan (z.) ‘piec poziomy, na którym można leżeć’ SW, sufiks *-an-ka*, por. *skakać - skakanka*, deminutywne

liberka – pasztetowa (z.)

listefka – obsadka (z., z.l.) *listewka* ‘listwa’ SW

listowy – listonosz (z., g.) ‘oficjalista pocztowy roznoszący listy’ SW, sufiks *-owy*

liść bobkowy – liść laurowy (z.) ‘liść laurowy’ OWM

litkup – wódka stawiana na jarmarku z okazji udanej transakcji (g.) z niem. *Leihkauf* ‘traktament po przybiciu targu, po sprzedaży na jarmarku; gościniec, otrzymywany przez kupującego od kupca; pijatyka po zawarciu umowy’ SW

lojzy – wszy (z., g.) z niem. *Läuse* ‘wszy’

lomsz – lemiesz od pługa (z., g.) ‘krojące ziemię ostrze u radła, sochy lub pługa, lemiesz’ OWM

lon – zapłata, wynagrodzenie (g.) z niem. *Lohn* ‘zapłata tygodniowa albo dwutygodniowa czeladnika albo robotnika’ SW

lorbas – łobuz (z., g.) ‘łobuz, niepoń’ OWM

lotrować – niszczyć (z.) ‘niszczyć, marnować’ OWM, *lotrować* ‘zajmować się łotrąstwem, hajdamaczyć, rozbijać, rabować, łupić, obdzierać’ SW, sufiks *-ować*

łófer – łązga, nie mogący usiedzieć w miejscu (z., g.)

łólka – cieliczka (g.) ‘babka’ SW

luft – powietrze (z., g.) z niem. *Luft* ‘powietrze’

lugać – pracować ciężko (z. z.l., g.) ‘silnie bić, zadawać silnie ciosy’ OWM

luj – chuligan (z., g.) ‘zawadiaka, awanturnik, nierób, łązga’ OWM

lujmyca – czapka oprychówka (z., g.)

lump, lontrus – łobuz (z., g.) z niem. *Lump* ‘łobuz’, ‘oberwaniec, hulaka, łajdak, łotr’ OWM

lustrować – patrzeć w lustro (g.) ‘mierzyć oczyma, oglądać od stóp do głów, przyglądać się komu’ SW, sufiks *-ować*

łycki – lejce (z., g.) *lyc* ‘lejc’ SW

Ł

lachman – ubranie (z. z.l.) z niem. dawne *lach(en)*, dziś *Laken* ‘płótno’, ‘łach’ SW

łapawice – rękawice (z., g.) ‘rękawica wielka’ SW, od *łapać*, sufiks *-awice*

łapiduch – sanitariusz (z., z.l.) *łapidusza* ‘czyhający na czyjąś duszę, aby ją zgubić; gorszyciel’ SW

łeptuch – ścierka do naczyń (z.)

lis (łys) – czoło (z., z.l.) ‘łysina; łeb’ SW

łobza – łańcuch (z. z.l.)

łobzować – przepalowywać, przeprowadzić w inne miejsce krowę (z.) ‘buzować, bić, grzmocić, tuzać kogo’ SW, sufiks *-ować*

łolówek – ołówek (z.)

łońskiego roku – ubiegłego roku (z., z.l.) *łoński* ‘zeszłoroczny, przeszłoroczny, zeszły, przeszły’ SW

łotoszyć – bić (z., g.) ‘bić, łąć, garbować, smarować, tatarować skórę’ SW

łyksnąć – spojrzeć (z.) *błyksnąć* ‘łypnąć, zerknąć’ SW

M

machorka – tabaka (z.) ‘tytoń ordynarny’ SW

macoszki – bratki (z., z.l.) ‘oczki, bratki’ SW

magiel – prasowalnica (z.) ‘różnego typu urządzenia do wygładzania bielizny’ OWM

magnezyja – magnezja, właściwie magnez Mg, lekki srebrzysty metal (z., g.) końcówka staropolska -
yja

majgyfer – chrabąszcz majowy (z.)

majster – mistrz (z.) ‘najwyższy stopień, przyznawany przez cech rzemieślnikowi, rzemieślnik, który samodzielnie warsztat prowadzić może, kierujący robotą, przełożony nad czeladnikami i terminatorami’ SW

makierować – symulować, udawać (z.) z niem. *markieren* ‘udawać’ OWM

makutra – misa do wyrabiania ciasta do chleba (z.) *makotra* ‘donica do tarcia, wiercenia maku, cierlica’ SW

maltych, maltich – pożywienie (z., z.l., g.) *maltyk* ‘porcja, danie, pojedyncze jedzenie; obiad; pora jedzenia; uczta, biesiada’ SW

mało wiele – nie wiele, prawie dobrze (z., g.) ‘mało’ SW

mamusza – mamusia (z.) z myleniem *ś* i *sz*

manić – kłamać (z., z.l., g.) ‘kłamać, okłamywać, zwodzić’ OWM, *manista* ‘ten, co mani, oszukaniec, oszust, zwodziciel, szachraj, krętacz, cygan’ SW

mankolije – gorączka, zdenerwowanie, niecierpliwość (z., g.) ‘melancholia, pomieszanie zmysłów; maligna; grymasy, upór’ SW

mantel – płaszcz (z.) z niem. *Mantel* ‘płaszcz’ SW, ‘płaszcz; też o kurtce, zakiecie, sp o kobiecej narzutce’ OWM

ma recht – ma rację (g.) z niem. *Recht* ‘racja’

markotny – smutny (z., g.) ‘posępny, smętny, niezadowolony, kwaśny, skrzywiony, krzywy, żalony, strapiony, rozżalony; gniewny, zły, chmurny’ SW

mary – nosze na nieboszczyka (z., g.) ‘nosze, na których noszą nieboszczyków do grobu’ SW

maszynogewera – karabin maszynowy (z., g.) z niem. *Gewehr* ‘karabin’

mata – macie (z.) końcówka dla dualu *-ta*

mawa – mamy (z.) końcówka typowa dla liczby podwójnej *-wa*

matyjaśnie – markotnie (g.) ‘brak mi czegoś’ SW

matyjaśny – dziwaczny, markotny (g.) ‘dziwny; smutny, w złym humorze będący, markotny, marudny, nieswój, nie chcący się bawić, dziwny’ SW

medytować – rozmyślać (z., g.) ‘dumać, przemyśliwać, zachodzić w głowę, rozmyślać, myśleć nad czym, deliberować, łamać sobie głowę’ SW, sufiks *-ować*

mejsel – przecinak (z., g.) z niem. *Meissel; mesel* ‘dłuto zakończone ostrzem ukośnym, używane do gładkiego obtaczania’ SW

meter – metr (z.) ‘metr’ SW, ze wstawnym, ruchomym *e*, jak *sweter*

miarkować się – powstrzymywać się (z., g.) ‘powściągać się, hamować się, reflektować się, poskramiać się, mityngować się, powstrzymywać się, temperować się, panować nad sobą’ SW, sufiks *-ować*

mieć dryg – mieć do czegoś predyspozycje, uzdolnienia (z.) *gryk* ‘zdolność, zręczność do czegoś’ OWM

miech, mniech – worek (z., g.) ‘wór, worek, torba’ SW, z rozłożoną palatalnością *m* na *mn*

miecho – mięso (z., g.)

mieć baczenie – uważać, pilnować (z., g.) *baczenie* ‘dogład, dozór, bacność, zwracanie bacności na kogo, na co, mienie kogo albo czego na oku, uważanie na kogo, na co’ SW

mieć fogla – wariować (g.)

mieć pika – mieć na kogoś oko (z., g.)

mieć przekichane – przegrać (z., g.)

mier, mir – ciepłiwość (z., g.) ‘spokój, spokojność, zgoda’ SW

miszyć (mniszyć) – kastrować (z., z.l.) *misić, mnisić* ‘kastrować zwierzęta’ OWM, *miesić* ‘masować, masażować, robić masaż’ SW

mlycz – stos pacierzowy (z.l.) ‘mlecz pacierzowy; rdzeń’ SW, podwyższenie samogłoski $e > y$

młodzie – drożdże (z., g.) ‘drożdże, szczególnie piwne’ SW

mocychała – deszcz kapuśniak (g.)

mokradła – mokro (z., g.) ‘mokrość’ SW

momka, monka – mąka (z., g.) rozkład nosówki $q > om, on$

monszyster – sztruks (z.) z nazwy miejscowej *Manchester* w Anglii

morga – 0,25 hektara (z.) z niem. *Morgen* ‘miara powierzchni, trzydziesta część włóki, trzysta prętów kwadratowych’ SW, końcówka *-a*

morka – wiatr północny z deszczem (z., g.) ‘wiatr od strony morza, wiatr północno-zachodni, sprowadzający deszcz’ SW

motocykel – motocykl (z.)

motur – silnik spalinowy lub elektryczny (z.) *motor* ‘ciało, które jest źródłem energii, które może wytwarzać pracę’ SW, podwyższenie samogłoski $o > u$

motyka – kopaczka (z.) ‘kopaczka’ SW

mozdryk – musztarda (z.l.)

móg – mógł (z., g.) uproszczenie grupy spółgłoskowej $gt > g$, i zanik l w wygłosie

móm – mam (z.) $\bar{a} > o > ó$

mrozy – chryzantemy (z., z.l., g.)

mrówków – mrówek (z.) G. Pl

mrugafka – powieka (z., z.l.) *mrugawka* ‘powieki’ OWM, od *mrugać*

musztrych – musztarda (z.)

mutra – nakrętka (z.) z niem. *Mutter* dosł. *matka* ‘nakrętka’ SW, końcówka *-a*

muzykanci – orkiestra (z.) ‘ten, co się zajmuje muzyką z zawodu, ale nie jest artystą, grajek’ SW

mycka – czapka (z.) z niem. *Mütze* ‘mała, okrągła czapeczka; czapka bez daszka’ SW, sufiks *-ka*

myter – metr (z.) podwyższenie artykulacji samogłoski $e > y$

N

nabijać się – naśmiewać się (z., g.) ‘uderzać, tłuc’ OWM

na borg – na kredyt, na zeszyt w sklepie (z.) ‘nakredytowanie’ SW

nachejcować – napalić (z., g.)

nadać się – być dumnym (z., g.) ‘okazywać twarzą niezadowolenie, nadać się’ SW

naderszały – nastroszony (g.) ‘z podniesionym w górę pierzem, włosom’ SW

naflakować – naprawić (z., g.) *flekować* ‘dawać fleki’ SW

na frejce – na sublokatorce (z., g.) zob. *frejka*

najęty – nakręcony, *gada jak najęty (jak nakręcony)* (z., g.)

nalazek – dziecko nieślubne (z., z.l.) ‘rzecz znaleziona’ SW, *najdek* ‘nieślubne dziecko’ OWM

naliki – goździki (z.l., g.) z niem. *Nelke* ‘gwoździak’ SW, ‘ts.’ OWM

nałożoł – nałożył (z.) $y > a > oł$ obniżenie artykulacyjne

nałożyć się – przyzwyczaić się (z., g.) ‘przyzwyczaić kogo do czego’ SW

namknąć się – przesunąć się (z.) ‘umknąć usunąć, wziąć na bok’ SW

namolny – nachalny (z., g.) ‘naprzykrzony, natarczywy, uprzykrzony, którego pozbyć się trudno’ SW

na piechotę – pieszo (z.) *piechota* ‘pieszo, na własnych nogach’ SW

napiór – poszwa (z.) ‘cienkie deseczki, używane do napierzenia śmig wiatraka’ SW

na podorędziu – pod ręką, w pobliżu (z.) ‘pod ręką, na pogotowiu, blisko’ SW

napowiedać – opowiedzieć (z.) ‘napowiedzieć’ SW

na prostaki – na przelaj (z., g.) *na prościaki* ‘na wprost, po linii prostej’ OWM

na rauszu – być pijanym (z., g.) z niem. *Rausch* ‘humor podniecony trunkiem, podochocenie, podpicie, czeremere w głowie’ SW

narody – dzieci (z., g.) *naród* ‘o dziecku’ OWM

narol – nasuń się (z.)

narychtować – przygotować (z., z.l., g.) ‘przygotować, naszykować’ SW, sufiks *-ować*

narychtować zegarek – naprawić (z.) ‘nakierować, nastawić, wycelować’ SW, sufiks *-ować*

narywać się – rzucać się, denerwować się (z., g.) *narwać* ‘rwać jedno po drugim, porwać w wielkiej ilości’ SW

narządzić – pocerować (z., g.) ‘naprawić; zacerować’ SW

na stronę – do ubikacji (z., g.)

na szterakach – na czworakach (z., g.)

naszykować – przygotować (z.) ‘przygotować, przyszykować’ SW, sufiks *-ować*

natron – soda (z.) z grec. *Nitron* ‘sód’, przez arab. *natrun* ‘soda egipska’ SW

naurząd – specjalnie (z., g.)

na zabiegi – naprzeciw, przeciąć komuś drogę (z., g.)

nazad – z powrotem (z., g.) ‘w to samo miejsce; na powrót, z powrotem’ SW

neger – murzyn (z., g.)

nejmaszyna – maszyna do szycia (z.) z niem. *Nähmaschine* ‘maszyna do szycia’

nicht – nikt (z.) ‘nikt’ SW

nie gilta – nie można (z.) z niem. *gelten, gilt, giltować* ‘obowiązywać, zachowywać ważność’

niegodzijasza – niezguła (g.) ‘niegodziwiec’ SW

nie lejdować – nie cierpieć (z., g.) *lejdować* ‘znosić, wytrzymywać, tolerować’ OWM

nie lonta – nie można (z.) z niem. (*sich*) *lohnenn, lonować* ‘zwykle z przeczeniem; opłaca się, warto’ OWM

nie sztymuje – nie zgadza się (g.)

nie tak einfach – nie tak prosto, nie tak łatwo (z., g.)

nie widzieć pieca eno same rany – nie widzieć istoty rzeczy (z., g.)

nie wigląda za pogodą – nie zanoszą się na pogodę (z., z.l.)

nima – nie ma (z.) ‘nie ma’ SW

niweczyć – niszczyć (z., z.l.) ‘w nic, na nic’ SW

nom – nam (z.) $\bar{a} > o$

nosiół – nosił (z.) z dawnego *e, o* ruchome, jak *osioł, osła*

nudle – kluski (z., g.) ‘makaron, kluski’ SW

nugusy – kluski (z.) *nagusy* ‘o kluskach z surowych ziemniaków’ OWM

nyjkasta – ozdobne pudełko z przyborami do szycia (z.)

O

obabić się – ożenić się (z., g.) ‘ożenić się’ SW, od *baba*

obaczyć – zobaczyć (z., g.) ‘zobaczyć, zoczyć, ujrzeć, dostrzec, spostrzec, zauważyć, widzieć, oglądać, mieć przed oczami’ SW, od *baczyć*, prefiks *o-*

obdawać – karmić zwierzęta (z.) *obdać* ‘dać jeść inwentarzowi, zadać obrok bydłu na noc’ SW : *dawać*, prefiks *ob-*

obdza – łańcuch (z.) ‘poprzeczny postronek w lejcu, sznur do przymocowywania pawęża z tyłu wozu’ SW, ‘powróż, też: łańcuch, służący zwykle do uwiązywania bydła na pastwisku’ OWM

obdzować – palikować (z.) ‘pętać konie’ SW; od *obdza*, sufiks *-ować*

oberlufcik – okienko do wietrzenia (z.) z niem. *Oberluft* ‘górne poprzeczne skrzydło okna; małe okno urządzone wyżej, niż zwykle okna’ SW, deminutywne z sufiksem

-ik

obleka – ubranie (z.) *oblec* ‘odziać, ubrać w co’ SW, ‘odzież, ubranie; ubiór, strój, też: garnitur męski’ OWM

obliczony – oszczędny (z., g.) od *obliczać*, imiesłów z sufiksem *-ony*

oblyc – ubrać (z.) *oblec* ‘odziać, ubrać w co’ SW, ze zwężeniem *ē na *y*

obora – podwórko (z.) ‘podwórze; miejsce przed oborą albo stajnią dla bydła albo koni’ SW

obornik – miejsce, gdzie wyrzuca się odchody zwierząt (z.) ‘miejsce ogrodzone albo okopane, gdzie się wyrzuca nawóz; gnojowisko’ SW, sufiks *-nik*

obształować – zamówić, np. *obształować Mikołaja* (z., g.)

obtoknąć – opłukać (z.) ‘opłukać’ SW : *tok* ‘nurt wodny’, prefiks *ob-*

obuć – ubrać (z.) ‘włożyć, wdziać na nogi, wzuć; wziąć na siebie, ubrać się, wdziać, włożyć’ SW : *but*

oburdać się – ciepło się ubrać (z.) z niem. *Bürde* ‘ciężar, brzemię’, ‘opatulić, objuczyć, nałożyć ciężar’ SW

obzorgować – postarać się (z., g.) z niem. *sorgen* ‘troszczyć się’, prefiks *-ob*

ocetnik – pijak (z., g.) *occiarz* ‘fabrykant albo handlarz octu’ SW, od *ocet*, sufiks *-nik*

ochlapać – pobrudzić (z., g.) ‘obryzgać płynem, błotem, pochlapać; obłocić, zabłocić’ SW

ochlapus – pijak (z., g.) *ochlapy* ‘popłuczyny, pomyje; lichey trunek, niesmaczna płynna potrawa, lura, pomyje’ SW, od *ochlapać*, sufiks *-us*

ochyndorzyć – okryć (z.) *ochędożyć* ‘wystroić się, ubrać się, ozdobić się, upiększyć się’ SW, zwężenie i rozłożenie *ę* na *yn*

odciąg – mleko odtłuszczone (z.) ‘o odtłuszczonym mleku’ OWM, : *ciągnąć*, derywacja wsteczna, końcówka *ø*, prefiks *od-*

odfertykować – odprawić (z., g.) z niem. *fertig* ‘gotowy’, prefiks *od-*, sufiks *-ować*

odfolga – odpoczynek (z., g.) z niem. *folgen* ‘następować, iść za kimś’, *od-* i *folgować*, derywacja wsteczna

odkietować, odketować – otworzyć (z.) zob. *kietować*, prefiks *od-*

odszancować – odgarnąć, np. śnieg (z.) por. *odszancować* ‘znieść swoje szance’ SW, prefiks *od-*, sufiks *-ować*

odwilga – odwilż (g.) ‘odwilż’ SW, końcówka *-a*, derywacja paradigmatyczna

oflancować bagnet na gwereę – nałożyć bagnet na karabin (z., g.) *flancować* ‘sadzić’

ogacić – ocieplić przed mrozem (z.) ‘okryć gaciami’ SW

ogarnąć się – doprowadzić się do porządku (z., g.) ‘ubrać przyzwoicie, schludnie, odziać jako tako; oporządzić go, zaopatrzyć go w przyzwoitą bieliznę, odzież’ SW

oglandy – mówiny, spotkania przedślubne (z., g.) *ogład* ‘obejrzenie, opatrzenie czego w koło, przejrzanie, przegląd, rewizja’ SW

ograszka – dreszcze (g.) *ograszka* ‘zimno poprzedzające gorączkę, wstrząsające ciałem, dreszcz, dreszczyk, ciarki, trzęsienie, zimno’ SW

ojropa – Europa (z.) w niem. grupę *eu-* wymawia się jako *oj-*

okrasa – słonina (z.) ‘zaprawa do potraw (szczególnie tłustość), omasta’ SW, od *okrasić* ‘upiększyć’

oladyna – gruba baba (z., g.)

olekać – narzekać (z., g.) *olikać* ‘krzyżeć, wrzeszczeć, łajać’ SW, od onomatopiecznego *o le, le*, por. bułg. *O lele, Majka* ‘o Matko Boska’

olopa – wielka baba (z.) *holopa* ‘kobieta tłusta, tęga albo chuda wysoka i niezgrabna’ SW

onteriak – kalesony (z.) zob. niżej *onteruzy*

onteriak – kamizelka z koca (z.) z niem. *Unterjacke* ‘kaftan’

onteruzy – kalesony (z.) z niem. *Unterhoze* ‘kalesony’

oparczysko – bagno (z.) ‘bagno, topielisko, oparzelisko, błoto, trzęsawisko’ SW, augmentatywne, od *opar* ‘mgła nad bagniskami’, sufiks *-ysko*

optować – głosować (g.) ‘wybierać dobrowolnie, szczególnie poddaństwo jednego lub drugiego kraju’ SW, sufiks *-ować*

orenklapy – nauszники (g.) z niem. *Ohrenklappe* ‘nausznik’

ornung – porządek (z., g.) z niem. *Ordnung* ‘porządek’

orylka – zwózka drewna (g.) ‘rzemiosło oryła, flisactwo, flisowstwo, flisówka, flis, spławianie drzewa’ SW, por. *oryle* ‘flisacy’

oskrobki – obierki (z.) *oskrobina* ‘to, co schodzi przy oskrobywaniu, łupina, obierzyna, łuska, skrobina’ SW, prefiks *o-* < **ob-* i *skrobać*, sufiks *-ki*

ostało – zostało (z.) *stać* z prefiksem *o-*

ostatki – zapusty (z., g.) ‘zapusty’ SW

osztrafować – ukarać (g.) z niem. *Strafe* ‘kara’, prefiks *o-*, sufiks *-ować*

otnoga – boczna gałąź (z., z.l.) *odnoga* ‘część wydzielająca się na bok z całości, odgałęzienie, gałąź, ramię’ SW

Ó

ólrenklapy – nauszники (z.) z niem. *Ohrenklappe* ‘nausznik’

P

pachtować – dzierżawić lub kraść owoce (*iść na pachtę*)(z., g.) z niem. *Pacht* ‘dzierżawa, аренда, wystąpienie na pewien czas jakiejś rzeczy korzyść przynoszącej, dla ciągnięcia z niej zysków w zamian za pewne określone zobowiązania’ SW, sufiks *-ować*

pacie, papcie – skarpety, pończochy (z., z.l., g.) *papeć* ‘papuć, pantofel’ SW

pacierz – modlitwa (z.) z łac. *Pater (noster)* ‘modlitwa Pańska’ SW

paciorek – modlitwa (z., g.) ‘gałka w koronce, w różańcu’ SW

pacunek – tynk (z.) *paca* ‘masa gliny urobionej ze słomą, pecyna’ SW, sufiks *-un-ek*

padół – dół, dziura (z.) ‘dolina głęboka, nizina’ SW

pajda – duża kromka chleba (z., z.l.) ‘kawał ukrojonego chleba, wielka kromka, glon, partyka’ SW, końcówka *-a*

papierosy – cygarety (z.) ‘tutka nasypana tytoniem, do palenia’ SW

papla, popla – topola (z.) z niem. *Pappel* ‘topola’, końcówka *-a*

parola – wiadomość (g.) z franc. *parole*, końcówka *-a*

parsk, porsk – piwnica (z.) ‘wądół, dół, sklep ziemny do przechowywania kartofli, piwniczka na kartofle’

patefon – adapter, gramofon (z.)

pateractwo, paterastwo – marne gospodarstwo (z., g.) *pataractwo* ‘bieda, nędza’ SW, sufiks *-ctwo*

paterak – marny gospodarz (z., g.) *patarak* ‘chudzina, ubogi, biedak, nędzarz’ SW

patrona – nabój (g.) z niem. *Patrone* ‘gilza do prochu w naboju do rozsadzania kamieni’ SW, końcówka *-a*

patrzeć kurkiem – mieć zeza (z., g.) *kurek* ‘kogut’

pchlów – pcheł (z.) końcówka G. Pluralis z dawnej deklinacji na *ŭ*, np. *synów*

pechernia – szkoła (g.) *pechernik* ‘handlarz cukrów i wszelkich słodczy’ SW, końcówka *-ernia*

peclować – skarżyć (z., g.)

peclowata papuga – papuga skarżypyta (z., g.)

peda – rzemienny przyrząd do chłostania dzieci (z., g.) *pyda* ‘bicz, batog’ SW

percel, perclon – raptus, człowiek popędliwy (z., g.) *percle* ‘przymiot, cecha przypadkowa, przypadłość’ SW

perclowaty – narwany (z., z.l., g.)

perkeleje – lekarstwo powodujące rozwolnienie (g.)

persdeka – derka na konia (g.)

pertykel, pertykiel – część zegara, wahadło (z., g.) ‘pręt mierniczy’ SW

pękać batem – strzelać batem (z., z.l.) *pęk* ‘puk! stuk! trzask!’ SW

pępek – grzyb żółty, maślak (z., z.l.) ‘maślak’ SW

piczek – troszeczkę (z., g.)

pierszej zorty – pierwszej klasy (z.) z niem. *Sorte* ‘gatunek’, uproszczenie grupy spółgłoskowej *wš* > *š*

pika – ostry łom do przebijania lodu (z.) ‘lanca, dzida, rohatyna, grot żelazny zaostroszony, osadzony na drzewcu około sześć łokci długim’ SW, końcówka *-a*

pika na kogoś mieć – zawziąć się na kogoś (z., g.)

pikel hauba – pruski hełm, przezwisko żandarma (g.)

pikulik – człowiek cichy, *siedzieć jak pikulik (jak mysz pod miotłą)* (z., z.l.) ‘karzelek, liliput, mały człowieczek, łokietek, krasnoludek; człowiek małych zasług, małego znaczenia w porównaniu z ludźmi wysoko cenionymi’ SW, deminutywne, sufiks *-ik*

pikulus – kolędnik, przebieraniec (z.) por. wł. *piccolo* ‘mały; dziecko’

pilować – pilnować (z., g.) ‘pilnować’ SW, uproszczenie grupy spółgłoskowej *ln* > *l*

pioter – rama okienna (z., g.) *piotr* ‘krzyż w oknie’ SW, sufiks niem. *-er*

piócha – pięść (z., g.) z rozwojem *'q* > **on* > *ó*

pitrlówka, pitrólka – nafta (g., z.) z niem. *Petroleum* ‘nafta’, sufiks *-ówka*

piziula – słaba kawa lub herbata (z., g.)

plachender – żebrak (g.) *plachander* ‘włóczęga, latawiec, powsinoga’ SW, sufiks niem. *-er* dla wykonawców czynności

placmejster, placowy – zarządzający targiem (z., g.) od niem. *Platz* ‘plac’, ‘stróż’ SW

plata – piec kuchenny (z., z.l., g.) z niem. *Platte* ‘blat, tablica, klisza, tafla, płyta’ SW, końcówka *-a*

platy – drzwi od stodoły (z.) ‘wierzeje u stodoły’ SW, końcówka -y, N. Pl.

pląsy – tańce (z.) ‘pląsanie, taniec z gestykulacją figury i rąk, podrygi, lansady’ SW

plejster – plaster, np. opatrunkowy (z.) z dyftongizacją *a > ej*

policejsztunda – godzina policyjna (g.) z niem. *Polizei* ‘policja’ i *Stunde* ‘godzina’, końcówka -a

plince – placki kartoflane (z., g.) ‘placki kartoflane’ SW

plucha – pierzyna (z., z.l.) ‘pierzynisko’ SW

pluty – roztopy (z., z.l.) *pluta* ‘kałuża na dworze lub podwórzu; kałuża, woda w zakłębieniach drogi stojąca’ SW

plachta – prześcieradło (z., z.l., g.) ‘kawał płótna grubego, ordynarnego, chusta z płótniska, rodzaj prześcieradła’ SW, końcówka -a

plużyć – służyć (g.) ‘dobrze się mieć, być w dobrym stanie, opływać, bonować; mieć powodzenie, być przydatnym’ SW

pmuchel – milczek (g.)

pobutować – zaproponować (z., g.)

pochachmęcić – pokręcić (z., g.) ‘poplątać, powikłać, pokręcić’ SW

pochlapać – pobrudzić (z., g.) ‘chlapiąc powalać, poplamić, popryskać; zachlapać’ SW

po ciemaku – po ciemku (z., g.) ‘w ciemności, bez światła’ SW

poczkać – poczekaj (z.) *poczkać* ‘poczekać’ SW, zanik *e*

podagra – artretyzm (g.) ‘dna nożna, choroba’ SW, końcówka -a

podaj, przynieś, pozamiataj w wolnych chwilach se polataj – pomocnik (z., g.) *polatać* ‘pobiegać’ SW

podciągnąć zegar – podkręcić zegar (z., g.) ‘pociągnąć ku górze’ SW, tu: *podciągnąć odważniki zegara*

pod dobrą datą być – być pijanym (z., g.)

podług – według (z., g.) (*według mnie*) ‘według, wedle, stosownie do czego, zgodnie z kim, z czym, na wzór czyj’ SW

podparte – podstawione (z.) *podparcie* ‘podeprzeć, podpora’ SW

podszrajberować – podpisać (z., g.) z niem. *schreiben* ‘pisać’; prefiks polski *pod-*, sufiks *-ować*

podświnciak – podrostek (g.) *podświniak* ‘wieprzak dorastający’ SW, prefiks *pod-*, sufiks *-ak*

podź – chodź (z.)

pofaksować – pożartować (z., g.) zob. *faksować*, prefiks *po-*, sufiks *-ować*

pofolguj – zwolnij, przestań (z., g.) ‘ulżyć nieco, popuścić cugli, złagodnieć dla kogo; okazać pobłażanie, wyrozumiałość, cierpliwość; powściągnąć swą surowość, gniew, pedantyzm; zezwolić na zwłokę’ SW, tryb rozkazujący od *pofolgować*, prefiks *po-*

pognać fatko – popędzić szybko (z., g.) ‘pogonić’ SW, zob. *fatko*

pohandlagrować – pomóc (g.) z niem. *Hand* ‘ręka’, prefiks *po-*, sufiks *-ować*

poić – dać pić (z., z.l.) ‘wlewać w usta napój niedołącznym (dzieciom, chorym, zwierzętom młodym); podawać napoju, dawać pić, przyprować do wody, aby się napić’ SW

poimać bidło – zapędzić do obory bydło (z., z.l.) ‘pojmać’ SW

pojeżdżaj – jeździć wozem od kopy do kopy (z., z.l.) ‘spędzić pewien czas na jeżdżeniu, powożać, przejechać się, użyć przejażdżki’ SW, tryb rozkazujący od *pojeżdżać*

pokraclować – podrapać (z., z.l., g.) z niem. *kratzen* ‘drapać’, prefiks *po-*, sufiks *-ować*

polepa, klepisko – gliniana podłoga (g.) ‘warstwa gliny ulepionej ze słomą, którą wylepiają piec wewnątrz albo ściany chałupy lub którą ubijają na tle chałupy zamiast podłogi, albo którą kładą na pułapie od strony strychu’ SW, końcówka *-a*

policyja – policja (z.) końcówka staropolska *-yja*

polterabend, polterabend – wieczór przedślubny, w czasie którego pod drzwi panny młodej znosi się różne graty (z., g.) z niem. *Polterabend* ‘wieczór przedślubny’

połapać się – zorientować się (z., g.) ‘złapać jedno po drugim, pochwytać, poprzytrzymywać, wyłapać’ SW

pomazka, pomaska, smaruga – masło, smalec lub inne produkty do smarowania chleba (z., g.) ‘omasta do posmarowania chleba, bułki’ SW, końcówka *-a*

pomorski śledź – potoczna nazwa mieszkańców przedwojennego Pomorza, w tym i ziemi lubawskiej (z., g.)

popyskać – źle skopać ogródek (z.) ‘pyskiem poryć, pokopać; pogrzebać, pogmerać’ SW

portki – spodnie (z.) ‘spodnie męskie, ordynarne, żart. portugalskie, portugalskie’ SW

portmanija, portmania – portmonetka (z., g.) *portmonka* z franc. *porte-monnaie*

porwać – ukraść (z., z.l.) ‘schwyciwszy gwałtownie, unieść, uprowadzić albo uwięzić; wyrwawszy ukraść’ SW

posowa – sufit (z., g.) ‘powała, strop, sklepienie, sufit, pomost prostej chałupy z tarcic ułożonych na belkach’ SW, końcówka *-a*

pospół – razem (z., z.l.) *pospołu* ‘społem, wspólnie, społecznie, wespół; na równi, do spółki z kim, razem, wraz, w parze, w kupie; łącznie z sobą’ SW

pospółka – zupa ziemniaczana (z.) ‘mięso przerastające słoniną’ SW, sufiks *-ka*

posztargnąć się – potknąć się (z., g.) *posztarbnąć* ‘potknąć się’ SW

posztepować – pocerować (z., g.) z niem. *stopfen* ‘cerować’, prefiks *po-*, sufiks *-ować*

po szwentach – po świętach (z.) *ś > š* szadzenie

poświatnik, pośwetnik – włóczykij, włóczęga (z., g.) ‘obieżyświt, włóczęga, światowiec, bywalec, kosmopolita’ SW, od *świat*, sufiks *-nik*

potrakterować, potrachterować – poczęstować (g.)

powała – sufit (z., g.) ‘wiązanie belek stropowych w kratę; wiązanie kraciaste, które się robi dla dania posady dachom więźby drewnianej, pułap’ SW, końcówka *-a*

powiedają – powiadają (z.) bez przegłosu dawnego *ě

po wiela – po ile (z.)

po wiela stoi – ile kosztuje (z.) por. też ros. *skol’ko stoit* ‘ile kosztuje’

pozbaść – poznać i wykorzystać czyjeś słabe strony (z.) *pozbadnąć* ‘opanować go, wziąć górę nad nim, wziąć go za łeb, osiodłać go; przywykły słabość jego wyśmiewać, żartować sobie z niego’ SW, może kontaminacja *pozbyć* i *pozbawić* z

-ść wtórnym jak *wziąć > wziąć*

póc ejwoj, pódź ajwoj – chodź tutaj (z.)

póde – pójdę (z., g.) z uproszczeniem grupy spółgłoskowej *-jd-* na *-d-* i denazalizacją

pódź – pójdź (z., g.)

pódź ajf na bambusa – chodź do mnie na cukierka (z.) zob. *bambus*

pódź eno ajw – chodź no tu (z., g.)

późdzta – chodzić (z., g.) końcówka dla liczby podwójnej *-ta*

pózzłotka – pięćdziesiąt groszy (g.) od *pół złotego*

pracharyja – bałagan (z.)

prawie – właśnie (z., g.) (*prawie doszłam*) ‘zupełnie, zgoła, całkiem, całkowicie, ze wszystkim’ SW

prawować się – procesować się (z., g.) ‘procesować, ciągać po sądach’ SW, sufiks

-ować

propek – korek (z., z.l.) z niem. *Pfropfen* ‘korek’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

prowozek – sznurek (z., z.l., g.) *powróż* ‘gruby sznur z konopii lub innego włókna skręcony, lina, postronek, sznur’ SW, z metatezą *r* przed grupą *-ow-*, sufiks *-ek*, deminutywny

przechera – lis (z., g.) ‘człowiek przewrotny, człowiek złej woli i wiary, mędrak, krętacz, chytry; szalbierz; oszust, mydłek, obłudnik’ SW, końcówka *-a*

przeinaczyć – zmienić (z., g.) ‘przemienić na inakszy, odmienić, przekształcić, przerobić, przetworzyć, przekręcić’ SW

przenieść się na księżą oborę, a. na ksiežo obore – umrzeć (g., z.) *przenieść* ‘umieścić gdzie indziej, zanieść w inne miejsce; przesiedlić, przetranslokować; przełożyć, przeprowadzić’ SW

przeobzować – przepalować (krowy) (z., g.)

psy urwali, a koty nadsztukowali (powiedzenie) – o jakimś oszustwie

prachrować – żebrać (g.) *pracharstwo* ‘żebractwo, żebranina’ SW, sufiks

-ować

prasa – żelazko (z.) z niem. *Presse* ‘żelazko do prasowania’ SW, końcówka *-a*

prima sort – pierwszy gatunek (g.) z łac. *primus* ‘pierwszy’ i z niem. *Sorte* ‘gatunek’

profit – pożytek (z., g.) ‘korzyść, zysk, dochód, zarobek’ SW

propy – niewiarygodne opowiadki (g.)

przednówek – wiosna (z.) ‘czas przed nowiem księżycy; czas poprzedzający nowe żniwo (przedżniwek, przedżniwo)’ SW, sufiks *-ek*

przeduftować – przeczyścić (g.) może z niem. *duften* ‘pachnieć’

przekropna pogoda – zmienna, deszczowa pogoda (z., g.) *przekropny* ‘przepadzisty, dżdżysty, mokry’ SW

prześlabilizować – przeczytać (z., g.) zniekształcenie od *przesylabilizować*

przetrejbować – zmielić, przemielić (z.)

przeżagować – przepiłować (z., g.) z niem. *sägen* ‘piłować’

przodziek – przód (z., g.) *przodziu* ‘wprzód’ SW

przybaczyć – przypomnieć (z., g.) ‘przypomnieć’ SW

przybość – chodzić w butach bez skarpet (z.) *przyboś* ‘obuty bez pończoch; na gołą nogę; bez pończoch a w trzewikach’ SW

przyciągnąć – przyprowadzić (z., g.) ‘ciągnąć przysunąć, przybliżyć; przywlec’ SW

przydu – dodatkowo (g.) ‘przydatek darmo do ilości czegoś za pieniądze nabytej’ SW

przyjmanki – przyjęcie 1. Komunii świętej (z.)

przyłazi, przylaz – przyszedł (z., g.) *przyleźć* ‘leżąc przybyć dokąd; przywlec się, przyczołgać się; przyłazi = przychodzi; bywa’ SW

przyplikować – zanurkować, *samolot przypikował* (g.) ‘dodać, przyczynić pikowaniem’ SW

przyszykować – przygotować (z., g.) ‘przygotować, przyrządzić, przysposobić, naszykować’ SW

przywiezłem, przywiózem – przywiozłem (z., g.) oboczna forma bez przegłosu *e*

przywonkronić się – przywlec się (g.) niejasne, por. *przywarcholić się* ‘przybłąkać się, przyczepić się’ SW

psia noga – przekleństwo (z., g.)

psotować się – psocić się (z., g.) ‘psocić’ SW

pszekrętne – przewrotne (z., z.l.) ‘przekręcając, wykrętnie, opacznie, fałszywie’ SW

przeszłowieczny – zacofany (z., g.) ‘tyczący się przeszłego wieku’ SW

przodownik – stopień w przedwojennej policji (z., g.) ‘ten, co jest stale na przodzie, co drugim przoduje w pracy, co drugim wyprzedza w czynności, rozpoczynający szereg pracowników; żołnierz z awangardy’ SW, sufiks *-nik*

przydygować – przydźwigać (z., g.) ‘przydźwigać’ SW, por. gw. *dygać* ‘nieść coś ciężkiego’ (okolice Inowrocławia)

pszibacić (przybaczyć) – przypomnieć sobie (z., g.) ‘przypomnieć’ SW

pszodkiem – z przodu (z., z.l.)

pubrat – brat cioteczny (z.) zapewne *pól brat*

puc – tynk (z.) z niem. *Putz* ‘tynk’, ‘pecyna, gruda, buła, bryła, pecyna’ SW

pucier – czyściciel (z., g.) z niem. *putzen* ‘czyścić’, z niem. *Putzer* ‘czyściciel’ SW, sufiks niem. *-er*

puchebel – strug gładzik (z.) zapewne z *pól hebel* ‘mniejszy strug’

pucmacherka – modystka (g.) z niem. *Putzmacherin* ‘korneciarka, modniarka, magazynierka’ SW, sufiks *-ka*

pucmachewka – osoba nosząca kapelusze (z.)

pu cno – do reszty (z., g.)

puding – budyń (z., g.)

pudź eno ajw – chodź tu (z., g.)

pujek – kot (z.l.) ‘kot’ SW, od zawoływania na koty, np. na Kaszubach *puj, puj*, sufiks *-ek*

pukać nogami – tupać nogami (z., z.l.)

pukeł, pukiel – plecy, garb na plecach (z., g.) z niem. *Buckel* ‘garb’ SW

pulman – wagon (z.) od nazwy Amerykanina Geoga Pullmana ‘pulmanowski wagon = wagon sypialny albo salon nowy zbytkownie urządzony’ SW

pulower – sweter bez rękawów (z.)

pumpa – studnia (z. z.l.) z niem. *pumpen* ‘pompować’

pupa – lalka (z., g.) ‘lalka kupa’ SW, końcówka *-a*

pusiostra – siostra stryjeczna (z.) zapewne *pól siostra*

pusta noc – modlitewne nocne czuwanie przy nieboszczyku (z., g.)

puszwa – pierzyna lub nadęta, napuszczona osoba (z., g.)

puta – indyczka (z.) z niem. *Pute* ‘indyczka’, końcówka *-a*

pu tąd – do tąd (z., g.)

putyfara – okrutna baba (g.) może por. *putyna* ‘osoba tłusta, gruba’ SW

pytróla – nafta (z.) z niem. *Petroleum* ‘nafta’, końcówka *-a*

pytrólkowa lampa – lampa naftowa (g.) jw.

R

rachować – liczyć (z.) ‘liczyć przez dodawanie, dochodzić liczby czego, sprawdzać liczbę czego przez dodawanie’ SW, sufiks *-ować*

rajby – zaloty, swaty (z., g.) ‘swaty’ SW

rajek – swat (z.) ‘marszałek wesela, starosta weselny; swat’ SW, por. *raić, naraić*

rankiem, świtkiem, cyk na jedenastą – przygana dla śpiochów

ranta – brzeg (chodnika) (z., g.) z niem. *Rand* ‘brzeg, kraj, skraj, krawędź’ SW, końcówka *-a*

raps – gwałtowne zderzenie (z.)

raptus – ktoś porywczy (z.) z łac. *raptus* ‘człowiek gwałtowny, porywczy, popędliwy’ SW

raspel – pilnik (g., z., z.l.) z niem. *Raspel, raszpla* ‘tarnik, oskroba; gruby pilnik, trocinnik do rozdrabniania korzeni, kory lub drzewa’ SW

ras – jeden raz (z., z.l.) zmiana dźwięcznej na bezdźwięczną *z > s*

raubszyc – kłusownik (g.) z niem. *Raubschütz* ‘kłusownik’ SW

razerwać – golić (g.)

razura – fryzjerna (g.) z łac. *rasura* ‘sklep, izba, salon do golenia i strzyżenia włosów, golarnia’ SW, końcówka *-a*

rażkiel – burak (z., g.) z niem. *Runkelrübe* ‘burak’

rebeska, rejba – tarka do prania ręcznego (z.) *rejbaczka* ‘tarczka’ SW, sufiks *-ka*

rechcenwald – adwokat (g.) z niem. *Rechtsanwalt* ‘adwokat’

rechotać – śmiać się (z., g.) ‘śmiać się pusto, głośno, na całe gardło’ SW

redlina – zagon na ziemniaki (z., z.l.) *radlina* ‘skiba odkrajana radłem’ SW, zmiana *ra-* na *re-*

regerować – rządzić (g.)

reizen fiber, rejzefiber – zdenerwowanie przed podróżą (z.) z niem. *Reise* ‘podróż’ i niem. *Fieber* ‘gorączka’

reizen tasza, rejzentasza – torba podróżna (z.) jw., z niem. *Tasche* ‘torba’, końcówka

-a

rejba – tarka do prania (z.) z niem. *reiben*, *rejbować* ‘trzeć kartofle na tarce’ SW

rejbeska – tarka (z.)

rejbować – uciekać (z.)

rejfa – okucie koła drewnianego (z.)

rejka – rząddek (g.)

rejlować – plotkować (z., z.l.)

rejsferszlus – zamek błyskawiczny (g.) z niem. *Schloß* ‘zamek’

rejtować – jeździć konno (z., g.) z niem. *reiten* ‘jeździć konno’, por. *rajtar* ‘rycerz konny’

rejwach – hałas (z.) z niem. *Reichenwache* ‘zamęt, harmider, rozgardiarz, tumult, zamieszanie, zgiełk, rwetes’ SW

rejza – jazda (z.) z niem. *Reise* ‘podróż’ SW

rejzender – podróżnik, włóczęga (g.) zob. *rejza*

rejzować – podróżować (z., g.) zob. *rejza*

rekietnik, reketnik – napastnik, porywacz (z., g.)

remiza – sala taneczna (z.) z niem. *Remise* ‘plac, stacja, gdzie stoją dorożki’ SW, końcówka *-a*

remplaki – młode świniaki (z.)

rentowne – mięso wołowe (z.) z niem. *Rind*, *Rindfleisch* ‘rentowina, wołowina’ SW

richtik, rychtyk – słusznie (z.) *rychtyk* ‘w sam raz, akurat; właśnie tak, prawie, jakby, kubek w kubek, co do joty, najzupełniej; pewnie, niechybnie, niezawodnie, dobrze, porządnie’ SW

riczeć (ryczeć) – płakać (z., z.l.) *ryczeć* ‘wybuchnąć płaczem na całe gardło, zabczeć’ SW

ridelek – daszek od czapki (z., z.l.) *rydelek* ‘daszek u czapki, kaszkietu’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

robastwo – robaki (z., z.l.) *robactwo* ‘robaki’ SW, sufiks *-stwo*, por. *państwo* : *pan*, *cesarstwo* : *cesarz*

rojber – zbój (z., g.)

rospór – szew (z., z.l.)

rozgart – pastwisko (z.) por. nazwę miejscową *Rozgarty* pod Toruniem

roztwarte – otwarte (z.)

rozwejdować – rozwalić, rozlecić się (z., g.) ‘zepsuć’ SW, sufiks *-ować*

rozwerk – kierat (z., z.l., g.)

rozwerk – maneż (z.)

rozwóra – drąg łączący podwozie (g.) *rozwora* ‘kobieta ciężka, szeroka, kłępa, fasa, klapzdra’ SW

równak – jednak (z., z.l., g.) ‘jednak, przecież’ SW

Ruch – Rosjanin (z., l.)

ruchać – ruszać (z.) ‘ruszyć’ SW

rudle – sanki z desek (z.)

ruk cuk – szybko (z., g.) por. w *rapcugach* ‘szybko’

ruksać – ruszać (z., z.l.)

rychtować – szykować (z., z.l.) z niem. *richten* ‘przysposabiać do jakiejś roboty, np. narzędzie; szykować’ SW, sufiks *-ować*

rychtować się – ubierać się (z., z.l.) z niem. *richten* ‘przygotowywać się, gotować się, przysposabiać się, sztyftować się’ SW, sufiks *-ować*

rychtowanie druku – regulowanie ciśnienia (g.) jw.

rychtyczny – prawdziwy (z., g.) *rychtycznie* ‘właśnie, istotnie; akurat, dokładnie, należycie, w sam raz’ SW

rychtyk, rychtych – właściwie, tak (z., g.) z niem. *Richtig* ‘w sam raz, akurat, właśnie tak, pewnie, niechybnie, niezawodnie, należycie, dobrze pożądnie’ SW

rydelek – daszek (z., g.)

ryfa – niezguła (z., g.) z niem. *Reif* ‘cham, oryl, ordynus, grubianin, prostak, cymbał’ SW

rypło – trzasło (z., g.) *rypnąć* ‘skrzypnąć; uderzyć, łupnąć, trzepnąć, zwalić, grzmotnąć, gruchnąć, zdzielić, wyciąć, strzelić, huknąć’ SW

rypnąć – uderzyć (z., g.)

rywka – tarka (z.)

ryżydło – mąka ziemniaczana (z.)

rzemiecha – rzemieślnik (z., g.)

rzyszoto – sito (g.) ‘rodzaj przetaka z wielkimi otworami’ SW

rzniochy – lanie (z.) *rznięcie* ‘baty, wały, ciągi, smarowanie, lanie, basarunek, łaźnia, fryko’ SW

rzane nudle – żytnie kluski (z., g.) *rza* ‘żyto’ SW

rzany – żytni (z., g.) ‘żytni’ SW, sufiks *-ny*

rznać się jak długi – przewrócić się (z., g.) por. *wyrznać* m.in. ‘uderzyć’, *źnać* ‘rąbnąć, huknąć, buchnąć, trzasnąć, grzmotnąć, gruchnąć, lunąć, palnąć, kropnąć, zwalić; paść, upaść, rąbnąć się’ SW

S

sadzajo – sadzają (z.) zmiana nosowej na ustną *q > o*

sagan – garnek (z.) ‘naczynie do gotowania w kształcie wielkiego garnka lub kotła metalowego na nóżkach niskich, z uszami, grapa’ SW

schlać się – upić się (z., g.) ‘spić się, uchlać się, strąbić się, urznać się’ SW

schlany – upity (z., g.) jw., sufiks *-ny*

sicher – pewnie (g.) z niem. *sicher* ‘pewnie’

siemel, szemel, szymel – blondyn (z.) z niem. *Schimmel*; *szymel, szemel* ‘siwek, siwosz, koń siwy; koń biały, jeździec’ SW

siemel, szemel, szymel – ławka bez oparcia dwuosobowa (z.)

sień – korytarz (z.) ‘przejście wewnątrz domu, prowadzące ze dworu albo ze schodów do mieszkań’ SW

siła – ile (z.) ‘jak dużo, wiele, ile’ SW

siurek – chłopiec (z.) ‘mały chłopak, pachole’ SW, może od *siurać*, sufiks *-ek*, deminutywny

siurgać – fruwać, latać (z.)

skarupa – skorupa (z., g.)

skaska – wskazówka zegara (z.) *skazka* ‘skazówka, indeks na zegarze’ SGP

sklep – piwnica (z., g.) ‘klepisko, pomieszczenie zasklepienie z wierzchu, loch, piwnica; piwnica w potocznym znaczeniu’ SW

skład – sklep (z., g.) ‘miejsce składania, magazyn, depo; sklep sprzedaży towarów’ SW

skład kolonialny – sklep spożywczy (z.) jw., zob. *kolonialka*

skopowina – mięso baranie (z.) ‘mięso skopowe, baranina’ SW, sufiks *-ina*

skrzydlak – szciotka ze skrzydła gęsi (z., g.) ‘miotelka ze skrzydła ptasiego’ SW, sufiks *-’ak*

skwer – upał (z.) *skwar* ze zmianą *ar* na *er*

skweres – nędza (g.) ‘bieda, galamatias, kłopot, ambaras, kram, tartas, zamęt’ SW

skweres – upał (z.) ‘kłopot, bieda’ SGP

sluchalnica – konfesjonał (z., z.l., g.) ‘konfesjonał’ SW, sufiks *-alnica*

smari (smary) – bicie, lanie (z., z.l., g.)

smentarz – cmentarz (z., z.l.) ‘cmentarz’ SW

smoluch – brudas (z., z.l.) ‘człowiek zasmolony, kopciuch, morus, brudas’ SW, sufiks

-uch, augmentatywny

solak – worek soli (z., z.l.) *solanka* ‘solniczka duża u kmieci; miara objętości gospodarska, więcej niż ósma część beczki, mierzy się nią sól, kartofle itp.’ SGP

som – sam (z.) $\bar{a} > o$

sóm – sam (z.) $\bar{a} > o > ó$

sprzedajewa – sprzedajemy (z.) końcówka liczby podwójnej *-wa*

sprzedajta – sprzedajcie (z.) tryb rozkazujący, końcówka dla dualu *-ta*

srywek – mały garnek (z.)

stali muchy stali, trawy się trzymali, trawa się urwała, muchy pospadali – powiedzenie krytykujące lubawską mowę (z., g.) por. w SW : *Srał, pierdział, trawy ś. dzierzwał, trawa ś. urwała, dupa ś. zwałala.*

stara data – człowiek starej daty – człowiek o dawnych obyczajach, poglądach (z., g.)

statki – naczynia (z.) *statk* ‘naczynie domowe albo zb. naczynia domowe, sądek, beczułka itp.’ SW

statory – naczynia (z.)

stawiać dom – budować dom (z., g.) *stawić* ‘robić aby stało, aby się trzymało na nogach, na podstawie, ustawiać’ SW

steczka – dróżka (z.) ‘ścieżka’ SW, sufiks *-ka*, scs. *stbġna* ‘ścieżka’

stelmach – kołodziej (z.) z niem. *Stellmacher* ‘wozodziej, rzemieślnik wyrabiający korpusy, czyli pudła powozów; bryczek i części, drewniane, kołodziej woźnik, wozownik’ SW

stoi napisane – jest napisane (z., g.)

stokruż – malwy (z.)

stolek – krzesło (z.) ‘krzesło drewniane prostej roboty, zydel’ SW, sufiks

-ek, deminutywny

strapiony – zmartwiony (z., g.) *strapienie* ‘uczucie strapionego, zgryzota, frasunek, troska’ SW, sufiks -ony

strebować – strawić (z., g.)

stróżak – siennik (z., g.) z niem. *Strohsack* ‘siennik’

stryfle – pończochy (z.) z niem. *Streifel* ‘trepki, pantofle; przyramki, część koszuli od kołnierza do rękawów’ SW

strzykowanie – robienie na drutach (z.)

stuf, stof – garnuszek z jednym uchem (z.) *sztuf* ‘rosyjska miara płynów (szczególnie wódki) = $\frac{1}{4}$ wiadra; kwarta’ SW

sukmanek – ubranie (z.) ‘wierzchnia suknia, sukmanem zwana, jest z ciemnego samodziału’ SW, sufiks -ek, deminutywny

surdut – dawna marynarka męska (z., g.) ‘suknia męska wizytowa, zwykle czarna, sukienka albo kortowa, na dwa rzędy guzików zapinana’ SW

suwać – skakać (z., z.l., g.) *sunąć* ‘pchając pomykać; posuwać, ciągnąć, wlec po czym; mknąć, pomykać, szybować, pędzić’ SW

swoją szosą – swoją drogą (z., g.) *szosa* ‘droga bita, gościniec, trakt’ SW

swója – machorka samosiejka (g.)

sypialka – sypialnia (z., g.) ‘sypialnia’ SW, sufiks -al-ka uniwersalizujący, *pokój sypialny* > *sypialka*

szabel – fasola (z., z.l., g.) z niem. *Schabel* = *Säbel (bohne)* ‘fasola’ SW

szaber – kradzież (z.) *szabrować* ‘otworzyć, włamać się’ SGP

szajerek, szalerek – budynek do przechowywania drewna (z.)

szalki – odważniki (z.) ‘szalki albo ważki, których do ważenia towarów używają’ SW

szampiter – szampan (z., g.) *szampeter* ‘szampan’ SW

szarocha – zmrok (z., g.)

szaszor – hałas (z., z.l., g.) ‘to, co sprawia szelest, co żywo sunie, z szelestem; rozruch, zgiełk’ SW

szczepanie – szczepienie (z., g.) *szczepać* ‘szczypać, skubać’ SW

szczyrząbel – przerąbel (z., z.l., g.)

szczubel – szczupak (z., g.) ‘szczupak’ SW

szczukuta – czkawka (z., g.) *szczuk* ‘czkawka’ SW, infiks *-ut-a*

szczył – brzdąc (z.) ‘ten, co się zeszczywa pod siebie; dziewczynka mała, smarkacz, gil, siksa, sikora’
SW

szedzi – siedzi (z.) odmazurzenie *s > š*

szejbka – podkładka pod śrubę (z.)

szejsparola – plotka (g.)

szekulada – czekolada (z., z.l., g.)

szfejsaparat – spawarka (z.) z niem. *Schweissmaschine* ‘spawarka’

szfejsować – spawać (z.) z niem. *schweissen* ‘spawać’, sufiks *-ować*

szfung, szwung – impet, sprawność (z.l.) z niem. *Schwung* ‘impet’

szif – statek (z.) z niem. *Schiff* ‘okręt’ SW

szikować – przyrządzać (z., z.l.)

szina – obręcz na koło (z.l.)

szipa (szypa) – łopata (z., z.l.)

szkoiec – przedział w chlewie (z., z.l.)

szkolny – nauczyciel (z., g.) *szkolnik* ‘literat, sawant, erudyta’ SW, od *szkoła*, sufiks

-ny

szkolowany – wykształcony (z.) *szkołować* ‘chodzić do szkoły, odbywać szkoły, uczyć się, studiować’ SW, sufiks *-owany*

szkopek – garnek (z.) ‘wiaderko roboty bednarskiej o jednym uchu’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

szkopek – nakrycie głowy niemieckiego policjanta (g.) *skopek* ‘naczynie drewniane do zbierania mleka przy dojeniu krów lub do czerpania wody’ SGP

szła, szle – uprzęż dla konia (z.) z niem. *Silo* = niem. *Siele* ‘postronki przyczepiane do orczyków, lekka uprzęż na konia’ SW

szlafmyca – czapka do spania (z.) z niem. *Schlafmütze* ‘czapka nocna męska; czapka poranna domowa bez daszka’ SW, końcówka *-a*

szlambank, szlomban – ława do spania (z.) z niem. *Schlafbank*; *szlaban* ‘skrzynia podłużna, która rozłożona, stanowi łóżko, a po złożeniu ławę’ SW

szlank – smukły (z.l.)

szłapa – grabiarka do siana (z.) ‘klin spory przy warsztacie cieśli i traczów, który mocno w ziemię wbity nie pozwala nogom kobylic w czasie roboty rozchodzić się na boki’ SW, końcówka *-a*

szłapa – konna zgrabarka do siana (z.) jw.

szlapetki – klapy kurtki lub marynarki, złapać kogoś za szlapety (z., g.)

szlejfka – wstążka (g.) z niem. *Schleife*; *szlejfa* ‘okręcenie zwieszonych przewodników telegraficznych na izolatorach’ SW, sufiks *-ka*, deminutywny

szlips – krawat (z., g.) ‘długi krawat męski, wążki do wiązania’ SW

szlojder – proca (g.) z niem. *Schleuder* ‘proca’

szlory – pantofle, kapcie (z., g.) z niem. *Schlorfe* SW

szlouch – wąż ogrodniczy (z.) z niem. *Schlange* ‘wąż’

szłófy – sanki własnej roboty (z., z.l.)

szluk – łyk (z., g.) z niem. *Schluck* ‘łyk’

szlus – koniec (z., z.l., g.) z niem. *Schluss* ‘koniec’

szmalec ze skrzeczkami, albo skwarkami – smalec ze szperkami (z., g.) ‘sadło przetopione’ SW

szmele – złom (z.) ‘na wyrzucenie, na śmietnik; jest rzeczą nieużyteczną, brakiem, odpadkiem, ułamkiem, rzeczą na nic nieprzydatną chyba tylko do przetopienia jako materiał’ SW

szmergiel – kamień ścierny (z.) ‘odmiana korundu, dla swej twardości używana do szlifowania, polerowania, ścierniwa’ SW

szmida – kuźnia (z.) z niem. *Schmiede* ‘kuźnia’, końcówka *-a*

szmyrgnąć – rzucić (z., g.) *szmyrgnąć* ‘cisnąć, rzucić z rozmachem’ SW

sznaps – gorzałka (z., z.l., g.) *sznapa* ‘wódka, gorzałka’ SW

szneka – ciastko pszenne drożdżowe, z którego słynie Ziemia Lubawska (z., g.)

szneka z glancem – z lukrem (z., g.) z niem. *glasieren* ‘lukrować’

szneka z krostami – z kruszanką (z., g.)

sznelcug – pociąg pospieszny (z.) z niem. *Zug* ‘pociąg’ i *schnell* ‘szybkościowy’, ‘pospieszny pociąg kolei żelaznej’ SW

szneptuch (sznoptuch) – chusteczka do nosa (z., z.l., g.) ‘chustka do nosa’ SW

sznoder – nos (z.)

sznopel – młodzian (z.) *sznop* ‘jedność, jako (najniższy) stopień, oceniający postępy ucznia’ SGP

sznupa – gęba (z., g.) ‘nos, kluka’ SW

sznuraki – półbuty (z.)

sznytka, sznetka – kromka chleba (z.) *sznyt* ‘krajanie ciasta’ SW, sufiks

-ka

sznytki, sztóle – głonki (g.) *sznytować* ‘krajać’ SW

szołyts – sołyts (z., g.) ‘sołyts’ SW, odmazurzenie

szondy – nosidła do wiader z wodą (z., g.)

szopa – budynek gospodarczy (stajnia, obora, chlewnia) (z.) ‘budynek o samym tylko dachu albo strzesze na słupach albo i ze ścianami, najczęściej nieszczelnymi; stajnia, obora’ SW

szoploch – strych do siana nad szopą (g.) z niem. *Loch* ‘dziura’

szorc – fartuch do pasa (z.) ‘fartuch, zapaska’ SW

szorować – myć (z., g.) ‘trzeć, aby odczyścić; ochędożyć, czyścić’ SW, sufiks -ować

szoruj – wynoś się (z., g.)

szosyja – szosa (z., g.) odmazurzenie $s > \check{s}$, dawna końcówka bez ściągnięcia $a > yja$

szoszad – sąsiad (z., z.l., g.) odmazurzenie $s > \check{s}$

szpada – łopata (z., z.l., g.) *szpadel* ‘rydel’ SW, końcówka -a, derywacja wsteczna

szparkasa – kasa oszczędności (z.) ‘kasa oszczędności’ SW, końcówka -a

szpek – słonina (z., z.l.) ‘słonina, tłuszcz’ SW

szpera – kontrola na granicy (z.) ‘datek stróżowi za otworzenie bramy w nocy’ SW, końcówka *-a*

szperka – kawałek słoniny, tłusty boczek (z.) ‘kawałek słoniny podskwarzony; słonina, skwarka’ SW, sufiks *-ka*, deminutywny

szpetal – brzydal (z., g.) *szpetel* ‘człowiek szpetny, brzydal’ SW

szpetny – brzydki (z., g.) ‘śmiesznie brzydki, sprośny, paskudny, szkaradny, obrzydliwy, wstrętny’ SW, sufiks *-ny*

szpica – czubek na choinkę (z., g.) ‘do góry nogami, wierzchem, wierzchołkiem’ SW, końcówka *-a*

szplynt – pręt, krótki bolec (z.) *szplint* ‘szpunt, zatyczka, gwóźdź drewniany, czop’ SW

szplyter – odłamek (z., g.) z niem. *Splitter* ‘odłamek’ SW

szprichaus – remiza strażacka (g.) z niem. *Spritzenhaus* ‘remiza strażacka’

szpricmejster – naczelnik straży pożarnej (g.) *szprycmajster* ‘ten, co robi szpryce, sikawki, fabrykant szpryc’ SW

szpryca – sikawka (z., g.) ‘sikawka, strzykawka, rura z cienkim zakończeniem, z której za pomocą tłoka wyciska się silnie ich zawartość’ SW, końcówka *-a*

szpuk – chudy (z.) z niem. ‘duch domowy; potępieniec pokutujący pod strychemi domów mieszkalnych, kryjący się pomiędzy rupieciami a w nocy plondrujący między gratami’ SW

szpuk – strach (z.l.) jw.

szpyrnał – część żelazna wozu (z.l.)

szpytel – odłamek kamienia (z.)

szrama – blizna (z., g.) ‘blizna, bruzda od rany, szczególnie na twarzy, plejzer, paragraf, kresa, rysa’ SW

szranczek, szrank – szafka (z.) z niem. *Schrank* ‘szafa’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

szrank – odpowiednio powykrzywiane zęby piły (z.)

szrejbmaszyna – maszyna do pisania (z.) z niem. *schreiben* ‘pisać’ i *Maschine* ‘maszyna’

szrejbnać – napisać (z., g.) *szrajbnać* ‘zapisać’ SW

szrejbować – pisać (z., z.l.) *szrajbować* ‘pisać z przejściem’ SW

szrejbunki – napisy (z., g.) *szrajbować* ‘szrajbunki’ SGP

szrejcuchy – łyżwy (z.) z niem. *Schlittschuh* ‘łyżwa’

szrejngi – łyżwy (z.)

szróba – śruba (z.) ‘śróba’ SW

szrólbank – strug spust, hebel (z.)

szruber – szczotka ryżowa (z.) z niem. *Schrubber* ‘szczotka do szorowania’

szrubsztag – imadło (z.) ‘przyrząd żelazny złożony z dwu szczęk, ściąganych śrubą a przeznaczonych do przytrzymywania kawałków metalu lub drzewa przy ich obrabianiu, imadło’ SW

szryft – charakter pisania (z.) ‘pismo; charakter pisma; wymiar i jakość czcionek używanych do druku’ SW

sztabilne – pewne, mocne (z., g.) odmazurzenie

sztachąć się – zaciągać się (papierosem) (z., g.)

sztachnąć się – zaciągnąć się (papierosem) (z.)

sztafirować się – przesadnie się stroić (z., g.) ‘stroić, muskać’ SW

sztaldinst – służba w stajni (g.) z niem. *Stall* ‘stajnia’ i z niem. *Dienst* ‘służba’

sztalować – udawać (z.)

sztalować – zamawiać (z., g.)

sztama – pień, drzewo (z., z.l.) ‘pień; pokolenie’ SW

sztamajza – dłuto (z.) ‘dłuto do wybijania dziur o liniach prostych’ SW, końcówka *-a*

sztamka – drzewko (z., g.)

sztanknąć – pogrubić żelazo (z.)

sztapel – listwa, kij (z.) *sztapel* ‘stempel, podpora z belek, pryka’ SW

sztaplować – układać, przekładać deski, drewno (z.)

sztebleka – kołdra (z.) z niem. *Steppdecke* ‘kołdra watowana’, końcówka

-a

sztecka – ścieżka (z., z.l., g.) ‘ścieżka’ SW, sufiks *-ka*

sztelmach – kołodziej (z., g.) *stalmaśnia* ‘warsztat stelmacha’ SGP

sztelwaga – orczyk (g.) ‘część przodka wozu lub powozu, w którą wchodzi dyszel i za którą zaprzęgają się konie, albo przyczepiają się orczyki’ SW, końcówka *-a*

sztender – kwietnik (z.)

sztepedeka – kołdra (z.) z niem. *Steppdecke* ‘kołdra’, końcówka *-a*

sztepować – cerować (g.) z niem. *stopfen* ‘cerować’; *stebnować* ‘szyć ściegami zachodzącymi na siebie, tworzącymi jedną nieprzerwaną linię’ SW

sztepówka – cerówka (g.) jw., sufiks *-ówka*

sztof – materiał (z.) ‘tkanina jedwabna, materiał, bławat’ SW

sztole – hacze (g.) z niem. *Hufeisenstollen* ‘hacel’

sztorc – postawić na sztorc, postawić szczytem do góry (z., g.) ‘kant, krawędź czego; na kant, aby stojąc na swym kancie, trzymało się prosto, sterczało ku górze, stało prosto; prostopadle’ SW

sztorcować – wymyślać (z., g.) ‘zalecać się’ SW, sufiks *-ować*

sztory, story – zasłony (z.) *sztora* ‘zasłona w oknie, dająca się zwijać na wałek, na którym ona wisi; i zapuszczając się, roleta’ SW

sztraf, sztrafa – kara (z., g.) z niem. *Strafe* ‘kara, zwykle pieniężna’ SW, końcówka *-a*

sztrafować – karać (z., g.) z niem. *strafen* ‘karać’, ‘okładać karą pieniężną, karać pieniężnie’ SW, sufiks *-ować*

sztram – trzymać się prosto (z., g.) ‘szyk, porządek, ład’ SW

sztramny – wyprostowany (z.) *sztramować* ‘wyciągać na długość, na szerokość’ SW, sufiks *-ny*

sztrechować – skreślać (g.) z niem. *streichen* ‘skreślać’, sufiks *-ować*

sztrejdralce – zapalki (z.) z niem. *Streichholz* ‘zapalka’, *sztrecholcek* ‘zapalka’ SW

sztrejfa – smuga (g.) z niem. *Streifen* ‘smuga’, końcówka *-a*

sztrejfa – wstążka (z.) z niem. *Schleife* ‘wstążka’, końcówka *-a*

sztrejmas – znacznik (z.)

sztrejować – robić posłanie zwierzętom (z.) *sztreja* ‘posłanie słomiane’ SW, sufiks *-ować*

sztreka – tory (z., g.) ‘szereg, ciąg’ SW

sztreng – surowo (z., g.) z niem. *streng* ‘surowo’

sztrikować – robić na drutach (z., z.l.) *sztrykówka* ‘siatka kręcona, tj. której oczka łąpią jedno za drugie’ SW, sufiks *-ować*

sztrófa – zwrotka (z., g.) ‘strofa’ SW, końcówka *-a*

sztrómel – niedopałek (g.) z niem. *Stummel* ‘niedopałek’

sztrucel, sztrudel – rodzaj ciasta (z., g.) ‘rodzaj leguminy; pieczone ciasto kruche, napełnione najczęściej kawałkami jabłek, rodzynkami, migdałami i tartą bułką, przesmażaną z masłem’ SW

sztrycholek – ostrzałka do kosy (z.l.)

sztrychować – zapalać (zapałkę) (z.,) z niem. *Streichholz* ‘zapałka’ SGP

sztrykować – dźiać (z., g.)

sztuczkowe buksy – prążkowane spodnie (z., g.) *sztuczkowa* ‘z odpasowanej sztuczki jedwabnej uszyta’ SW

sztuderować – studiować (z., g.) ‘starać się, pracować usilnie’ SW

sztuła – glonek (g.) ‘kawałek, kromka chleba’

szturane (szturchane) kartofle ze skrzeczkami lub ze skwarkami – puree z ziemniaków ze szperkami (g.) *szturane* ‘tłuczone, gniecione, miałkie’ SW

sztyca – podpora do bielizny (g.) ‘przyrząd drewniany, wbijany w ziemię, do podtrzymywania sznurów ich długości, w czasie ich robienia’ SW

sztychować – ostrzyć kosę (z.) ‘rytować, ryć, grawerować, wyrzynać na płycie metalowej, drewnianej’ SW, sufiks *-ować*

sztychówka – łopata (z., g.) ‘belka poprzeczna, krótka belka, między dwie rzędem leżące osadzona, od jednej do drugiej sięgająca, półgrządek, rygiel, międzysięg’ SW, sufiks *-ówka*

sztyfle – długie buty (z.l., z.)

sztyga – rząd snopków ustawionych do suszenia (z., z.l., g.) ‘kopka zboża, sposób ustawienia snopków zbożowych’ SW, końcówka *-a*

sztytować – malować się (z.)

sztytować – zgadzać się (z.l., g.) z niem. *einer Sache zustimmen* ‘zgodzić się na coś’ SW

sztytuje – zgadza się (g.) jw.

sztyper – drzazga, kołek, wiór (z.)

szucblacha – błotnik (g.) z niem. *Schutzblech* ‘błotnik’, końcówka *-a*

szucher – bałagan, oszustwo (z.)

szuldyner – klasa, sala lekcyjna (z.)

szulinspektor – inspektor szkolny (g.) z niem. *Schulinspektor* ‘inspektor szkolny’

szupo – niemiecki policjant (g.) z niem. *Schupo* ‘policjant’

szurek – chłopak (z., z.l., g.) ‘szelma, gałgan, hultaj, łajdak, nicpoń’ SW, od *szur*, sufiks *-ek*, deminutywny

szurgawka – ślizgawka (z., g.)

szuwaks – pasta do butów (z., g.) ‘czernidło do czernienia i glansowania obuwia, błyszcz’ SW

szwadek – świadek (z., g.) *ś > š* szadzenie

szwama – gąbka (z.l.) z niem. *Schwämme* ‘gąbka’, końcówka *-a*

szwanc – ogon (z., g.) ‘prącie, członek męski, kutas, pyta; przezwisko pogardliwe człowieka’ SW

szwat – *świat* *ś > š* szadzenie

szwatelka – znicze (z., g.) *ś > š* szadzenie

szwejcar, szwajcar – dojarz (g.) ‘wrotny, odźwierny, portier; halerz, grajcar’ SW, sufiks *-ar*

szwejsować – spawać (z., g.) ‘spawać’ SW, sufiks *-ować*

szwendrować, szwendać się – włączyć się bez celu (z., g.) *szwendać się* ‘chodzić bez potrzeby, wałęsać się, włączyć się’ SW, sufiks *-ować*

szwęty – święty (z.) *ś > š* szadzenie

szwung – impet (g.) z niem. *Schwung* ‘impet’

szyber – urządzenie do zamykania przewodu między piecem a kominem (z., g.) ‘zasuwa blaszana w kominie, w rurze piecowej’ SW, sufiks *-er*

szynk – gospoda (z.) ‘rozdawanie, szafowanie’ SW

szynkwias – lada (g.) ‘bufet szynkowy (przeznaczone do natychmiastowej sprzedaży), lada w szynku’ SW

szyszchel – sierść (z.)

Ś

śćkło – szkło (z., g.) ‘szkło’ SW, scs. *stbkle*

ślufi – płozy,sanie (z., z.l.) *szlufa* ‘skówka żelazna, okucie w środkowej części orczyka’ SW

śpik – skroń, sen (z., z.l.) ‘sen, spanie’ SW

śróbstak, śrubsztak – imadło (z.) *śrubsztak* ‘imadło’ SW

śtula – gruba kromka chleba (z.)

T

tablet – taca (z.)

tamtój, tamój – tam (z., g.) ‘tam’ SW, dodanie *-toj* w funkcji wzmacniającej

targać – nosić, podnosić (z.) ‘rzucić się, szarpnąć się, miotać się’ SW

taska – filiżanka (z., z.l.) ‘filiżanka’ SW, końcówka *-a*

tasza – teczka (z.) ‘torebka, kieska, worek, kaleta’ SW, końcówka *-a*

taszlampa, taszenlampa – lampa kieszonkowa (z., g.) zob. *tasza*

tingel, tangel – lokal taneczny (z., g.) *tingel-tangel* ‘podrzędna kawiarnia lub piwiarnia z szansonistkami’ SW

tanc buda – podrzędny lokal taneczny (z., g.) *tancbuda* ‘sala tańców dla mniej wybrednej publiczności’ SW

tanczala – sala taneczna (z.,)

tańcowanie – tańczenie (z.) *tańcować* ‘tańczyć’ SW, od *tańcować*, sufiks

-anie

tera – teraz (z.) ‘teraz’ SW, zanik *z* w wygłosie

termedyje – awantury, kłopoty (z., g.) ‘kłopot, ambaras, korowód, zachód, kwasy, trudności, komeraże, nieporozumienie, zatarg’ SW, końcówka staropolska *-yje*

tepich – dywan (z.) z niem. *Teppich* ‘ts.’

tombank – lada (z., g.) *tombach* ‘bufet, stół szynkarski, szynkwas’ SW

topek – nocnik (z., g.) z niem. *Nachttopf* ‘nocnik’, sufiks *-ek*, deminutywny

trachterunek – poczęstunek (z., g.) *trachta* ‘uczta, traktament’ SGP

treker, trekier – traktor (z., z.l., g.)

trepki – sandały (z.) ‘chodaki drewniane’ SW

trepy – schody (z., z.l. g.) ‘rodzaj schodów: deska z poprzybijanymi na niej poprzecznymi szczeblami’ SW

tretować – deptać (z.) ‘tłoczyć nogami, deptać kopytami, rozdeptywać’ SW, sufiks

-ować

trigel, grapa – garnek (z., z.l.) *tygiel* ‘miseczka na nóżkach, czyli rynka głęboka, z długą rączką’ SW

trodel – pompon na bucie, kapciu (z.)

trojak – drobna moneta (z., g.) ‘moneta trzygroszowa, dawna srebrna, ostatnio miedziana, trzygroszniak, trójgroszniak’ SW, sufiks *-ak*

trotuar, tretuar – chodnik (z., g.) ‘chodnik po boku ulicy idący’ SW

truma – trumna (z., g.) ‘trumna’ SW, uproszczenie grupy spółgłoskowej *mn > m*

trycknąć – dotknąć (z.) *trycać* ‘zaczepiać, trącać’ SW

tryfta – wjazd na podwórze między budynkami (z.) z niem. *Trift* ‘droga na wygon’, końcówka *-a*

trygielek – garnek (z.) ‘rynka’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

tryt – stopień schodowy (z.) ‘ścieżka, droga, chodnik, trotuar; przejście, ganek’ SW

tulpy – tulipany (z., z.l.) z niem. *Tulpe* ‘tulipan’

tumlować się – bić się (z.) *tumlać się* ‘spieszyć się, kwapić się’ SW, sufiks *-ować*

turbować się – trudzić się (z., g.) ‘niepokoić się, martwić się, przejmować się, kłopotać się, troszczyć, zawracać sobie głowę’ SW, sufiks *-ować*

turyrna – waza do zupy (z.) z niem. *Suppenterrine* ‘waza’, końcówka *-a*

tutka – papierowa torebka (z., g.) ‘zwitek papieru w kształcie trąbki, lejka’ SW, sufiks

-ka, deminutywny

tygiel – garnek (z.) ‘miseczka na nóżkach, czyli rynka głęboka, z długą rączką’ SW

tygrysie oko – kamień półszlachetny z kwarcu (z., g.) ‘odmiana amfibolu, mieszanina grykalandytu z kwarcem, używana na wyroby galantaryjne’ SW

tyjger – dźwig (z.)

tylki – taki (z., g.) ‘tej wielkości’ SW

tylkie pienióchy – takie pieniądze (z., g.) *tylki* ‘taki, tak wielki’ SGP

tytenfas – kałamarz (z.) z niem. *Tintenfaß* ‘kałamarz’

U

uczba – nauka u rzemieślnika, także w szkole (z., g.) ‘uczenie, nauka’ SW, od *uczyc*, sufiks *-ba*, por. *prośba* : *prosić*, *palba* : *palić*

udać się – spodobać się (z., g.) ‘wpaść w oko, przypaść do gustu, do smaku, spodobać się’ SW

udry na udry – kłócić się wet za wet (g.) ‘drąc z sobą koty, ząb za ząb, na ostro, wzięwszy się z kim za łeb, na złość, na przekór’ SW

udziurgać – umazać, wysmarować (z.)

ugliłać – coś źle zrobić (z.) *ugliłać ciasto*, por. pol. *gliłać* ‘łaskotać’

ukwaknąć się – ciężko usiąść, rozsiaść się (z., g.)

ulepek, słodka jak ulepek – bardzo słodka (z., g.) ‘lek gęsty, słodki, zwykle pachnący, dawniej używany często, obecnie należy raczej do lecznictwa ludowego’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

unterhozy – kalesony, majtki (g.) z niem. *Unterhose* ‘kalesony’

unterjak, unterjaka – kaftan, podkoszulek (z., g.) z niem. *Unterjacke* ‘kaftan’

unteroficer – podoficer (z., g.) ‘podoficer’ SW

urodzinowa taska – bogato zdobiona filiżanka, którą dawniej ofiarowywano na urodziny (g.) zob. *taska*

urychtować – uporządkować (z.) ‘urządzić, przyrządzić’ SW, sufiks *-ować*

usadzić się – uprzedzić się (z., g.) ‘uwziąć się, zawziąć się, uprzeć się, nastawać, dybać, czyhać; dokuczyć’ SW

usiaść się – usiąść (z.) ‘siaść, zająć miejsce na siedzeniu, spocząć, zasiąść’ SW

ustatkować się – uspokoić się (z., g.) ‘uregulować się, ułożyć się; przyjąć do stateczności, do statku, utemperować się, upamiętać się, opamiętać się, umitygować się, zastanowić się, uspokoić się, stać się statecznym’ SW, sufiks *-ować*

ustęp – ubikacja (z.) ‘wygódka, wychodek, kloaka, prewet, klozet, tranzet’ SW

ustónie – ustanie (z., g.) podwyższenie artykulacji samogłoski $a > o > ó$

uszarować, zaszparować – zaoszczędzić (z., g.) ‘szparując uzbierać; uciulać, uzbierać, zaoszczędzić’ SW, sufiks *-ować*

uwalić się – położyć się (z., g.) ‘rozwalić się, rozciągnąć się, rozłożyć się, rozeprzeć się, powalić się, ukłaść się’ SW

uwijać się – spieszyć się (z., g.) ‘zawinąć się, zakrzętnąć się, zwijać się, pospieszyć się’ SW

uzorgować – postarać się (z.) ‘uciulać, ułabudać; utargować co z ceny’ SW

W

wacha – areszt (g.) ‘straż, warta szyldwach; nocne czuwanie, na które każdy dom kolejno wysyła jednego człowieka’ SW, końcówka *-a*

wachman – wartownik (g.) z niem. *Wachmann* ‘strażnik’ SW

wachmistrz – wachmistrz (g.) *wachmajster* ‘starszy z podoficerów w szwadronie jazdy, zarządzający nim w nieobecności oficerów’ SW

wachstuba – wartownia (g.) z niem. *Wachstube* ‘wartownia’, końcówka *-a*

wadół, wędół – jar, duży dół (z.) por. *wądół* z denazalizacją

walnie – mocno (g.) *walny* ‘mocny, mężny; duży, dość wielki; piękny, dobrze wyglądający; zdrowy, uprzejmy; szczodry’ SW

walonki – filcowe buty (z.) ‘buty wojskowe’ SW, por. ros. *walonki* ‘ts.’

wały – lanie (g.) ‘baty, plagi, kara cielesna’ SGP, por. *dostać baty, wały : walić*

wancki – pluskwy (g.) *wancka* ‘pluskwa’ SW

wankować – włóczyć się (g.) ‘tłuc się, hałasować, straszyć, przeszkadzać, markować, pokutować’ SW, sufiks *-ować*

warować – trwać, pilnować (z., z.l.) ‘pilnować, strzec, bronić, chronić, ochraniać’ SW, sufiks *-ować*

warstat – ława stolarska (z.) ‘warsztat’ SW

warzęchwia, warząchew, warzuchew – nalewka (z.) *warząchew* ‘wielka łyżka kuchenna, używana przy gotowaniu potraw’ SW, końcówka *-a* fakultatywna, scs. **varęxy*

waserwaga – poziomica (z., g.) z niem. *Wasser- linie* ‘libela’ SW, końcówka *-a*

wcinać – jeść (z., g.) *wciąć* ‘zjeść’ SW

w Dziadozie na banozie zimny ziater ział, aż kamienie siurgaly – W Działdowie na dworcu zimny wiatr wiał, aż kamienie fruwały (powiedzenie mazurskie) (g.)

we flaki nie lezie – nie tuczy (z., g.) zob. *leźć*

wej – wykrzyknik, oznaczający ukazywanie, zwracanie uwagi na coś (z., g.) ‘*patrz! oto! ot!; wejże! wejno! wejta! wejcież = patrzże, patrzno, patrzcież, widzisz go!*’ SW,

y > ej dyftongizacja

wejnachcman, wejnatszmen – mikołaj (z.) z niem. *Weinachts* ‘Święta Bożego Narodzenia’ i *Mann* ‘człowiek’

weko – słoik (z.) z niem. *Weckglas* ‘słoik’

welować – głosować (z., g.) ‘obierać, wybierać’ SW, sufiks *-ować*

welunek – głosowanie (g.) ‘wybór, wybory’ SW, sufiks *-ek*

weno go – patrzcie go (z.) *weno* ‘wej’ SW

weno wejta – patrzcie (z., g.) jw., końcówka dla liczby podwójnej *-ta*

weno wejta go – widzicie go (z.) jw.

wertykał – bieliźniarka (g.)

wery, wyry – łóżko (z., g.) zob. *wyro, wer* ‘łóżko, rodzaj skrzyni do spania’ SGP

westka – kamizelka (z., z.l., g.) ‘kamizelka’ SW, sufiks *-ka*

wewte i wtewte – w tę i tamtą (stronę) (z., g.)

węder, wender – włóczęga (z., g.) *wender* ‘wędrówka; droga, podróż’ SW, sufiks niem. *-er*

wędrus – włóczęga (z., z.l.) *wędrawczyk* ‘wędrowiec’ SGP

wiater – wiatr (z.) ‘wiatr’ SW, ze wstawnym *e* jak *sweter*

wice – dowcipy (g.) *wic* ‘żart. dowcip’ SW

wichajster – pokrętło (przyrząd do otwierania) (z.)

wichejsterek – jakiś detal, np. śrubka (z., g.) sufiks *-ek*, deminutywny

wicht, wikt – pokarm (na swoim wichcie) – na swoim jedzeniu (z., g.) ‘stół = życie = całodzienne utrzymanie, strawa codzienna, żywność, ordynaria, chleb, pożywienie’ SW

widzieć się z dobrodziejem – być u spowiedzi (z., g.) *widzieć się* ‘widzieć siebie’ SW

widzi mi się – zdaje mi się (z., g.) *widzieć* ‘przewidywać, roić się, ukazywać się, objawiać się; zdawać się, wydawać się, przedstawiać się’ SW

widzisz wej – widzisz (z., g.)

wieczorek – potańcówka (z., g.) ‘wieczór (zabawa) na małą skalę, herbata tańcząca’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

wiele – dużo (z.) *wiele kosztuje* – dużo kosztuje, ‘wiele’ SW

wielga choroba – epilepsja (z.l., g.) *wielgachny* ‘bardzo wielki’ SW, ‘epilepsja’ SGP

wielgi – wielki (z., z.l.) ‘wielki’ SW, zmiana bezdźwięcznej na dźwięczną

$k > g$

wietrak – wiatrak (z., g.) ‘wiatrak’ SW, bez przegłosu *ě

wiksa – pasta do butów (z.) *wiks* ‘szuwaks, czernidło do butów, błyszcz’ SW

wikt i opierunek – utrzymanie (z., g.) *opierunek* ‘opierać’

winerek – rodzaj bryczki (g.)

winkel – róg stołu, pokoju, ulicy (z., z.l.) ‘kąt, węgieł; kąt prosty między ścianami, liniami’ SW

wistać – wystarczyć (z., z.l.) ‘wymiotować’ SW

wkarować się – wpakować się (z., g.)

włzło we flaki – smakuje (z., g.) ‘zmieści, ile sił starczy, ile tylko można; przeniknąć’ SW

wleść – wejść (z.) *wleźć* ‘leząc, łącząc dostać się, wejść, wsunąć się, wemknąć się, wcisnąć się, wgramolić się, wpakować się, wtarbanić się, wpełznąć’ SW

włoskowe orzechy – włoskie orzechy (z., g.)

w mankolijach – w gorączce (z., g.) zob. *mankolije*

wnet – prawie (z., z.l.) ‘zaraz, niebawem, natychmiast, w ten moment, niedługo, niezadługo, wkrótce, niezwłocznie, w tej chwili, prędko’ SW

wniebogłosy – głośno (z., g.) ‘co sił, gwałtownie’ SW

wolant – bryczka (z.) ‘rodzaj lekkiego powozika bez budy’ SW

wom – wam (z.) $\bar{a} > o$

worszta – kielbasa (z., g.) ‘kiszka; salceson; kielbasa’ SW, końcówka *-a*

wósy – wasy (z., g.) podwyższenie i denazalizacja samogłoski $q > o > ó$

wprzód – najpierw (z., g.) *wprzód* ‘pierwszeństwo, przodek; prym’ SW

wraić – wzeńić (z., z.l.) *wradzić* ‘umówić radząc; nastręczyć, narzucić jaką myśl doradzając; wbić, wszczepić do przekonania’ SW

w rajby – w konkury (z., g.) zob. *rajby*

w rejzę – w drogę (g.) zob. *rejza*

w rzeczy – niby (z., g.)

wskórać – załatwić (z., g.) *nic nie wskórać* – nic nie załatwić ‘pokórać, osiągnąć, zrobić, poradzić, dokazać, dopiąć, wygrać, dobić się, zyskać, odnieść w zysku, osiągnąć cel, skutek’ SW

wtortonić się – niezgrabnie wejść lub wepchać się (z., g.)

wtykać się – wtrącać się (z., g.) *wtyrkać się* ‘wtrącać, wścibiać, wtrącać się, mieszać się’ SW

wurstzupa – podroby gotowane (z.) *wurstek* ‘kielbasa, kiszka’ SW

wurzupa – woda po gotowaniu kielbasy (z.)

wybiglować – wyprasować (z., g.) z niem. *ausbügeln* ‘wyprasować’

wyborgować – wypożyczyć (z., g.) ‘wybrać na borg, kupić na kredyt, na kreskę; wypożyczyć, skredytować’ SW

wychodek – ubikacja (z., g.) ‘prewet, kloaka, ustęp, ganek, wygodka, tranzet, odchodek, komórka’ SW, od *chodzić*, prefiks *wy-*, sufiks *-ek*, deminutywny

wyciągnąć – wyprowadzić się (g.) ‘wyprowadzić się, wynieść się do innej wsi’ SW

wycwancychować – wyszykować, nabrać, oszukać (z. g.)

wyflastrować – wyłożyć (g.)

wygarować się – wygrzać się (z., g.) *garować* ‘dąć z boku, zawiewać’ SW, sufiks *-ować*

wygolić się – ubrać się za lekko (z., g.) ‘będąc ciepło ubranym mieć szyję nie obtuloną’ SW

wyjmał – wyjmował (z., g.) *wyjmać* ‘wyjąć’ SW

wyjrzał jak kuminiarz – wyglądał jak kominiarz (z., g.) ‘wyglądać’ SW

wykalkować – wybielić (z., g.) zob. *kalkować*

wykapany – podobny, np. *wykapany ojciec*- podobny do ojca (g., z.) ‘podobiusieńki do kogo jak dwie krople wody, takuteńki, żywy, kubek w kubek, taki, jak on, jakby mu z oka wyjęty, jakby skórę zdjął z kogo’ SW, sufiks *-ny*

wykurować – wyleczyć (z., g.) ‘wyleczyć, wygoić, wyprowadzić z choroby’ SW, sufiks *-ować*

wyleść – wyjść (z.) *wyleść* ‘leżąc wydobyć się, wyjść; wygrzebać się, wygramolić się, wygrabać się, wygmerać się, wybrnąć, wykopać się, wskrobać się, wykaraskać się, wykołatać się’ SW

wylejrować – wyrobić się (łożysko) (z., g.)

wynosić sowę – wynosić zboże lub inne produkty na wódkę (g.) ‘wynieść’ SW, zapewne kradzieży dokonywano nocą

wtrejbować, wypucować – wyczyścić (z., g.) *wypucować* ‘wytrzeć, wygładzić, wyszorować, wyczyścić, wychędożyć, żart. wykoszerować’ SW, sufiks *-ować*

wypekrować – wymieszać (z.) z niem. *pökeln*; *peklować* ‘konserwować mięso, przesypując je warstwami soli, saletry, pieprzu, korzeni i układając bardzo ściśle w beczulce oraz przyciskając ciężarem, np. kamieniem’ SW, sufiks *-ować*

wyperswadować – wytłumaczyć (z., g.) ‘perswazją wybić komu z głowy; odradzić; perswadując wymóc na kim; doradzić, wytłumaczyć, przetłumaczyć, przełożyć komu’ SW, sufiks *-ować*

wyrejzować – wysiedlić, wyrzucić, wyjechać (z., g.) z niem. *reisen* ‘podróżować’, prefiks *wy-*, sufiks *-ować*

wyro – łożko (z.) *werko* ‘rodzaj skrzyni do spania, szlaban, tapczan z pościelą, łożko; posłanie wysoko umieszczone’ SW

wyrychtować – przygotować, wyszykować (z., g.) ‘rychtując wystawić, wysunąć ku komu, ku czemu, wymierzyć, wycelować, nakierować, narychtować; wyszykować, sporządzić, zrobić, wyrobić, odrobić, przysposobić’ SW, sufiks *-ować*

wyskać – szukać (z.) zniekształcone z *iskać* ‘szukać’, *wyskać* ‘iskać, wyszukiwać komuś wszy we włosach’ SGP

wyszpręgować – wysadzić (g.)

w sztandze być – być w stanie (z., g.) z niem. *Stand* ‘stan’

wysztramować się – wyprostować się (z., g.) ‘wyciągnąć na długość, na szerokość, wyszpanować’
SW, sufiks *-ować*

wytoknąć – wypłukać (z., g.) ‘wypłuknąć, po umyciu przepłukać czystą wodą’ SW

wytrzeźwiałka – izba wytrzeźwień (z., g.) *wytrzeźwić* ‘wyprowadzić z odurzenia albo omdlenia, przywrócić kogo do trzeźwości, uczynić znowu trzeźwym, otrzeźwić’ SW, sufiks *-ka*, w funkcji uniwerbizującej

wywecować – wyczyścić (z., g.) ‘wecując wyostrzyć, wyszlifować, wytoczyć’ SW, sufiks *-ować*

wywiędłak – chudzielec (z., g.) *wywiędły* ‘który wywiędł, wyschły, wynędzniały wymokły’ SW, sufiks *-ak*

wywiksować – wypastować (buty) (z., g.) ‘wyczernić, wyszwarcować’ SW, sufiks *-ować*

wyżki – na wysokości (z.) *wyżyna* ‘miejsce wyższe, wzniesione nad okolicę, płaskowzgórze, wzgórze, wyniosłość’ SW

wzieni – wzięli (z.) ‘wziąć’ SW, $\epsilon > en$, rozkład nosówki

wziun – wziął (z.) $q > u > un$, zanik *ł*

Y

ylkanka – oliwiarka (z.) z niem. *Ölkanne* ‘oliwiarka’, końcówka *-a*

yno – tylko (z.) por. *ino* ‘ts.’ koło Inowrocławia

Z

zaarendować – wydzierżawić (z., g.) ‘wziąć warendę, zadzierżawić’ SW, sufiks *-ować*

zabaczyć – zapomnieć (z., g.) ‘zapomnieć, przepomnieć’ SW

zabaczył, zabaczol – zapomniał (z., g.) 3 os. licz. poj. cz. przeszły od *zabaczyć*

zabremzować – zahamować (z.l., g.) zob. *bremza*, prefiks *za-*

zabulić – zapłacić (z., g.)

zachachmęcić – zagarnąć, postarać się (z., g.) ‘zarzucić, zawieruszyć, zaprzepaścić w sprawionym przez siebie chachmęcie’ SW

zaciekać – jąkać się (z., g.) *zaciec* ‘zapomnieć się, zaciętrzewić się, rozwydrzyć się, zaciąć się, zawziąć się, rozsrożyć się, rozjątrzyć się, zapalić się, odejść od siebie, od przytomności, uwziąć się, z zaciętością pienieć się ze złości’ SW

zaczkać – zaczekać (z., g.) ‘zaczekać’ SW, zanik *e*, por. gw. *poczkać* ‘poczekaj’

zaczkać – zaczekaj (z.) trub rozkazujący od *zaczkać*

zaczon – zaczął (z.) rozkład nosówki $q > on$, zanik *l*

zaczonem – zacząłem (z.) rozkład nosówki, zanik *l*

zadek – tyłek (z., g.) ‘zad; odbył’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

zadek jak korzec – duży tyłek (z., g.) jw.

zafczorem, zawczorem – przedwczoraj (z., z.l.,) *zawczorym* ‘zawczoraj’ SW, ‘zawczoraj, onegdaj’ SGP, zmiana dźwięcznej na bezdźwięczną $w > f$

zagaluszyć – udusić (z., g.) ‘zagaluszyć, zadusić, przytłumić; zadusić, zamęczyć, zarznąć’ SW, wstawne *a*

zagraj – rodzaj zupy (z., g.) ‘nazwa dawana ogarowi’ SGP

zajdy – sanie do drewna (z.) *zajda* ‘sanki ręczne, służące do wywożenia zbiórki drzewa z lasu, samociążki’ SW

zajek – zając (z., z.l., g.) ‘zając’ SW, sufiks *-ek*

zajstryk, szpryca – zastryk (z., g.)

zaketować – zamknąć na łańcuch, na klucz (z., g.) ‘zamknąć na haczyk’ SW, sufiks *-ować*

zakiępkować – zakpić, zażartować (z., g.) *kiępkować* ‘podkpiwać, żartować, drwinkować jakby od niechcenia, przedrwiwać; szydzić, żartować, drwić, kpić’ SW, sufiks *-ować*, prefiks *za-*, por. *kiep* dawniej wulgaryzm

zaklemować się – zakleszczyć (z., g.)

zakolebać – zakołysać (z., g.) ‘zakołysać’ SW

zalczejer, zalczojer – kwas solny (g.) *zalczajer* ‘kwas solny, używany do lutowania’ SW

zamana – skrót od *zamanowszy* (g.)

zamanowski, zamanowszy – czasem (z.l.) *zamanqwszy* ‘niekiedy, kiedyniekiedy, czasami, czasem, od czasu do czasu; w każdej chwili, co i raz; po jakimś czasie; ni stąd ni zowąd, niespodzianie, często, raz po raz, nieraz, zdarzyło się po kilkakroć, bywało’ SW

zamelka – bułka (z., g.) *zempla* ‘bułka’ SW, sufiks *-ka*

za pazuchą – pod ubraniem (z.) *zapazucha* ‘miejsce za pazuchą, zanadrze’ SW

zaperte – zamknięte (drzwi) (z., g.) *szed w zaperte* – nie przyznał się do winy; *zaperty* ‘zamknięty’ SW

zaprzeć – zamknąć (z., g.) ‘zamknąć zaporą, zawrzeć, zatarasować, zabarykadować, podparszyć zamknąć’ SW

zara – zaraz (z., g.) ‘zaraz’ SW, zanik *z* w wygłosie

zaszparować – zaoszczędzić (g.) ‘zaoszczędzić’ SW, sufiks *-ować*

zaszperować – aresztować (g.) ‘zaaresztować, przyaresztować, przytrzymać, zatrzymać, zająć sędownie’ SW, sufiks *-ować*

zasztepować – zacerować (g.) *zasztopferować* ‘zaszyć rozdarte miejsce, bez znaku’ SW, sufiks *-ować*

zat – syty (z., g.) z niem. *satt* ‘syty’

zawadzi, nie zawadzi – nie zaszkodzi (z., g.) ‘stać na zawadzie, na przeszkodzie, przeszkodzić, wejść w drogę, brózdzić, wadzić’ SW

zawdy – zawsze (z., g.) ‘zawsze’ SW

zawiuz – zawiózł (z.) zanik *ł* w wygłosie

zawiózywał – zawiązywał (z) *q > o > ó*

zazon – zaczął (g.)

zażydować – zamęczyć (z.) *zażydzić* ‘zanieczyścić Żydami, przepelnić Żydami, do zbytku zaludnić Żydami’ SW, sufiks *-ować*

zażywka – tabaka do zażywania (z., g.) od *zażywać* ‘używać, spożywać’ SGP

zbierata – zbieracie (z.) końcówka dla dualu *-ta*

zborgować – zkredytować (z., g.) ‘wziąć na bóg, skredytować’ SW, sufiks *-ować*

zbrukować – zużyć (z., z.l.) ‘spotrzebować, zużyć’ SW, sufiks *-ować*

zdatny – zdolny, np. zdatny do pracy (z., g.) ‘sposobny, uzdatniony, biegły, wyrobiony, umiejętny, pojętny, mający otwartą głowę’ SW, sufiks *-ny*

zdech – zmarł (z., z.l.) ‘wydanie ostatniego tchnienia, zdechnięcie, śmierć, skonanie’ SW

zdejmać – fotografować (z., g.) ‘sfotografować kogo, co, sportretować za pomocą fotografii kogo, co’ SW

zdjon – zdjął (z., g.) rozkład nosówki $q > on$, zanik *ł*

zebel – bagnet, szabla (g.) z niem. *Säbel* ‘szabla’

zebuć – zdjąć, rozebrać (ubranie) (z.) ‘zzuć, zdjąć buty, rozzuć; rozebrać się, zdjąć z siebie odzienie’ SW

zechcych, zekcych – sześćdziesiąt sześć – gra w karty (g.) *zechcyk* ‘sześćdziesiąt kopa; pewna gra w karty’ SW

zegnać – przepędzić (z., z.l.) ‘goniąc zgromadzić, skupić; spędzić’ SW

zejty – boki (z.) z niem. *Seite* ‘bok’

zemelki – bułki (g.) *zemia* ‘bułka’ SW

zemleć – zemdleć (z., g.) ‘zemdleć’ SW, zmiana *dl* na *gl*

zicher – pewność (z., g.) zob. *sicher*

zicher – wichura (z.)

zieje (mazurskie) – wieje (g.) $ú > vž > ź$

ziemię gryźć – umrzeć (z., g.)

zilk – wilk (z.) $úilk, v > vž > ź$

zino (mazurskie) – wino (g.) $ú > vž > ź$

zjadować się – pogniwać się (z., g.) ‘rozjadować, rozjątrzyć, rozzłościć’ SW, sufiks

-ować, od *jad* ‘trucizna’

z kretešem – do reszty (g.)

złaz – złazł, zszedł (z., g.) *zleźć* ‘leząc zejść, spuścić się, zgramolić się, starabanić się’ SW, zanik *ł* w wygłosie

zlegować – dać, przekazać (z., g.) ‘puścić, zwolnić’ SW, sufiks *-ować*

zlegował – dał, użyczył swojej własności, podarować (z., g.) *to Ci zladuje paczke*

zlejdować – ścierpieć, dać radę, wytrzymać (z., g.)

zluzował – popuścił, spuścił (z., g.) *zluzować* ‘oluzować, obruszać; zwolnić zastąpiwszy go kim innym albo osobiście’ SW

zła macica – dawniej ślepa kiszka i inne choroby brzucha (g.) ‘ból wnętrzości. według jednych jest to kurcz żołądka, według innych – kolki; inni znowu utrzymują, że wyraz ten nie daje się przetłumaczyć, ponieważ Niemiec nie zna tej choroby’ SGP

złocisz – złoto (z., g.) *złocisz* ‘złoty, złotówka’ SW

złodzieji – złodziei (z.) taka pisownia

zmiarkować – dojść do wniosku (z., g.) ‘pomiarkować się, zorientować się, poznać, spostrzec się, dojść, zwąchać’ SW, sufiks *-ować*

zmitygować – pohamować (g.) ‘uspokoić, pohamować, udobruchać, utemperować, uśmierzyć’ SW, sufiks *-ować*

zmora – według wierzeń ludowych istota dusząca w czasie snu (z., g.) ‘duch nocny napastujący konie i ludzi śpiących, widmo nocne’ SW, końcówka *-a*

zmordować się – zmęczyć się (z., g.) ‘zmęczyć, strudzić, sforsować’ SW, sufiks *-ować*

zmrowiony – przyzwyczajony (z., z.l.) *znarowić* ‘przywyknąć, znęcić się’ SW, ‘przywyknąć’ SGP, sufiks imiesłowowy *-ony*

znawa się – znany się (z., g.) końcówka dla liczby podwójnej *-wa*

znowu, znowuj – znów (z., g.) ‘po raz drugi, drugi raz, powtórnie’ SW, dodanie joty, funkcja wzmacniająca

zolzy – koński katar (g.) ‘skrofuły’ SW, ‘choroba końska’ SGP

zompa – staw, błotniste bagno (z., z.l., g.)

zorgobliwy – gospodarny, zaradny (z., g.)

zorgować – robić zapasy (z.) z niem. *sorgen* ‘troszczyć się’, ‘opiekować się; poszukiwać czego, starać się usilnie o co’ SW, sufiks *-ować*

zorta – gatunek, rodzaj (z., z.l., g.) z niem. *Sorte* ‘gatunek’, końcówka *-a*

zosa – sos (g.)

zóla – podeszwa (z., g.) z niem. *Sohle* ‘podeszwa’, końcówka *-a*

zrazu – od razu (z., g.) ‘na razie, z początku’ SW

zrobilem – zrobiliśmy (z.) końcówka z scs dla 1 os. licz. mn., *jesmь > *-em*

zuchelek – kawałek (z.) ‘kawałek, kęs, kęsek’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

zudu – wiatr południowy (g.)

zus – sos (z.)

zwałać fet – chudnąć (z.) ‘obaliwszy zrzucić, zepchnąć, stoczyć’ SW, z niem. *fett* ‘tłusty’

zwekslować – zmienić (pieniądze) (z., g.) *wekslować* ‘wymieniać walory, asygnaty na gotówkę; zmieniać jedne monety na drugie itp.’ SW

zwodacze – rozwodniona zupa (g.) *wzwodę* ‘przeciw prądowi wody, pod wodę, w górę rzeki, strumienia’ SW

zyger – zegar (z.) ‘zegar’ SW, podwyższenie samogłoski *e* > *y*

zylc – galareta, zimne nogi (z., z.l., g.) ‘potrawa z siekanego mięsa na zimno’ SW

Ż

żdźiebko – troszeczkę (z., g.) ‘odrobina, kruszyna, troszeczka, kawałtoko’ SW, deminutywne

żelisko – zielsko (z., z.l.)

żgać – kłuć (z., z.l.) *żgnąć* ‘kolnąć, pchnąć, uderzyć czymś ostrym, bodnąć’ SW, ‘żgać’ SGP

żiwizna – zwierzęta domowe, bydło (z., z.l.) od *żyć, żywy*, sufiks *-izna*, por. *siwizna* : *siwy*, zob. *żywizna*

Ż

zacholić – gadać (z., g.) *zachnąć się* ‘wzdrygnąć się, zżymnąć się, rzucić się z oburzenia, wstrętu, nieprzyjemnego uczucia, obruszyć się’ SW

żaga – piła (z., g.) z niem. *Säge* ‘piła’, ‘piła do tarcia drzewa’ SW, końcówka *-a*

żagować – pilować (z., g., z.l.) z niem. *sägen* ‘ts.’, ‘pilować, trzeć deski’ SW, sufiks *-ować*

żaki – studenci (z.) ‘uczeń szkolny, uczeń, bakalarz, sztubak, gregorjanek; uczony, literat, pedant szkolny, szkolarz, sawant’ SW

żandarm – policjant (z.) ‘żołnierz albo oficer policji wojskowej do czuwania nad porządkiem i bezpieczeństwem publicznym’ SW

żarł – jadł (z., g.) 3 os. licz. poj. cz. przeszły od *żreć*

żemia – ziemia (z.)

żiwo – szybko (z.)

żoł – żył (z., g.)

żonkiel – brukiew (z.)

żreć, żreć – jeść (z., g.) ‘jeść żarłocznie, pożerać, łokać, łoczyć, jeść’ SW

żydek – nóż do obierania ziemniaków (z.) ‘kozik, cyganek (nożyk)’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

żydelek – małe krzesło (z.) *żydła* ‘ławka z oparciem, zydel’ SW, sufiks *-ek*, deminutywny

żywiola – zwierzęta, stworzenie (z., g.) *żywiol* ‘żyjątko, żywina, żywocina, zwierzę, istota żywa, stworzenie’ SW

żywizna – zwierzęta (z.) ‘zwierzę domowe: koń, bydlę lub owca; bydło, rogacizna, nierogacizna, drób chowany i żywiony po gospodarstwach, inwentarz’ SW, końcówka *-a*, zob. *żiwizna*

żywio – żwawo (z., g.) ‘energicznie, obcesowo, natarczywie ostro’ SW

**FORMULARZ ZGŁOSZENIOWY DO KONKURSU PLASTYCZNEGO
„KARTKA DO ILUSTROWANEGO SŁOWNICZKA GWARY LUBAWSKIEJ”**

Lp.	Dane autora pracy									
1.	Imię									
2.	Nazwisko									
3.	Klasa		0	1	2	3	4	5	6	7
4.	Grupa wiekowa		I		II			III		
5.	Nazwa szkoły:									
	Ulica:		Numer:							
	Miejscowość:		Kod pocztowy:							
	Województwo:		Telefon:							
			Adres e-mail:							
	Imię i nazwisko dyrektora szkoły:									
	Nauczyciel nadzorujący wykonanie pracy		Imię i nazwisko							
Telefon kontaktowy										
6.	Rodzice/Opiekunowie Prawni		Imiona i nazwiska							
			Telefony kontaktowe:							
			Adres:							
			Adres e-mail:							
7.	Oświadczam, że zapoznałem się z regulaminem Konkursu Plastycznego „Kartka do ilustrowanego słowniczka gwary lubawskiej” , organizowanego przez Stowarzyszenie Ochrony Przyrody i Dziedzictwa Kulturowego w Łąkorzu i Szkołę Podstawową im. Ks. Jana Twardowskiego w Rumianie.									
<p>.....</p> <p>Podpis rodzica/opiekuna prawnego uczestnika konkursu</p>										

**OŚWIADCZENIE RODZICÓW/ OPIEKUNÓW PRAWNYCH UCZESTNIKA
KONKURSU PLASTYCZNEGO „KARTKA DO ILUSTROWANEGO
SŁOWNICZKA GWARY LUBAWSKIEJ” O WYRAŻENIU ZGODY NA
PRZETWARZANIE DANYCH OSOBOWYCH ORAZ WYKORZYSTANIE
WIZERUNKU**

Ja, niżej podpisany.....

Imię i nazwisko rodzica/opiekuna prawnego

Rodzic/opiekun prawny.....

Imię i nazwisko dziecka

W związku z przystąpieniem do Konkursu Plastycznego „Kartka do ilustrowanego słowniczka gwary lubawskiej”, organizowanego przez Stowarzyszenie Ochrony Przyrody i Dziedzictwa Kulturowego w Łąkorzu i Szkołę Podstawową im. Ks. Jana Twardowskiego w Rumianie, wyrażam zgodę na przetwarzanie danych osobowych oraz wizerunku zarówno moich, jak i dziecka zgłoszonego do konkursu.

Oświadczam, iż przyjmuję do wiadomości, że:

1. Administratorem tak zebranych danych osobowych jest Stowarzyszenie Ochrony Przyrody i Dziedzictwa Kulturowego w Łąkorzu i Szkołę Podstawową im. Ks. Jana Twardowskiego w Rumianie.
2. Moje dane osobowe i dane dziecka będą przetwarzane wyłącznie w celu realizacji konkursu.
3. Moje dane osobowe oraz dane mojego dziecka mogą zostać udostępnione innym podmiotom wyłącznie w celu udzielania wsparcia w realizacji konkursu.
4. Podanie danych jest dobrowolne.
5. Mam prawo dostępu do treści swoich danych i danych dziecka oraz ich poprawienia.

Ponadto wyrażam zgodę na nieodpłatne wykorzystanie, pokazywanie i publikowanie mojego wizerunku, nazwiska, głosu w dowolnym formacie i we wszystkich mediach dla celów związanych z informacją i promocją konkursu, bez konieczności każdorazowego ich zatwierdzania.

.....
Miejscowość, data

.....
czytelny podpis rodzica/ opiekuna prawnego uczestnika Konkursu